

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Julstämning

1935

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69959](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69959)

Fulstämning

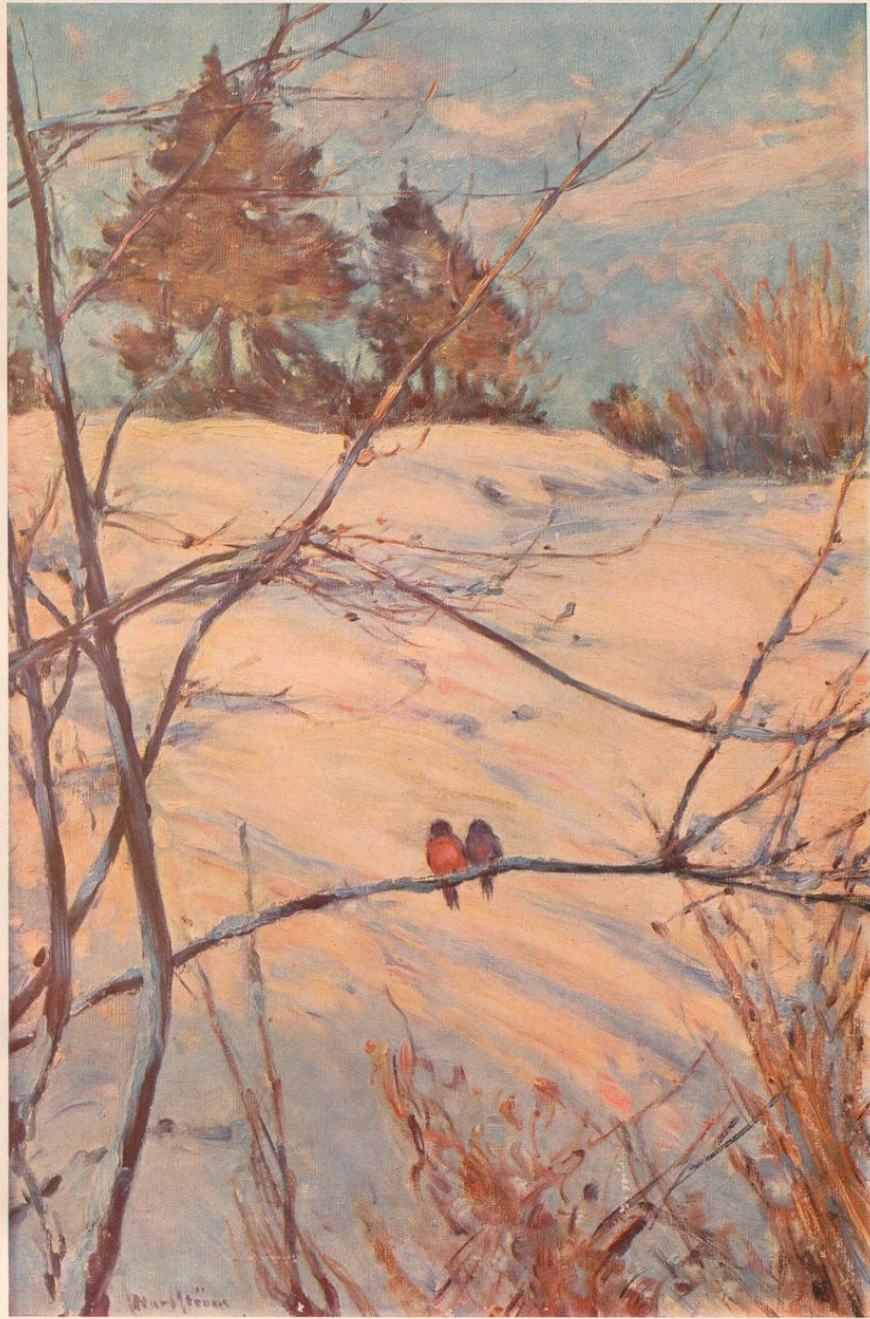
02

34

j

22

VINTER PÅ SKANSEN
OLJEMÅLNING AV KARL NORDSTRÖM

JULSTÄMMNING

INNEHÅLL:

OSCAR ROSENLUNDS FRESTELSE av *Gösta Gustaf-Janson*. Med illustrationer av *Torsten Schonberg*.

EN MORALISK HISTORIA av *Olle Hedberg*. Illustrerad av *Yngve Berg*.

EN BENGALISK LANSIÄR av *Gustaf Hellström*. Med illustrationer av *Bertil Lybeck*.

KAKTUSEN BLOMMAR av *Sven Lidman*. Illustrerad av *Adolf Hallman*.

DET SVENSKA LANDSKAPET I KONSTEN av *Georg Svensson*. Med 32 illustrationer i koppargravyr efter tavlor av svenska konstnärer.

KONSTNÄRSFOLK av *Albert Engström*. Illustrerad av författaren.

MORALKAKEFÄNI. Verser med illustrationer av *Knut Stangenberg*.

JULPRISTÄVLING.

KONSTBILAGOR PÅ LYXKARTONG

Åtta planscher i flerfärgstryck efter målningar av *Nils Kreuger*, *Carl Wilhelmsson*, *Karl Nordström*, *Leander Engström*, *Anton Genberg*, *Gottfrid Kallstenius*, *Olof Arborelius*, *Fritz Kärfve*.

Omslaget efter en oljemålning av italienske konstnären *Lippi*.

Titelblad efter en tavla av *Karl Nordström*.

JULSTÄMNINGS GRAVYRUPPLAGA

innehåller, förutom ovannämnda konstbilagor, tre planscher efter akvareller av *A. T. Gellerstedt*.

Omslaget till Gravyrupplagan efter en tavla av *August Hagborg*.

Förläggare: *Ablén & Åkerlunds Förlag (Albert Bonnier)*

Boktryck: *Ablén & Åkerlunds Boktryckeri*

Klichéer och fotografvyer: *Ablén & Åkerlunds grafiska anstalter*

Offsettryck: *Ablén & Åkerlunds offsetavdelning*

OSCAR ROSENLUNDS FRESTELSE

Av Gösta Gustaf-Janson

aria Rosenlund gick ut på trappan och ställde sig att se inåt skogen, där skymningen smög. Luften kändes rå och kall. Det blåste hårt och susade tungt i granarna. Det var i mitten av oktober, och mörkret började falla tidigt.

Inga röster hördes, inga steg. Oscar kom kanske inte hem till i natt heller. Nu hade han varit borta två dygn...

Rosenlunds gård låg ytterst i Digerbergs by. Den låg i skogsbrynet alldeles utmed det gamla luffarstråket över norska gränsen. Den hängde inte ihop med byns övriga gårdar, hade liksom blivit utskuffad ur den tätare bebyggelsen nere kring landsvägen. Men läget passade egentligen bra, för utskuffad var på sätt och vis Oscar Rosenlund också. Eller han hade aldrig kommit att höra riktigt till byns gemenskap. Han var från Syd-Sverige och hade slagit sig ner här högst uppe i Dalarna för tjugu år sen. Sitt småländska tungomål kunde han inte vänja sig av med, och tagen från rallaretiden satt i alltjämt.

Han hade svårt att hålla sig stilla. Gården skötte han inte ordentligt, det mesta fick hustrun göra. Oscar trivdes bäst, när han hade arbete ute på bolagsskogarna om vintern, eller när han fick driva omkring med sin bössa.

Nu var han ute igen. Sen två dygn var han ute med Bosseldalarn efter älg.

Ett elände var det att Oscar givit sig ut efter älg. Det måste sluta illa en dag. Han var redan ökad för sitt skjutande.

Oscar själv påstod, att den som gick med Bosseldalarn behövde aldrig bli fast.

Det var synd och skam, att han jämt skulle hålla sig till Bosseldalarn, som varje förnuftig människa i Digerberg undvek och skydde. Bosseldalarn var inte riktig. Det fanns ingenting ont i honom, och när han någon gång öppnade munnen, talade han alltid redigt, men ingen klok människa levde som han. Alldeles ensam bodde han mitt inne i skogen på Bosseldals övergivna och förfallna fåbod. Sommar och vinter höll han till där. Sin gård hade han sålt för många Herrans år sen, och till byn kom han bara ett par gånger i månaden för att köpa kaffe och tobak eller vad han annars kunde behöva. Han kom alltid i skymningen och talade inte gärna med någon. Försvann igen inåt skogarna, där hans liv förflyt. Han hette Mattson, men folk kallade honom Bossel eller Bosseldalarn. Barnen i byn var rädda för honom, och fastän han aldrig gjort någon människa för när, var det inte utan, att gamla stadiga karlar också kände sig litet underliga till mods, när han kom knäande ute i skogen, skäggig och smutsig och trasig och med sin uråldriga bössa slängande på ryggen.

Med honom var Oscar Rosenlund ute. Oscar som ändå gällde för att vara en klok och förständig karl.

Maria suckade ute på trappan. Hon var stor och grov, hade

hårda händer, breda fötter och tunga, hängande bröst. En gång i tiden hade hon varit vacker att se på. Det var den gången då Oscar Rosenlund kommit som en annan strykare över gränsen och tagit henne en vårmatt. En olyckans natt, det kom hon inte ifrån. Hon kunde inte säga nu i dag, om hon inte hellre velat, att han gett sig av igen och hon blivit ensam med flickan som föddes. Som det nu var... fyra barn till, slit och släp och en evig osäkerhet.

Karin kom ut i blåsten.

»Ska du inte ha kaffe?» frågade hon. »Han blir nog borta i natt med.»

»Han blir nog det...»

Men just som Maria skulle gå in, såg hon att det rörde sig i skogsbrynet. Fram mot gården kom en grå, knäande figur, en skäggig, kuttryggig karl, som gick ljudlöst och som var ett med den grå skymningen. Bosseldalarn... En bit från trappan stannade han på sitt underliga tvärsätt, stod alldeles stilla som om han lyssnade och sa inte ett ord.

»Var är Oscar?» frågade Maria otåligt. Hon tyckte illa om att tala med Bosseldalarn.

»Är han int' kommen än?»

»Näej.»

»Då kommer'n...»

»Ni har väl inte skjutit något?»

Det svarade inte Bosseldalarn på. Han bara skrattade helt sakta. Skrattade det där egendomliga, låga skrattet, som alltid gjorde att vanliga människor blev kusliga till sinnes. Ändå var det inget elakt skratt. Det föreföll bara, som visste Bosseldalarn saker och ting, som ingen annan hade eller någonsin kunde få reda på. Och det oroade och skrämde.

Nu kom han fram och satte sig på trappan som han alltid brukade. Han knackade aldrig på hos någon människa eller steg in i obedd. Han satte sig bara utanför dörren och väntade tills någon kom. Vänta kunde han. Han hade gott om tid.

Men Maria bjöd honom stiga in. Hon ville inte ha honom sittande där ute i blåsten och mörkret.

Bosseldalarn tassade fram till köksbordet i sina mjuka pjäxor. Han sa inte tack, slog sig bara ned och började sörpla i sig kaffet, som Karin hållt upp åt honom. Så sa han plötsligt: »Nu kommer'n.»

De andra hörde ingenting annat än blåsten utanför, men en stund efteråt klampade det tungt på trappan, och Oscar Rosenlund slängde upp dörren. Han hälsade, kastade hatten bort i soffan, ställde ifrån sig bössan och skrattade med sina jämna, gulvita tänder. Han var varm efter sin marsch, det svarta håret smetade i stripiga testar neråt pannan. Ur mungiporna hade han två smala snusränder.

»Jaså, du kom först i alla fall, Bossel! Hur bar du dig åt med det? Jag som sprungit ifrån fan själv, om han varit efter mig.»

Bossdalar'n satt lugnt kvar
mitt i trappan och stängde
vägen.

göra. Du vandrar inte din väg ostraffligen, Oscar. Du låter ditt pund ligga nedgrävt.»

Oscar tappade underkäken. Han begrep inte ett dugg... en karl med dina anlag... Bylin såg konstig ut. Han sneglade åt sidan, höll kaffekoppen för munnen mycket längre än han behövde... något ordentligt att göra... Vad var det där för dumheter? Han skötte ju sin gård och... Nåja, det gjorde han förstås inte riktigt heller. Men vad hade Bylin med det att skaffa? Det angick honom inte. Han behövde inte mästra fattigt folk för att han hade råd att röka cigarrar när han ville. Oscar satt och ilsknade till ännu mer. Men han visste inte alls vad han skulle säga. Bylin verkade så underlig. Han satt och vred på sig och var len i rösten, när han sa:

»Jag har gått här och spekulerat på, om du inte möjligtvis skulle kunna gå in i min firma. Ja... bli *disponent* för min fabrik.»

I vanliga fall skulle Oscar Rosenlund lagt upp ett gapskratt vid ordet *disponent*, men nu satt han bara och fästirrade. Ett slag undrade han om Bylin drev med honom. Men Bylin såg minst av allt ut för att skoja. Han sa:

»Du vet kanske att jag ligger i en hel del andra affärer, och därför skulle det... skulle det vara liksom... lite lättare för mig, om jag fick hjälp med detta arbetet. Och om jag så kunde bli ett ovärdigt redskap i Herrens hand och föra in dig på den rätta vägen...»

»Det är väl inget fel på min väg!» Oscars röst hade inte sin vanliga klang av frejdigt mod. Han protesterade mest därför att han för skams skull inte kunde sitta och ta emot vad som helst. »Nä-nä, det kan så tyckas. Men förhäv dig inte, Oscar. Och det är ditt bästa jag vill. Tänk på saken.»

Oscar tänkte. Han begrep ingenting. »Vad menar du att jag ska göra?» frågade han. »Dis... disponent... Det kan väl aldrig vara ditt allvar. Skulle jag ha lön?»

»Ja, lön naturligtvis. En mindre vill säga. Det gäller liksom att komma in i branschen.»

Oscar Rosenlund satt tyst igen, Bylin satt tyst. Bylin verkade alltfjämt märkvärdigt osäker. Han hade ännu något på hjärtat. Efter en lång stund sa han oförmedlat: »Det är inte gott för mannen att vara allena.»

»Nä-nä», sa Oscar.

»Det har så till sägandes blivit bra ensamt för mig...»

»Tro det», sa Oscar.

»Ja, jag har funderat för mig själv, om jag inte gjorde förnuftigt i att gifta mig.» Bylin tystnade, tog liksom sats ett slag: »Och då har jag tyckt, att... jag har tyckt att... din Karin... ja... som sagt...»

Oscar drog djupt efter andan. En lång stund stod tankarna alldeles stilla i huvudet på honom, så började det långsamt att klarna alltsammans. Jaså, på det viset hängde det ihop. Hans Karin och Esaias Bylin... Oscar var en karl med fantasi, men detta hade han ändå aldrig kunnat drömma om. Gamla, tjocka Bylin... och så Karin.

»Har du talat med henne?» frågade han till slut.

Bylin skruvade på sin tunga kropp.

»Nej», sa han, »inte rakt på sak. Hon förstår nog vad jag menar, men jag har inte sagt något. Jag tänkte i stället... jag tänkte, att du kanske kunde fälla ett ord för mig, förbereda henne så att säga.»

»Jo visst», sa Oscar frånvarande. Han satt med rynkad panna och försökte reda ut det hela för sig. Han skulle bli svärfar till Bylin, disponent för fabriken — nu sa han fabriken för sig själv — han skulle få ordnad ekonomi och... Nej, han fick lov att börja om sin tankegång igen. Det var otroligt alltsammans.

Bylin såg avvaktande på honom. Han tyckte inte att Oscar Rosenlund föreföll så entusiastisk som han hoppats.

»Så tänkte jag fråga dig», sa han, »om du möjligtvis behövde lite pengar?» Han visste, att Oscar alltid behövde pengar.

»Jo vars, nog finns det hål att stoppa i.»

»Då kan du få låna av mig. Hur mycket behöver du? Hundra? Tvåhundra?»

»Ja tack», sa Oscar. Han såg förlägen ut. Han hade inte riktigt hunnit sätta sig in i händelsernas gång ännu.

Bylin reste sig, haltade fram till kassaskåpet och kom tillbaka med två hundralappar.

»Nu förstår du nog», sa han, »varför jag tog upp det här med älgen. Om vi skulle bli släkt, du och jag, och du går in i firman, så duger det inte med denna här skjutningen.»

»Nä visst», sa Oscar. »Skjutningen förresten! Vad i helvete menar du med det?»

»Lugna dig nu! Jag tror ju inget. Men det duger inte, att folk pratar om dig. Det var det jag ville säga. Fabriken har gott

anseende och... ja, det ena med det andra. Så kunde du lova mig, att inte... jag menar, om du lagade så att folk slutade med sitt prat... det skulle vara bra och rekordligt av dig. Förstår du hur jag ser saken?»

»Ja», sa Oscar motvilligt.

»Och så ge dig inte i lag med Bosseldalarn mer. Han är inget sällskap för dig. Han skämmer ut sig. Du får lova mig att inte visa dig med honom heller.»

Oscar lovade.

Sedan följde Bylin med ut på gården och övervakade själv att takspånorna ordentligt lastades på Oscars vagn.

Men när han satt uppe på kontoret igen, kände han sig illa till mods. Nu hade han äntligen kommit fram med vad han så länge haft på hjärtat och det var en lättnad, men han tyckte ändå, att han burit sig dumt åt. Hade han inte kunnat komma undan billigare? Oscar Rosenlund som disponent... Det var ju för gale. Näja, han skulle inte få mycket att säga till om. Och liten lön förstås, riktigt liten. De tvåhundra kronorna kunde han dra av på den. Det blev nog bra som det var i alla fall. Och nu skulle det ju bli klart med hans giftermål.

Esaïas Bylin kliade sig i huvudet och försökte ordna sina förvirrade tankar. Han hade inte haft någon ordning i dem på sista tiden. Inte var det precis kärleken, som kommit till honom, men märkliga ting hade ändå skett.

Ensam hade Bylin haltat omkring i Digerberg i alla år. Sin lilla fabrik hade han utvidgat och skött med framgång — nu sysselsatte den elva man. Pengar hade strömmat in jämnt och stadigt. Men sin ensamhet hade han inte haltat ifrån. Folk hade han nog omkring sig, men det fanns ingen som stod honom nära, inte ens bland församlingens bröder och systrar. Han kände alltid avundsjukans kyla, och han hade för sig att det ständigt talades illa om honom på hans rygg. Och det gjorde det kanske också. För inte hade han just bidragit till att det fanns någon som talade väl.

Så hade åren gjort honom till en misstänksam entöring. Hans tunga kroppshydd och besvärliga lyte var inte ägnade att göra hans syn på livet ljusare. Att alla sprungit ifrån honom i hans barndom, det hade han nog tagit igen, men grämseln satt kvar ändå och underlägsenheten. Det var därför han nu, när han funderade på att gifta sig, inte vågade tänka på de flickor, som bäst skulle passat hans ställning. Det föll honom på något sätt inte in. Instinktivt drogs han till en som han förstod inte skulle kunna sätta sig upp emot honom. På Karin Rosenlund hade hans val fallit. Karin Rosenlund, som var den fattigaste flickan i Digerbergs by. Men frisk och stark och arbetsför förstås och vacker att se på. Fast det brydde sig ju inte Esaïas Bylin om. Han tillät inte några köttliga lustar regera sitt sinne. Han ville det åtminstone inte. Och ändå, hur han gått där och spekulerat, hade han kommit att längta allt starkare efter Karin, efter just hennes unga kropp. Och det ömsom glädde och oroade honom.

Nu var i alla fall hans ord sagt, nu skulle det bäras fram.

När Oscar Rosenlund körde hem, funderade han på hur han skulle berätta nyheten, så att den blev mest verkningfull. Och han tänkte på det nya liv han nu skulle komma att föra, och vilken sjusabla märklig karl han egentligen var.

Men han kom liksom av sig i sina funderingar, då han svängde runt lagårdshörnet och fick se Bosseldalarn sitta ute på trappan. Bosseldalarn måste han ju rent av säga upp bekantskapen med, och det var han inte glad åt. Han spände ifrån och ställde in hästen i stallet. Sedan gick han långsamt fram till gårdstrappan där Bossel satt i lugn och ro.

»Vad gör du här?» sa han. Det var närmast en retorisk fråga, och Bosseldalarn svarade inte heller på den. Han svarade bara på det allra nödvändigaste. Han visste precis, att Oscar visste, varför han satt där. De hade avtalat, att de skulle ge sig ut igen någon av de närmaste dagarna. Tiden var lämplig nu. Snart kom snön, då lämnade man spår efter sig, och det kunde inträffa förgärliga saker.

»Det är nog inte lönt du väntar på mig», sa Oscar. »Det blir inget jaga mer för mig.»

Bosseldalarn sa ingenting. Han såg lite undrande på Oscar, och hans små kysande ögon var vänliga och blida.

»Det är nog bäst du går härifrån, Bossel. Du får ge dig ut ensam hädanefter. Jag kommer inte med!»

Men Bossel satt lugnt kvar. Han satt mitt i trappan och stängde vägen för Oscar, som förlorade tålmodet till sist.

»Det är slut med jaga», skrek han. »Jag blir inte med. Aldrig mer. Hör du!»

Bosseldalarn ruskade på huvudet, han såg deltagande på sin vän. Så sa han med sin låga, antoniga röst:

»Nästa vecka har vi snö.»

»Det ger jag fan i», sa Oscar, gick förbi honom in och stängde dörren efter sig.

Maria stod och bakade vid köksbordet, Karin hjälpte henne. Oscar sa ingenting på en stund, han hade inte funnit de rätta orden. Det var Maria som började i stället: »Han, Bosseldalarn, har suttit här hela dan», sa hon. »Kan du inte köra iväg honom?»

»Det har jag gjort.»

Maria vände sig om och såg förvånad på mannen.

»Jag sa ifrån, att jag inte ville se honom mer», fortsatte Oscar värdigt. »Det duger inte att han hänger här jämt.» Oscar rätade på sig och var tjock i rösten, men han kände sig olustig innerst inne. »Här ska bli annan ordning hädanefter», fortsatte han, och smällde upp de två hundralapparna på bordet. Först hade han tänkt visa bara den ena, men det gjorde sig onckligen bättre med två, och han skulle ju snart få fler. Han talade värdslost om, att nu skulle han bli disponent för Bylins fabrik. Bylin behövde en karl som kunde sköta den.

De andra trodde honom inte. Maria kom fram för att känna om han luktade brännvin. Men när han berättade om Bylins frieri, trodde de. Karin trodde genast. Nu förstod hon, varför Bylin varit så konstig mot henne sista tiden. Hon hade anat det värsta, men ändå hade hon aldrig kunnat föreställa sig, att det var giftermål han tänkte på. Den där gamla halta gubben. Hon kände det som en förolämpning. Det sa hon också. Hon sa sina föräldrar, att hon aldrig i livet ville ha Esaïas Bylin.

Oscar tänkte säga henne några sanningsord, men Maria förekom honom. Det tog eld i henne tvärt. Var hon alldeles tokig? Ville hon inte ha Bylin? Rikaste kar'n i Digerberg... Gammal... han! Hade han fyllt fyrtifem så inte var det mer. Nå femti då... Att han haltade... det syntes ju knappt. Nej, hon var väl spritt galen, om hon sa nej.

Maria var varm förut av baket, nu hade hon blivit alldeles röd i ansiktet. Hon jagade upp sig själv alltmer, hon jagade upp mannen också. När hon höll upp för att hämta andan, tog han omedelbart vid. Det hade inte ett ögonblick fallit honom in, att Karin kunde sätta sig på tvären. Nu blev honom plötsligt alltsammans dubbelt dyrbart. Var det verkligen Karins mening att visa sig så otacksam mot sina föräldrar, han bara frågade? Var det tacken för allt de gjort henne? Han gick inte närmare in på vad han gjort sin dotter, och han behövde det inte heller. När orden tröt honom, tog hustrun vid.

Karin hörde tyst på, till slut sa hon: »Då far jag till Stockholm och tar plats.»

»Du gör så fasen», sa Oscar. Han kände att han höll på att bli ond. Han var rädd att förgå sig, gick med långa steg mot dörren och smällde igen den efter sig.

Ute på trappan tvärstannade han. Han hade varit nära att ramla framstupa över Bosseldalarn. Bosseldalarn satt där alltjämt och väntade. Han hade tagit fram sin lilla sura snugga och rökte fridfullt i eftermiddagssoolen.

Nu tog det slut med Oscars tålmod.

»Ge dig iväg!» skrek han. »Och visa dig inte här en gång till, då händer det en olycka! Jag vill inte se dig mer...»

Bosseldalarn reste sig upp, la huvudet på sned och kisade bekymrad på Oscar. Så tassade han iväg, vände sig ännu en gång och sa stillsamt:

»Det blir snö nästa vecka.»

»Dra åt helvete, så slipper du snön!» skrek Oscar. Han stod och såg efter Bossel, som försvann bland träden på krumma ben. Han kände sig lättad och ångerfull på en gång. Han förstod inte själv varför han tagit i så hårt. Men det måste ju ske, och det var bäst först som sist. Bylin hade rätt, det gick inte an för honom att stryka omkring med Bossel. Älgen han skjutit i går, den fick vara den sista... En ovanligt stor älg var det, tolv taggar på hornen... När de hunnit ikapp honom i gryningen, sett honom skymta där ute på myren i dimman, smugit sig runt för att komma upp mot vinden och få honom inom håll. Det var jakt det där, den enda riktiga jakten. Drev och sänt förstod han sig inte på. Bara stå och vänta i ett skogsbyn. Nej, som han och Bosseldalarn gjorde... Oscar ruskade på sig. Fan ta Bosseldalarn. Han ville aldrig se honom mer.

Han gick in i köket igen. Maria läste lagen för sin dotter. Oscar hjälpte till med ett kraftord. Karin tjurade. Hellre än att ta Bylin gav hon sig till Stockholm, sa hon. Om hon så skulle gå dit. De fick väl se, menade Oscar. Nu var han säker på sin sak. Motståndet styrkte honom. Nu visste han, att han skulle bli disponent på Bylins fabrik.

Han spottade en snusbrun stråle, som fräste till i den öppna spisen. Han fick förstås sluta med att tugga snus. Röka cigarr i stället. Han hade aldrig tyckt vidare om cigarrer förut, men när han tänkte efter var det allt tusan så gott.

Oscar Rosenlund hade mycket att fundera på de närmaste dagarna. Han gick omkring med allvarsamt rynkad panna, han hade plötsligt fått ett annat sätt att röra sig, han talade med värdighet och pondus. Folk kände inte igen honom, inte ens hans närmaste gjorde det. Det var inte utan att han uppträdde högdraget. Han kommanderade och stod i hemma, tälde inga mot-sägelsor och var odräglig. Maria skulle bränt av honom ordentligt, om det inte varit nödvändigt att de höll ihop nu — höll ihop mot Karin. Henne bearbetade de med förenade krafter. Karin stod på sig, men övermakten var stor. Hotet om stockholmsresan tog inte skruv riktigt. Det var inte lätt för henne att ge sig av utan vidare, och det visste föräldrarna.

Karin började resignera. Hon försökte se saken från dess fördelaktiga sidor. Hon skulle få klä sig fint, äta god mat, styra

och ställa på en stor gård, inte arbeta själv, inte skura och diska och mjölka som hemma. Det behövde inte Esaia Bylins hustru göra. Men så fort hon tänkte på Bylin, tog det emot för henne. Allt det andra var nog bra, men Bylin kom hon inte ifrån. Han följde obönhörligt med i räkningen. Till sist vände hon sig också vid tanken på honom. Eller hon vände sig att skjuta undan den. Så gott det nu gick. Hon satt ofta och grät en skvätt för sig själv.

Oscar tänkte på sitt. Och ju mer han tänkte, desto mer omfattande blev hans planer. Han räknade med stora pengar, han skulle rusta upp gården, köpa ny radio, nytt allting. Ny bössa också. Men där stannade han plötsligt, där var den ömma punkten i hans funderingar. Det var ju inte värt att han gav sig ut och jagade längre. Det var slut med det. Han stängde resolut till om allt vad jaga hette och kastade sig med så mycket större iver in på sina övriga planer.

Det var rätt förargligt att höra honom prata. För vem som ville lyssna skröt han med sin nya värdighet. Han hade ju inte tillträtt sin anställning än, men Bylin behövde någon som kunde rycka upp fabriken, och då hade han anmodat honom. De som sprang till Bylin för att få saken dementerad, kom snopna tillbaka. Bylin måste erkänna att allt hade sin riktighet. Men han var inte nöjd med Oscars prat.

Oscars prat retade folk litet var. Förr när han kommit och skroderat och berättat sina historier, hade man kunnat skratta åt honom och tyckt att han varit rolig, men nu blev man arg. Oscar Rosenlund hade med en gång blivit så dryg. Så köpte han cigarrer i handelsboden, gick och rökte på vägen.

Inte ens Maria var nöjd med honom, fastän hon måste erkänna vilken välsignelse det var, att han ville bli en ny och bättre människa. Han var hög och värdig, skojade inte som vanligt, gick omkring och såg allvarlig och ansvarstygad ut eller fånade med att sitta i kammarn och klottra något på ett papper. Han planerade, sa han.

Han var nere och resonerade affärer med Bylin ett par dagar efter det märkliga frieriet. Bylin blev illa till mods. Oscar pratade som hade fabriken plötsligt varit hans egendom och ingen annans. Det var väl meningen, att han skulle börja som disponent nu? Jo, naturligtvis. Men hur var det med Karin? Det blev nog bra med henne, sa Oscar. Men nog hade han fått lirka med sin dotter. Se, det var ju detta med Bylins ålder, och det ena med det andra. Oscar var inte särskilt finkänslig. Men som sagt... allting ordnade sig. De enades om, att Bylin skulle komma upp och tala med Karin. På fredag, blev det bra? Om han ville komma på en tår kaffe då...

Och Oscar gick till sitt igen. Han gick och rökte cigarr, spottade ut en tobaksflaga då och då. Solen sken. Det var en klar höstdag med hög och ren luft. Björkarna stod gula i backarna, gula löv täckte marken under dem. Skogen doftade.

Oscar förstod inte sig själv — han kände sig underligt missmodig mitt uppe i allsammans.

Hemma talade han om, att Bylin skulle komma om fredag. Han såg på Karin. Hennes ögon var svullna. Han tyckte inte om att hon grät. Han gick och satte sig inne i kammarn, som han inrättat till arbetsrum åt sig. Han kallade det själv så. Fast arbete hade han ju inte gjort där. Han hade inget att arbeta med. Han lekte bara som ett barn. I handelsboden hade han köpt en liten anteckningsbok, som han tänkte föra sina räkenskaper i. Han tog fram den men slängde undan den igen. Det stod på första sidan: 200 kr. Ingenting mer. Oscar förstod själv, att det var skräp till räkenskapsföring.

Han gick ut ett slag igen för att titta på det vackra vädret. Lagårdstaket borde han också ta itu med. Han hade inte kommit sig för med det ännu.

Ute på gårdstrappan satt en grå, kutig figur. Bosseldalarn satt där. Han rökte pipa, vände sig inte om, när Oscar kom ut, hälsade inte.

Oscar blev glad när han fick se honom, men så tänkte han på att han ju inte fick bli glad. Han stod tyst och grundade.

»Egentligen skulle du inte få sitta här», sa han.

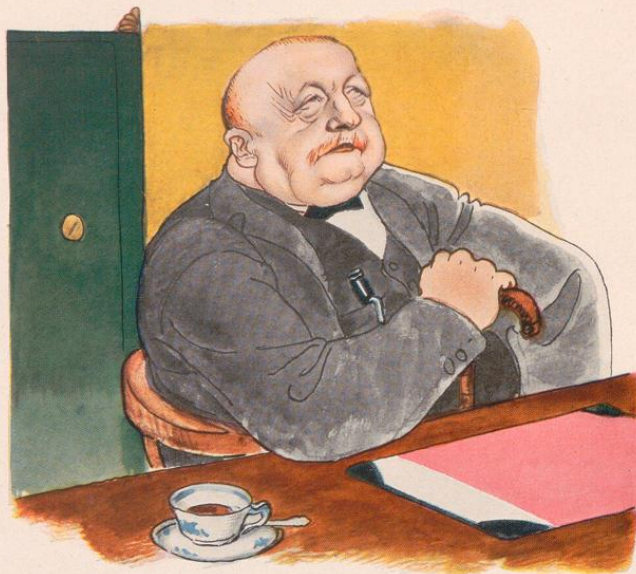
Bosseldalarn sa ingenting. Han satt lugnt kvar och rökte.

»Nu när jag är disponent för fabriken, så duger det inte att du kommer hit mer.»

Bosseldalarn vred på sig och tittade på Oscar med sina små kisande, vänliga ögon. Oscar kände sig underligt osäker. Där hade han gått och skrutit vitt och brett om sitt disponentskap, men Bosseldalarn, som inte var riktigt klok, stackarn, honom gick det inte i, det förstod han. Bosseldalarn låtsades inte ens om vad han fick höra. Han sa bara stillsamt:

»Det var grant med fågel uppe vid Svarttjärn i går. Grant med fågel. Fast på fredag har vi snö...»

Oscar gick in igen utan att säga något. Det tjänade ingenting

»Det är en sak jag ville tala med dig om, Oscar, men du får inte ta illa opp.»

till att resonera med Bosseldalarn. Han var ju nu en gång litet konstig. —

På fredag kom Bylin, och snön kom. Det snöade på Bylins bil, som stod utanför Rosenlunds trappa. Det bjöds på kaffe och pratades — inte särskilt livligt. Esaia Bylin hade aldrig varit någon fruntimmerskarl, han kände sig förlägen och osäker. Han kände, att det inte räckte bara med pengar, och det tog modet ifrån honom, rubbade alla hans cirklar. Karin satt och såg trumpen ut. Oscar var inte heller på vidare gott humör. Han envisades med att prata bara om fabriken. Han ville börja nu, var det inte meningen så? Jo visst, men just för tillfället var det liksom litet stagnation, det bråskade inte.

Maria trugade och fjäskade. Oscar tyckte, att hon apade och gjorde sig till alldeles för mycket. Esaia Bylin var väl ingen att fjäska för. Maria var förtvivlad över att hennes blivande svärson inte doppade tillräckligt av hennes hembakade bröd.

När Bylin blivit ensam med Karin efter kaffet och fått tala ut med henne, kom han sig inte för med att kyssa henne, som han på förhand räknat ut att han borde göra. Det skulle ju förstås varit en eftergift åt den köttliga lustan, fast det hörde allt till ändå. Men det blev som sagt inte av. Han tog bara Karin i hand, och de bestämde att nästa fredag skulle de fara och ta ut lysning.

Så linkade Esaia Bylin ut till sin bil, som surrade till på gårdsplanen och försvann i snöryan.

Karin satt i fönstret och såg ut. Nu skulle vintern komma. Men den kom inte.

Snön låg kvar några dagar våt och lös, låg liksom och tvekade, så smälte den bort igen. Marken var bar på nytt, granarna stod med nytvättade grenar, höstlöven låg blanka.

Oscar Rosenlund gick omkring och gjorde inte ett handtag. Han stegade runt i köket och rökte cigarr, klev ut på backen ett tag, slängde cigarren, la in en nypa snus bakom oxeltänderna, spottade ut snuset och kom in och såg moloken ut. Så skränade han en stund om sina stora planer men inte med riktig övertygelse, föreföll det. Inte på samma frejdiga sätt som när han ljög ihop sina vanliga historier.

Karin tjurade hon också. Ibland sa hon: »Jag tror jag far till Stockholm i alla fall.»

Bara Maria gick och såg nöjd ut. Oscar tyckte, att det hade hon ju alla skäl till. Och ändå retade det honom. Han grälade på henne ibland. Han var sig inte lik.

Inte sov han riktigt om nätterna heller. Han hade affärer att tänka på, sa han. Han drömde att han satt vid ett stort skrivbord och ringde i telefon.

Så gick han ned till Bylin en dag i veckan och menade, att nu var det tid för honom att börja. Men Bylin skrattade på sitt gudsnådeliga sätt och tyckte, att nu stod ju bröllopet snart för dörren, så affärerna fick vara.

Oscar rökte inte cigarr, när han gick hem den kvällen. Han tuggade snus.

Egentligen var han underlig dagarna som följde, verkade rent

(Forts. på sid. 46.)

EN MORALISK HISTORIA

Av Olle Hedberg

re damer sutto vid stenbordet under eken. Det var en solig varm sensommar dag. På en bits avstånd låg »herrgårdspensionatet», som kallades så, därför att byggningen var en f. d. prästgård. Det var ett långt, rätt lågt, vit-rappat hus med brunmålat plåttak, två skorstenar och en glasveranda mitt på fasaden. Huset var om inte vackert så dock stämningsfullt i sin inramning av stora, lummiga träd.

Fru Sjödin reste sig upp, tog sin virkning och sade: »Jag tror jag skall gå och se var jag har mina pojkar!» Gamla fru Bromander såg upp från sitt vitbroderi och nickade vänligt. Den vithåriga fröken Lundborg däremot nöjde sig med att sänka Dagbladet lite grand och ge fru Sjödin en kritisk blick ovan tidningskanten. Det var tyst vid bordet under eken, ända tills fru Sjödin försvunnit in i glasverandan. Då sade fröken Lundborg: »Det skadade inte, om pojkarna Sjödins mamma såg efter sina gossar lite oftare. Såg fru Bromander, hur de bar sig åt vid frukosten? De plockade till sig alla skivorna av den mjuka pepparkakan! Ja, jag sade nu till fru Larsson, så vi fick ju in mer. Men i alla fall!» — »Ja, de är rätt bångstyriga», svarade fru Bromander leende. Hon log alltid, när hon talade om barn, ty hon var mycket barnkär. »Men det är ju alla pojkar i den åldern.» Fröken Lundborg höll med om detta, starkt betonande att flickor ha ett så oändligt mycket mjukare och behagligare sätt. Hon kunde dock icke finna annat än att pojkarna Sjödin voro ovanligt bråkiga och uppfostrade. Hon hade emellertid tyckt sig märka, att de uppfört sig något hyggligare de dagar deras pappa vistats på pensionatet. Föralldel, han var då inte vidare imponerande, han heller! Var han inte handelsbiträde i X-köping? Jaså, inte det? Fröken Lundborg tyckte i alla fall, att herr och fru Sjödin voro mycket, mycket enkla människor.

Det susade i eken över de båda vithåriga kvinnorna. Ett långt melodiskt sus, som om vinden blåst i ett älderdomligt instrument. Det var tyst vid stenbordet tills susningen förtonat. Då sade fru Bromander generat: »Nej, de verka kanske inte så fina. Det kan jag hålla med om.» Att hon sade detta, var en fräckhetens triumf. Hon hade helt enkelt blivit rädd, att fröken Lundborg skulle tycka även om henne, att hon var »mycket, mycket enkel». Bäst att gardera sig. Fru Bromander var annars en genom lidande luttrad människa. Hon hade sett sin man och sina tre barn dö. Om de bekantskaper hon gjorde på pensionatet tyckte hon var fin eller inte, frågade hon i regel föga efter, och när hon någon gång råkade ramla in i de tankebanor hon följde före luttringen, så fortsatte hon inte länge i spåren. Hon var lik en person, som fått båda benen amputerade, men som ändå emellanåt kan känna smärtor i de fötter, vilka icke längre finnas.

En astmatisk andhämtning hördes från trädgården, och strax därefter stannade fröken Wimmerlund framför stenbordet, pustade ut och sade: »Jaså, här sitter man och har det idylliskt. Jag har just gått en liten tur nedåt sjöstranden. Det svalkade rätt skönt där nere.» — »Ja, det är gudskelov inte så varmt i dag», svarade fröken Lundborg, och fru Bromander sade: »Skall inte fröken slå sig ner och göra oss sällskap?» — »Nej, nej tack! Jag skall bara pusta. Andan vill springa ifrån mig. Jag skall strax gå in och vila. Jag har haft så ont i mina ben idag. Smalbenen känns så svullna och tunga. Det är verkligen besvärligt att ha såna klumpklossar till fortkomstledamöter!»

Nu hördes ett rop från gräsplanen: »Har någon av damerna sett fru Larsson?» En svartklädd sextioåring, fru Lindström, nalkades det lilla sällskapet under eken. »Vår värdinna var nyss i trädgårdslandet», svarade fröken Wimmerlund. »Men inte vet jag, om hon är kvar nu!» — »Jaså.» Fru Lindström såg mycket

allvarlig ut. »Jaså. Ja, då får jag väl ge mig ut och leta. Jag har nämligen något särskilt att säga henne.» Alla lystrade till denna mystiska vändning. Efter kort väntan på en fortsättning frågade fröken Lundborg resolut: »Det är väl ingenting tråkigt, hoppas jag?» — »Jo. Jo, det är verkligen någonting tråkigt, som hänt. Någonting ganska tråkigt. Men jag anser inte, att jag bör berätta det för närvarande. Jag anser, att jag först bör tala med fru Larsson.» Fröken Lundborg frågade blixtnabbt: »Det är väl inte så, att det är någonting som kommit bort?» Fru Lindström blev blodröd i ansiktet: »Jo, fröken Lundborg. Jo, så är det verkligen. Jag har blivit bestulen. Bestulen på en penningssumma.»

Det fordrades knappast någon övertalning, förrän fru Lindström berättade allt. Hon hade haft sin handväska i en byråläda, som hon obetänksamt nog lämnat oläst, då hon gått till badhuset. Hon visste alldeles bestämt, att hon i väskan haft nio tior och en femma. Ja, något silver också. Nu fanns där bara sjuttiofem kronor. Någon hade varit inne och vittjat hennes väska på tjuugu kronor!

Fröken Lundborg frågade, om fru Lindström var alldeles säker. Fru Bromander undrade, om inte saken kunde förklaras så, att fru Lindströms dotter lånat tjuugu kronor och ännu inte hunnit tala om det. Och fröken Wimmerlund föreslog, att fru Lindström skulle gå in och räkna igenom sina pengar en gång till. Men fru Lindström var absolut säker. Sin dotter hade hon talat med. Hon höll förresten just på att räkna igenom deras linne. Det fattades fyra nåsdukar.

»Kära fru Lindström, detta var ju alldeles rysligt!» sade fröken Wimmerlund. »Tjuugu kronor, det är ju inte lite heller! Om jag möter värdinnan, skall jag säga åt henne.» Och så satte sig fröken Wimmerlund i rörelse och försvann snart in i glasverandan stapplande och astmatisk.

En kvart senare återvände fru Lindström till sitt rum och sin letande dotter i sällskap med den äntligen påträffade värdinnan fru Larsson. Fru Larsson var en fet dam av en lugn och godmodig läggning. Av vad hon nyss fått höra hade hon emellertid blivit röd och altererad, och hennes vanliga fryntliga pratamhet hade förbytts i komplett mällöshet. Fröken Lindström, en lång, benig dam, tog emot dem med utropet: »Jag har hittat två, mamma!» Ett gränslöst hopp tändes i fru Larssons ljusblå ögon. Men det släcktes genast. Det var inte tior det var fråga om utan nåsdukar. På sängarna hade fröken Lindström i små högar ordnat allt sitt och sin mammas linne; mitt på golvet stodo deras skor; byrålädorna voro utdragna och bordet var fullt av småsaker. Det var en fullständig sommarinventering som ägde rum. Fröken Lindström såg mycket skarpt och mycket stadigt på värdinnan, och den anklagelse, som fanns i hennes blick, gjorde fru Larsson så häpen, att hon häftigt rodnade. Och hon såg rent ut sagt besynnerlig ut, då fru Lindström tog fram sin bruna handväska, öppnade den och visade det fack av vitt siden, där hon förvarade sina sedlar. I botten av fru Lindströms väska återfann fru Larsson lyckligtvis sitt självförtroende. Där nere låg nämligen en blå blyertsstump. Fru Larsson tyckte sig igenkänna denna blyertsstump. Var det inte den som på försommaren glömts av en gäst, och som länge, länge legat på bordet ute på glasverandan? Blyertsstumpens senaste öden väckte fru Larsson ur hennes irakade apati, och hon skulle strax få användning för sin återvunna motståndskraft. Fröken Lindström sade långsamt och med ett egendomligt eftertryck på varje ord: »Fru Larsson förstår nog, att min mamma och jag inte kan finna oss i det här. Vi anser oss absolut inte behöva ta förlusten av den här nedriga stölden.» — Nog för en pensionsvärdinna! Fru Larsson greps genast av misstanken att någon stöld aldrig ägt rum, men att det just gjordes ett försök att stjäla tjuugu kronor. Nu var det hennes tur att se mycket skarpt och mycket stadigt på fröken Lindström. »Det förstår nog fröken», sade hon långsamt och med ett egendomligt ef-

tertryck på varje ord, »att jag inte kan ikläda mig något ansvar för de pengar gästerna låter ligga framme.» Fröken Lindström såg på sin mor, men då hon icke pr ögontelegraf fick någon uppmuntran, slog hon till reträtt. Innan fru Lindström gått ut att söka värdinnan, hade hon och hennes dotter kommit överens om, att det nog var själva tjuven hon gick att hämta. Nu häpnade fröken Lindström över sin mammas plötsliga flathet. Mor och dotter sågo oupphörligt på varann. Jag förstår inte? Vad menar du? Först när fru Larsson gått, fingo de tala ut. Nere vid stenbordet under eken hade fröken Lundborg fullkomligt fritagit fru Larsson och i stället fäst fru Lindströms misstankar vid de tre små slynglarna Sjödin. — Där har vi det, mamma! Pojkarna Sjödin!

En halvtimmes intensivt samtal och så ringde gong-gongen till middag. Vid slutet av sommarsäsongen var matsalen nästan lite för stor. Det var svårt att dölja tomheten. Gamla fru Bromander satt ensam vid sitt bord, fröken Lundborg ensam vid sitt, och vid ett annat satt helt ensam och allena pensionatets ende kvarvarande herre, förre godsägare Andersson, en alkoholiserad gentleman med blårott ansikte och vitt väst. I ett hörn sutto fru Sjödin och hennes tre gossar, i ett annat fru och fröken Lindström. Fröken Wimmerlund slutligen satt tillsammans med värdinnan.

Nu visste alla, att en stöld blivit begången. Fröken Lundborg var chef för det parti, som sökte tjuven vid det sjödinska bordet. Hennes trosglöd delades av damerna Lindström, och en sympatisör (om också utan glöd) ägde hon i fröken Wimmerlund. Denna kom just ihåg, hur gränslöst långfingrade arabpojkar voro. Fröken Wimmerlund hade sett Sahara och ridit på kamel. Hennes utomeuropeiska resa hade inträffat för trettio år sedan och varat i tio dagar, men många medgäster på diverse pensionat trodde, att hon bott i åralat i Nord-Afrika, ty i hennes konversation voro anknytningspunkterna till afrikanska resan talrika som sandkornen i öken. Att de tre lintottarna Erik, Gösta och Sven Sjödin utnämndes till tjuvaktiga arabpojkar var dock att betrakta som en jämförelsevis ovanlig löpning upp i diskanten.

Mot fröken Lundborgs parti stod fru Bromanders. Fru Bromander ville inte tro de små gossarna om något ont, och det var för att försvara dem och inte på grund av några som helst indicier, som hon riktade misstankarna på tjänstepersonalen. Hon hade endast behövt säga några orienterande ord, så hade hon fått en fanatisk anhängare i godsägare Andersson. Herr Andersson var fru Sjödins trogne riddare. Han hade hela sommaren gjort henne sin respektfulla kur. Att detta stilig fruntimmers, denna charmant kvinnas små söner skulle ha stulit — löjligt helt enkelt och simpelt! När någonting kommer bort, är det alltid pigorna. Alla pigor stjäla. Herr Andersson hade haft stort lantushåll i fyrtio år, och han kunde komma med apropär, som vägde upp fröken Wimmerlunds arabpojkar och det med betydande övervikt.

Under middagens gång kastades från det lundborgska partiet foskande blickar på det sjödinska bordet. Dessa blickar voro dock rena blomsterhyllningen, om de jämfördes med de blängar godsägare Andersson gav ifrån sig, så fort husan kom in. Med sina blodsprängda ögon såg han tvärs igenom hennes nätta,

»Annorlunda var det i min ungdom. Inte ens under en kvart vågade man lämna mig ensam med en ung flicka!»

nystrukna bomullsklänning. Varje okysk önskan att studera sköna former var honom säkerligen främmande; det var flickans hjärta och njurar han ville se till.

Fru Larsson visste inte riktigt vad hon skulle tro. Men hon visste något som de andra inte visste: detta var sommarens andra stöld. Ett herrskap Danell, som rest den 10 juli, hade blivit av med en femma på liknande sätt. Danells hade ingenting velat göra åt saken, men de och fru Larsson hade kommit

överens om, att den skyldiga var en stockholmsflicka, som just då gästade pensionatet. Tösen var rätt slampig och hade säkerligen mycket ont om pengar. Hon hade blivit synnerligen kyligt bemött vid sin avresa. Fru Larsson ångrade detta, men ångerns kval voro obetydliga mot det obehag hon förnam vid tanken, att tjuven fortfarande fanns i huset. En dold fasa! Det var som om hon fått ohyra i möblerna. Hon kände, att hennes nervkraft höll på att överge henne.

Vid kaffet efter maten talade man inte ett ord i det ämne, som upptog allas tankar, men när fru Bromander råkade få tag i en kaffekopp utan sked och anmärkte: »Här är visst skeden borta!» då uppstod allmän rörelse.

Efter middagen var fröken Lundborg inne hos damerna Lindström. Och där inne kom man till det resultatet, att fru Sjödin var en tjuvkona, som använde sin äldste son, därför att hon inte vågade gå själv. Ah, så slugt uträknat! Hon behövde inte löpa någon risk, ty om en tioårs pojke blir överraskad inne i en annans rum, så kunde det ju pratas bort som okynne. Det var ju oerhört, att man ingenting kunde göra åt saken! Allt vad fru Sjödin sagt och gjort under sommaren franträdde nu i en ny, hiskelig dager. Till sist beslöt man, att fröken Lundborg skulle göra ett försök att skrämma fru Sjödin och samtidigt ge henne en chans att utan bekännelse få återlämna de tjugu kronorna. Sedan attacken ett par gånger i viskande ton repeterats inne i damerna Lindströms rum, gav sig fröken Lundborg iväg. Önskan att spela den första fiolen och att få imponera på damerna Lindström var så stark, att fröken Lundborg inte räknade med risken. Det rörde sig ju i själva verket om att gå till en lejoninna och anfalla en av lejonungarna. Hon hann knappast andas någonting om lille Sven, som kanske av misstag...

Man hade kommit överens om, att hon skulle föreslå den minste pojken. Man ansåg det särskilt listigt, ty det gav ju fru Sjödin möjlighet att ge sin stöld en mycket barnslig för att inte säga oskuldssfull prägel. Men vid första antydan satte fru Sjödin händerna i sidorna och började svara. Uptakten av hennes svar var sådant, att det genast hördes ett knäpp ute i korridoren. Det var damerna Lindström som förskräckta stängde sin dörr sågande till varandra, att de hade då inte uttalat någon som helst beskyllning mot någon människa. Under tiden fick fröken Lundborg anstränga sig till det yttersta för att finna ursäkter. Hon kunde inte ha varit artigare, om hon råkat trampa en kunglig prinsessa på tårna. Mot »mycket, mycket enkla människor» kan man vara respektlös intill en viss gräns. Överskrides den gränsen kommer en våldsam respekt. Fröken Lundborg kände, att hennes vita hårtestar voro i fara. Under de förbindligaste artigheter backade hon ut. Inkommen till damerna Lindström igen anförtrodd hon dem, oändligt lägmält, att fru Sjödin var en fullkomlig munkbromadam. Fru Larsson tog visst emot vilka gäster som helst! Hon var inte vidare kräsen i valet av klientel! Emellertid hade »Munkbromadamens» beslutsamma uppträdande rubbat fröken Lundborgs tro på den sjödiska brottsligheten. Damerna Lindström och fröken Lundborg åtskildes rådvilla och i den missstämning, som plågar åtfölja ett gemensamt misslyckande.

Vid fröken Lundborgs besök hos fru Sjödin hade ungherrarna redan varit lagda och djupt sovande. När fröken Lundborg retirerat, blev alltså fru Sjödin ensam med sina tankar. Snart hävdes hennes moderliga barm i våldsam oro. Tänk, om det var så, att någon av pojkarna stal. Fru Sjödin öppnade ljudlöst, så att ingen skulle höra det, byrålädor och väskor och gick igenom allting darrande av skräck att påträffa något, som inte var deras. Om det verkligen skulle vara så att... Hon tänkte aldrig i evighet erkänna någonting! Hon lämnade det inte tillbaka! Hon skulle kasta bort det! Hon skulle bränna upp det! Den av pojkarna som gjort det skulle hon piska till blods, sedan, bara de kommit hem, bara de kommit ifrån detta rysliga, otäcka pensionat. Fru Sjödin kände det som en lättnad, när hon märkte, att det saknades ett par kalssonger. Och det var med häftig ångest hon återfann dem. Hon tillbringade förnatten sömlös, bedjande till Gud, att han skulle göra hennes tre små älskade gossar till hederliga människor, så att de inte blevo några tjuvar.

Sömlösa under förnatten voro även fru och fröken Lindström. De hade nämligen hittat de borttappade tjugu kronorna. Det var fru Lindström, som var brottslingen. Hon hade totalt glömt, att hon lagt tjugu kronor i ett kuvert i sin sypåse. Fröken Lindström frågade upprörd, hur man kunde bära sig åt på det sättet. »Ett sänt slarv! Vad tänker mamma på? Vad hade pengarna i sypåsen att göra?» — »Jo, men det minns du väl? Det var den där dalkullan, som kom och sålde vävnader nere i trädgården. Då stoppade jag pengarna i sypåsen, så jag skulle kunna köpa om jag ville. Jag ville ju inte precis visa, att jag hade pengar på mig. Då blir ju alltid sänt där folk så envisa.»

Under det att fru Lindström talade, satte hon sig långsamt ner, häpen, tillintetgjord. Fru Sjödin kunde inte ha sett förskräcktare ut om hon funnit de tjugu kronorna bland sina pojkars leksaker. Det blev nu ett förfärligt tjatter om de välsignade tjugu kronorna och deras öden. Men hur man pratade, man kunde omöjligt komma ifrån, att de voro återfunna, och till sist förstodo damerna Lindström, att det var till detta faktum, som det nu gällde att ta ståndpunkt. Att erkänna misstaget var för genant. De hade gjort ett alltför stort oväsen. De bestämde sig för att försöka tuga ihjäl stöldhistorien. Nog borde det väl gå att låta de båda uppreklamerade tiorna glida ner i de ouppklarade brottens svarta avgrund?

Damerna Lindström sovo som sagt illa under förnatten. De skulle inte ha sovit alls, om de vetat, att värdinnan organiserat en fortsatt, energisk tjuvjakt. Fru Larsson hade av omständigheternas makt drivits fram till handling. Omständigheternas makt hette herr Andersson. Under lätt alkoholpåverkan hade denne Sherlock Holmes beskrivit för värdinnan, hur han ämnade lägga ut en femma i matsalen. Han skulle fånga pigor i rävsax, sade han. Godnatt. — Denna upplysning lämnades på glasverandan vid ett tillfälligt möte i skymningen. Olyckan ville, att det till 5-kronorstjuv designerade hembiträdet befann sig i tamburen innanför, och när fru Larsson kom ut i köket, möttes hon av en tåreflod: »Fastän man är en fattig flicka, så har man väl sin heder! Om det är så, att jag skall kallas tjuv här, så skall jag be att få sluta med detsamma. Och min syster också för den delen!»

Städskorna på pensionatet voro systrar. Kokerskan var deras kusin. Det var en hel dynasti. Fru Larsson gjorde vad hon kunde för att lugna känslorna. »Det vet väl jag, att så hederliga flickor som ni inte finns i hela Sverige. Och det har ni väl märkt, att Andersson aldrig riktigt vet, vad han säger strax innan han går och lägger sig!» — Saken var allvarlig. Man kan möjligen ha pensionat utan gäster, men man kan absolut inte ha pensionat utan tjänare.

Sedan fru Larsson stillat stormen i köket, gick hon in till gamla fru Bromander. Hennes namn hade jämte godsägare Anderssons blivit nämnt av tjänsteflickorna. De hade på känn, att även fru Bromander misstrodd dem. Fru Larsson började med att höja sina jungfrur över alla misstankar. Hon gjorde det mera i förbigående, ty vad hon egentligen ville med sitt sena besök var att med sin trognaste gäst diskutera en ny teori. Fru Larsson hade kommit att tänka på, att både när herrskapet Danell blev av med sin femma, och när damerna Lindström förlorade sina båda tior, hade fröken Wimmerlund varit ensam inne i våningen. Hon stannade ofta på sitt rum och vilade i tid och otid. Och så var hon allt lite konstig. Hon berättade ofta historier, som inte voro sanna. Det gjorde ju också herr Andersson, men hans historier voro osanna på ett annat sätt. Fru Larsson och fru Bromander viskade med varann i halvannan timme. Så småningom klarnade det. Det fanns inte en skugga av ett tvivel. Då de sade godnatt, skälvde de av spänning. Det var herr Andersson, som inspirerat deras beslut: De skulle fånga fröken Wimmerlund i rävsax.

Vid frukosten påföljande morgon uppförde sig flertalet gäster tämligen bisarrt. Pojkarna Sjödin sutto som tända ljus, ty deras mamma hade fått ett anfall av uppfostrarnit och oresonlig stränghet. De vågade inte tala till varann, och när fröken Lundborg genom vänliga nickar sökte ställa sig in hos dem och deras

mamma, vågade de icke besvara tantens hälsningar. Godsägare Andersson var som vanligt på morgnarna osäker och darrhant och hade en generad uppsyn. Fru Bromander led av påtaglig rampfeber, och då hon såg på fröken Wimmerlund, fick hennes gamla ansikte ett uttryck av mycket ansträngd naturlighet. Damerna Lindström samtalande livligt med varann, och som de själva trodde osökt och naturligt. De uppstämde påfallande skratt åt rakt ingenting. Detta befängda beteende skulle föreställa, att de totalt glömt gårdagens stora sensation och nu inte tänkte på annat än det vackra vädret, den höga luften och den promenad till staden, som de beslutat sig att företaga. De skulle inte komma hem förrän till middagen. Lunch skulle de äta i stan. Man önskade dem mycket nöje, och de störtade iväg, så fort de svalt ned kaffet på maten.

På förmiddagen hände det, som det ofta brukade hända, då vädret var ostadigt, att fröken Wimmerlund, fru Bromander och värdinnan sutto tillsammans på glasverandan. Det föll ett lätt regn. Fröken Wimmerlund uttalade en förhoppning, att damerna Lindström hunnit in till stan, eller att de i varje fall hade möjlighet att komma under tak. Fru Bromander och värdinnan anslöt sig till dessa förhoppningar och bytte ett hemligt ögonkast. Strax därefter bad fru Larsson om ursäkt och gick sin väg; hushållsbestyren kallade henne. Fru Bromander satt kvar en stund, så kom hon att tänka på, att hon måste skriva ett angeläget brev. Hennes brådska blev så stor, att hon glömde sin handväska mitt på bordet. Fröken Wimmerlund blev ensam, men det var inte bara Guds öga som såg henne. Glömska av hushållsbestyr och brevskrivning hade fruarna Larsson och Bromander samlats i den sistnämndas rum. Det låg på nedre botten och hade fönstren närmast till höger om glasverandan. Där stodo de båda polispiönerna gömda bakom gardinen och tryckt intill fönsterposten. Genom glasverandans sidofönster kunde de se in på fröken Wimmerlund i korgstolen och handväskan på bordet. De sade inte ett ord till varann. De hörde sin egen och grannens andhämtning, hörde hur hjärtana slogo inne i kropparna. Det var riktigt obehagligt. Och det blev nästan outhärdligt, då hjärtana plötsligt började slå fortare och fortare. Fröken Wimmerlund hade rest sig upp. Hon gick helt lugnt fram till bordet, öppnade fru Bromanders väska och granskade innehållet utan någon märkbar nervositet. Min Gud! Nej! Jag måste sätta mig! — Ett par minuter senare hördes trappan knarra. Fröken Wimmerlund gick upp på sitt rum. Fru Larsson skyndade på sviktande ben ut och hämtade in väskan. De hade mätt ut åtta och femtio i silver. Vid kontrollräkningen visade det sig att fröken Wimmerlund bitit 2:70 av agnet.

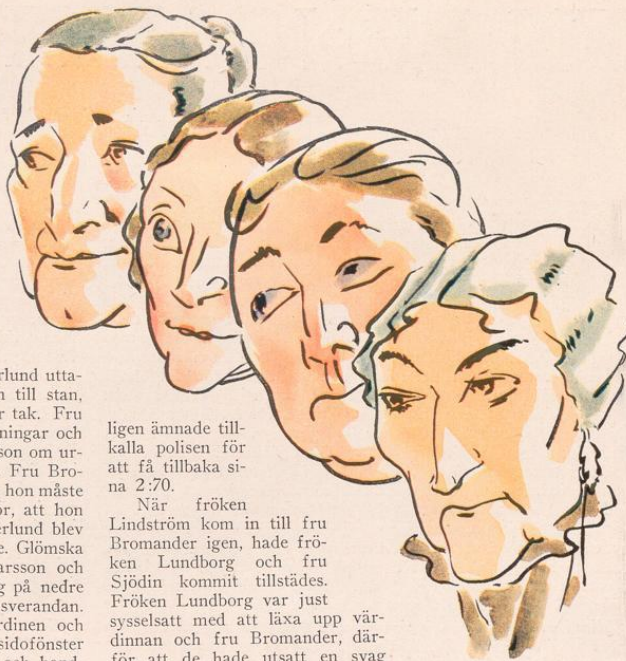
Efter middagen samma dag ombads damerna Lindström komma in i fru Bromanders rum. »Jo, det är så», började fru Larsson, »att fru Bromander och jag nu vet, vem det är som tog de där tjugu kronorna.» Fru Larsson var så uppskakat, att hon knappast kunde tala. Det var en otroligt stupid min damerna Lindström satte upp. De svarade med en rossling.

»Det är fröken Wimmerlunds», viskade gamla fru Bromander. »En fullkomligt orimlig beskyllning!» utropade fröken Lindström indignerad. »Hela mitt inre upprepar sig mot en sån miss-tanke! Det är inte sant! Jag tror det inte!» Och fru Lindström vände sig mot fru Larsson och sade skarpt: »Det är verkligen häpnadsväckande, att en värdinna kan utslunga såna beskyllningar mot en gäst, mot en gammal fin och bildad dam, mot en sjuk äldre. Jag vill inte höra ett ord till av hela den här historien! Inte ett ord! I annat fall reser min dotter och jag ögonblickligen härifrån!»

Gamla fru Bromander ingrep och berättade, hur hon och fru Larsson gått till väga. De hade med egna ögon sett, hur fröken Wimmerlund stulit 2:70. Damerna Lindström föreföllo alldeles sönderslitna av det hemska avslöjandet. Fru Lindström sade: »Ja, jag vill inte höra mer! Och förresten, om det verkligen är sant, att fröken Wimmerlund varit i fru Bromanders väska, så är det ju ingenting som bevisar, att hon också varit i min! Jag vill alldeles bli skild från hela den här saken!» — »Vi kommer inte att föra någon talan», inföll fröken Lindström. »Om det är någon annan, som vill ställa till med skandal och kalla på polis, så kommer vi att förneka, att vi blivit bestulna. Det gör vi absolut!» Damerna Lindströms enighet var på denna punkt fullständig.

Fru Larsson försäkrade, att hon var mycket tacksam, om fru Lindström inte ville göra någonting åt saken. Det tillhörde fru Lindström att avgöra. Fru Larsson ansåg bara, att det varit hennes plikt att genast meddela, att tjuven var avslöjad.

»Inte ett ord mer!» ropade fru Lindström hysteriskt. »Jag vill inte höra talas om detta! Vad har jag med detta att göra? Jag har kommit hit för att vila och andas lantluft...» Damerna Lindström gjorde en brådstörtad sorti. Men när de hunnit sansa sig inne i sitt rum och fått genomdiskutera den häpnadsväckande, nyinträdda situationen, utsändes fröken Lindström på nytt. Hennes uppgift var, dels att i efterhand ge en motivering till det förlåtande sinnet, dels att efterhöra om fru Bromander verk-

ligen ämnade tillkalla polisen för att få tillbaka sina 2:70.

När fröken Lindström kom in till fru Bromander igen, hade fröken Lundborg och fru Sjödin kommit tillstådes. Fröken Lundborg var just sysselsatt med att läxa upp värdinnan och fru Bromander, därför att de hade utsatt en svag människa för en frestelse. Det är orätt! Det är i högsta grad orätt! Vi få inte inleda någon i frestelse! — Fröken Lindström högg genast in på samma sida och förklarade, att hennes mamma och hon inte frågade efter någon penningförlust, bara de slapp att bli mördare. Ämnade man verkligen ställa en stackars astmatisk, åderförkalkad gumma till svars för hennes felsteg? Tänk man inte på, att hon kunde falla död ner, om hon blev upprörd? Fröken Lindströms lilla mamma hade i varje fall en alldeles för känslig läggning för att kunna vara med om något dylikt. Och fröken Lindström antydde diskret, att hon själv bräddes på modern.

Fröken Lundborg och fröken Lindström samarbetade nu raskt, och värdinnan och fru Bromander funno sig plötsligt avslöjade som leda frestare, tarvliga spioner och hjärtlösa uslingar. De sågo rätt häpna ut. »Ja, jag bryr mig inte om mina kronor», sade fru Bromander generat. — »Naturligtvis är det kleptomani», sade fru Larsson ödmjukt. Fröken Wimmerlund hade genom kleptomani blivit som helgad. Den som stjälar på sådana villkor, blir som en bättre människa, kan göra anspråk på särskild hänsyn. Den enda som vågade vara hänsynlös var fru Sjödin. Hon uppfattade urskuldandet av fröken Wimmerlund som en personlig förolämpning. Var det någon som skulle ha urskuldade hennes pojkar? Hennes kränkta rättskänsla tog sig följande uttryck: »Blir jag ensam med fröken Wimmerlund, så säger jag henne rakt i ansiktet, att hon är abnorm!» Därmed gick fru Sjödin.

Innan resten av sällskapet åtskildes, erinrade sig fröken Lindström ytterligare en sak, som hon och hennes mamma kommit överens om, att hon skulle säga. Hon sade den ovanpå allsammans: »Jo, mamma och jag vill som sagt inte föra någon talan på grund av fröken Wimmerlunds ålder och sjuklighet, men vi avstå bara på vissa villkor. Fru Larsson måste på hedersord lova oss att aldrig mer, under någon förevändning, ta emot fröken Wimmerlund som sommargäst.» Det var med naturlig beredvillighet fru Larsson lovade detta, och därmed tillfredsställd hon tydligen fröken Lindströms rättsmedvetande, ty fröken Lindström återvände genast till sin oroligt väntande moder. Fröken Lundborgs moral däremot fordrade ytterligare några minuters motion. Fröken Lundborg ansåg sig riktigt böra inskräpa, hur orätt det är att för snöd vinnings skull ta emot vilka gäster som helst. »Fru Larsson borde nog något lite tänka på sitt pensionats renommé», sade hon.

Sent samma kväll stötte fru Larsson ute på glasverandan samman med godsägare Andersson. Ehuru han var märkbart upprymd, tyckte hon sig böra underrätta honom om, att han inte längre behövde spana efter tjuven och gå och passa på jungfrurna.

»Jaså», sade herr Andersson. »Jaså! Jaså det! Man törs inte lämna käringen Wimmerlund ensam med en väska. För då går det åt helsike. Tiderna är förfärliga. Annorlunda var det i min ungdom. Åh, herre Gud! Inte under en halvtimme, jag säger det, inte ens under en kvart vågade man lämna mig ensam med en ung flicka! — Godnatt, fru Larsson.»

EN BENGALISK LANSIÄR

Av Gustaf Hellström

Medan jag sitter på Carltonbiografen i Haymarket och följer de lysande och spännande scenerna av män, hästar, örlog och indisk fursteprakt i »En bengalisk lansiär», kommer jag plötsligen att tänka på en julafton för många herrans år sedan. Jag var ung, mycket ung på den tiden. Eljes skulle jag varit detta julminne fattigare, för så vitt man över huvud taget kan betrakta ett julminne av detta slag som en rikedom.

I själva verket var det min första jul utomlands. Jag hade beslutat mig för att inte låtsas om den, churu jag först som sist måste erkänna, att min absoluta likgiltighet för årets största högtid var mig av nöden — eller omständigheterna — påtvingad. Jag hade ännu inte hunnit skaffa mig några vänner i London. Jag hade knappast ens några bekanta. De få personer jag mer eller mindre flyktigt lärt känna voro löshästar liksom jag och jag träffade dem endast helt sporadiskt. Jag bodde för tillfället på ett pensionat, där jag var ensam svensk, till och med — med undantag av ett gammalt kanadensiskt herrskap — ensam utlänning. Jag hade med vilja valt det, för att på kortast möjliga tid lära så mycket engelska som möjligt, vilket i sin ordning var av högsta nöden, eftersom jag varit »grek» i skolan.

Min föresats att helt ignorera julen lyckades mig på det hela taget utmärkt ända till lilljulafton. Jag hade naturligtvis inte kunnat undgå att lägga märke till julsmygningen, den ökade trängseln utanför de stora varuhusen och den brådska, som de sista dagarna gripit det eljes lugna engelska folket. På pensionatet hade man emellertid mycket liten kännedom av detta. Det bebedes huvudsakligen av äldre personer, de oundvikliga ogifta damerna, pensionerade och brunbrända ämbetsmän från kolonierna

med magra, mumieförtorkade hustrur, ett par femtioåriga tvillingbröder av obestämt yrke, som gjort en resa i Lappland o. s. v. Det fanns av en eller annan anledning — eller var det kanske bara en tillfällighet — inga ungdomar med undantag av värdinnans tjugutvå-, tjugutretåriga ganska söta dotter, om vilken det viskades att mamman sökte gifta bort henne med en av pensionärerna, en nära sextioårig skotsk f. d. major, som luktade visky redan vid frukosten och om kvällarna efter middagen med en fruktansvärt skrovlig stämma sjöng dryckes- och jaktlåtar till den ganska söta dotterns ackompanjemang. Hans ålder, viskydoften och den skrovliga stämman ansågs emellertid uppvägas av det förhållandet att han var yngre son till yngre sonen av en skotsk lord och på den grund, trots sin fattigdom, ett lysande parti. Redan doktor Johnson konstaterade som bekant att det i England inte finns någonting fattigare än yngre sonen till en yngre son.

Jag hade visserligen de närmaste dagarna före jul tillfrågats, var jag tänkte tillbringa helgen. Mitt ungdomligt käck svar att jag tänkte tillbringa den på pensionatet framkallade ett förvånat uttryck, vars rätta innebörd jag ännu inte fattade. En femtioårig ogift dam, till skillnad från de övriga av yppiga former och som gjorde sitt på den tiden kosmetiskt bästa att subtrahera femton år från sin ålder, förklarade mig helt enkelt galen och föreslog att jag i stället skulle göra henne sällskap till ett mycket glatt privathotell i Brighton, där julen skulle firas med dans, bridge och — på annandagen — till och med med en kostymbal, vid vilken hon själv skulle uppträda som Ymnighetens gudinna. Av flera anledningar avsåg jag så artigt som möjligt hennes generösa anbud.

Då jag lilljulafton något försenad kom ner i matsalen fann jag den tom. Det var dessutom endast dukat för en person. Alla andra hade försvunnit under dagens lopp. Jag överfölls plötsligt av en kuslig känsla, en förtummelse av på samma gång torgskräck och förräderi. Julafton inföll detta år på en söndag. Tre hela dagar, kanske flera, skulle jag sitta ensam under måltiderna i denna stora, öde matsal. Varför hade ingen sagt mig detta förut? Och varför hade jag inte inköpt ett lösskäg och likt Josef i Egypten i sällskap med den yppiga damen kastat mig huvudstupa in i kostymbalens nöjesvirvel på det festliga hotellet i Brighton? Jag kände med ens och med hela min varelse att jag ännu inte var vuxen att bära tre dagars ensamhet, åtminstone inte en ensamhet av detta slag och vid just denna tidpunkt på året. Det var som om jag på några sekunder kommit till en fruktansvärd kännedom om min egen svaghet, om mitt eget väsens tränga gränser, om min själs futtiga tillgångar. Jag kände bokstavligen hur jag med varje rätt, som slarvigt sattes fram för mig, krympte samman, till dess jag ingenting annat var än en naken dvärg, som under en panik lämnats ensam att sysselsätta sig så gott han kunde med sin litenhet.

Efter middagen gick jag upp i salongen. Också den var tom. Kristallkronan i taket var släckt. Endast framme vid spisen, där några kolstycken pyrde, visslade de två lampetternas nedskruvade auerbrännarstrumpor sin på samma gång melankoliska och astmatiska Lied ohne Worte. Jag stängde dörren sakta som om jag sökt att ohelga själva möblernas julfrid och försvann upp på mitt lilla rum, vars tränga utrymme var mera avpassat för mina andliga mått.

Min situation tillspetsades ytterligare på julaftons morgon, då tjänsteanden kom upp med teet. Hon medförde en hälsning från värdinnan, inte, som jag i ett plötsligt anfall av dåraktig optimism hoppades, en inbjudan att inta mina måltider i värdinnans privata matrum tillsammans med den ganska söta dottern och hennes eventuelle make. Hon önskade i stället få veta, huruvida jag tänkte äta alla målen hemma: hon ville nämligen redan nu ordna med tjänarstabens fritider. Det ville med andra

Han stod elegant och värdslost lutad mot baren.

ord säga, att jag inte bara var lämnad ensam: jag var också kastad på gatan. Det fanns i hastigheten — och även ur rent mänsklig synpunkt — ingenting annat att svara än att jag visst inte skulle besvära utan endast önskade frukost serverad på mitt rum: de övriga måltiderna skulle jag äta ute...

Jag hade hållit mig inne hela dagen och läst Thomas Hardys »Tess of the D'Urbervilles», en lektyr vilken som bekant kan förmörka solen även den mest strålände midsommardag. Det var, som förut nämnt, inte endast julafton utan också söndag. Det vill med andra ord säga, att krogar och restauranger inte öppnades förrän klockan sju på kvällen. En kvart senare hamnade jag på Criterion bar. Denna kunde på den tiden skryta över att vara världens största, eller i varje fall längsta bar: den sträckte sig genom ett helt kvarter, med en ingång från Piccadilly Circus och en annan från Jermyn Street. Den kunde också berömma sig av att mellan sex och åtta på kvällarna servera det största antalet drinkar i världen: under dessa timmar besöktes den nämligen av i genomsnitt tre tusen herrar, som trötta och törstiga efter dagens strapasser vilade en stund vid dess disk för att hämta krafter för hemresan till Suburbia.

Då jag kom in fanns det — utom den betydligt reducerade betjäningen bakom disken — endast tre män före mig. Två voro i sällskap och skulle tydligen resa vidare: de hade gladstonebags stående på golvet vid sidan om sig. Det var också tydligt att de inte skulle fara långt: de befunno sig just inne i ett högljutt resonemang om fördelen eller nackdelarna av att ta ett senare tåg och utfylla väntetiden med intagandet av ytterligare förtäring. En närmare granskning av de båda herrarna gav vidare otvetydigt vid handen att de voro bröder, stationerade i skilda delar av England. De hade stämt möte här för att gemensamt fara Gud vet vart. Diskussionen om vilket tåg som borde tagas avbröts då och då av höga, mer eller mindre artikulerade uttryck för återseendets glädje och blodsbandets styrka.

De båda bröderna och deras av alkoholen ännu ej alltför anfäktade lycka skulle under normala förhållanden ha utgjort en tilltalande bild. Nu brände den mig som salt i sår. Jag tänkte på de mina i hemlandet. I stället koncentrerade jag min uppmärksamhet på den tredje, ensamme gästen. Han stod elegant och värdslöst lutad mot baren, med ryggen mot mig och ett gott stycke från de två bröderna. Belysningen kastade reflexer i hans skinande cylinder, jaquetten satt utan ett veck över hans skuldror och rygg, de svart- och vitrutiga benkläderna voro raknivassva. Jag passerade förbi de båda bröderna, av vilka jag inte hade mycket att vänta, och tog plats en meter från den ensamme och elegante mannen i cylinder och jaquette.

När jag beställde min drink vände han sig om och såg på mig. Jag hade lagt märke till honom förr, i själva verket så gott som varje gång mina ekonomiska förhållanden (någon av de första dagarna i månaden) tillät mig att få en glimt av det elegantare nöjeslivet i Westend. Jag hade fäst mig vid honom därför att han i högre grad än någon annan för mig personifierade den unge engelske aristokraten. Hans på samma gång korrekta yttre, den skinande cylindern, den utmärkt välstittade jacketten, de rutiga byxorna, den välknutna stockhalsduken och blomman i knapphålet hade gjort ett djupt intryck på mitt vid denna tid starkt utvecklade sartoriala skönhetsinne. Men det var inte bara detta: han hade vid de tillfällen jag sett honom imponerat på mig mera än någon annan man hittills förmått vare sig i Kristianstad, Lund, Köpenhamn eller Stockholm. För mig hade denne unge elegant blivit inkarnationen av ett för mig ännu så länge åtskilligt grumligt begrepp: den engelske gentlemanen eller — varför inte? — den unge engelske lorden. Han var ofta i sällskap med andra unga män. Men ingen tyckte mig som han. Bakom säkerheten i hans uppträdande, bakom den vänliga nonchalansen i hans badinage med betjäningen bakom disken låg det generationers umgängeskultur och århundradens vana att befalla och betjänas, en inställning till världen och omgivningen lika fjärran från snobberi som den äkta pärlan är från simildiamanten. Som exponent för ett socialt system, vilket jag på det allra högsta ogillade, var han mig förhatlig. Han hade tydligen intet annat yrke än gentlemanens: det vill säga att roa sig. Men som renodlad typ av detta förhatliga system intresserade han mig så som fulländningen intresserar. Hans hållning, hans gester, formen på hans huvud, var ras. Det var ingenting märkvärdigt med hans ansikte, det var vad man kallar vackert, kanske en smula för skönt och intetsägande med den veka, korta bruna mustaschen och det vågiga glänsande cendréfärgade håret. (Jag hade nämligen sett honom också utan cylinder.)

En pluton frälsningssoldater marscherade tysta förbi på gatan.

En timme senare lämnade han och jag Criterion bar i sällskap. Vi hade kommit överens om att äta middag samman på Piccadilly hotells grill. Vi voro båda ensamma. Egentligen skulle han ha farit till Skottland till släktingar men i sista stund skrivit återbud.

Det var han, som föreslagit middagen. Förslaget skrämde mig av skäl som jag — för utvecklingen av denna berättelses skull — tyvärr inte kan hemlighålla. Ni vet hur det går till, när två obekanta män komma i samspråk på en bar. Eller rättare: man vet inte riktigt hur det går till. Rätt som det är står man sida vid sida och växlar några struntord om vädret. Minuten senare har den ene bjudit den andre på en drink, vilket i sin ordning måste retalieras av den bjudne o. s. v.

Detta var vad som hänt denna julafton mellan den unge eleganten och mig. Och det hade resulterat i att vi skulle äta middag tillsammans. Jag kunde inte annat än lägga en del av skulden till detta förslag för min egen dörr. Jag hade nämligen seglat under falsk flagg. Jag hade ljugit för honom. Han hade frågat om jag var tysk eller skandinav och jag hade svarat att jag var svensk. Så långt hade jag talat sanning. Men då han framställde sin nästa fråga, om jag var militär — han sade sig till och med kunna gå ed på den saken — fick lögnens furste makt med mig. Jag kan inte förklara varför. Kanske föresvåvade mig i detta ögonblick ett dunkelt motiv varför jag skulle ljuga. I varje fall svarade jag kort, så kort att det nära nog lät självfallet:

»Yes.»

Det var först när han ögonblicket senare med ett tydligt stigande intresse frågade mig, om jag var vid flottan eller armén som jag började inse, vilka konsekvenser min lilla lögn kunde leda till. I hastigheten hade jag emellertid ingenting annat att göra än att vidare utbygga lögnen. Men vad skulle jag svara? Jag hade av födsel och uppfostran en ganska god kännedom om förhållandena vid ett svenskt artilleriregemente. Å andra sidan hade jag fullgjort min värnplikt vid flottan. Och eftersom min nyförvärvade vän bar mustasch kunde han, i den händelse han också var militär, inte vara vid flottan; bärandet av mustasch vid sjövapnet är nämligen förbjudet enligt engelska flottans reglemente. Jag svarade för den skull: flottan.

»Jag är kavallerist», sade han.

Jag kände mig en smula lättare. Jag ansåg mig till och med räddad. I hans egenskap av kavallerist hade han små utsikter att kunna avslöja mig som lögnare. Det var ännu bara ett eller annat år sedan jag exercerat beväring och hade ännu alla Sveriges pansarbåtar och deras bestyckning i färskt minne, i den händelse han skulle göra några frågor.

Men situationen tillspetsades ytterligare, då han frågade vad jag gjorde i England vid denna tid på året. Jag svarade något kortfattat om studier.

»Jag förstår», sade han. »Ni är vid legationen. Biträdande marinattaché.»

Jag blev blodröd över hela kroppen. Jag såg plötsligen alla de eventuella komplikationer, som min lögn kunde ge anledning till. Kanske kände han någon vid legationen. Man kunde aldrig veta. London är stort, men världen är liten. Eller kanske nästa gång jag stötte på honom i sällskap med några av de unga män han brukade umgås med, att han skulle känna igen mig och... Han skulle kanske säga: den där unge mannen är vid svenska flottan och något slags biträdande marinattaché vid legationen. Det kunde finnas någon i sällskapet, som kände till förhållandena, och jag skulle stämpas som en ömklig lögnare och löjlig bedragare. Det var inte otänkbart att saken på en eller annan omväg kunde komma fram till Hans Majestät konungens egen representant. Min framtid som korrespondent skulle vara ruinerad. Lögnen hade fått liv. Det fanns ingen annan utväg än att fortast möjligt döda den. Jag måste förklara för honom att jag ljugit, be honom om ursäkt och försvinn.

I samma ögonblick föreslog han, att vi skulle äta middag tillsammans. Jag kunde inte svara nej. Jag hade förut talat om för honom att jag var ensam. Dessutom skulle samvaron vid ett middagsbord ge rikligare tillfällen till en förklaring än så här, på stående fot och i skamsen hast.

Det var först klockan tio på kvällen, då restaurangen skulle stängas, som det stod klart för mig att också han seglade under falsk flagg och att han dessutom var en bedragare. Själv hade jag ännu inte bekänt kort. I stället hade jag, för att vinna tid och utan någon som helst misstanke, fått honom att tala om sina personliga förhållanden. Han var ryttmästare vid sjunde bengaliska lansiererna, förklarade han, och för tillfället på permission hemma. Också hans far var officer vid indiska armén. Ganska roligt liv, på det hela taget. Polo, vildsvinsjakter. Ibland bjuder en maharadja till och med på en tigerjakt. Indiska kvarter med vackra danserskor. Not at all bad, you know?

På så sätt hade klockan hunnit bli tio och stängningsdags. Den handfull gäster, som suttit spridda som eremiter i den stora lokalen, troppade av. Min vän MacAdam och jag voro ensamma kvar — han hade presenterat sig under middagens lopp och själv hade jag svarat med att uppge falskt namn.

Hovmästaren kom fram och presenterade räkningarna. Jag betalade min. MacAdam sökte länge i sina fickor under fram-mumlandet av fruktlösa besvärjelser. Till sist sade han:

»Jag märker att jag inte har tillräckligt med kontanter på mig. Jag får betala med check.»

Hovmästaren ryckte på axlarna:

»Jag beklagar, sir, men det är förbudet att ta mot checker.»

»Men ni känner ju mig.»

»Yes, sir, ert utseende. Men jag beklagar. Jag kan ändå inte.»

Den bengaliske lansieren såg på samma gång indignerad och ond ut. Han fortfor att för sig själv anropa åtskilliga gudomligheter och gav mig till sist en bedjande blick:

»Säg, skulle ni vilja göra mig den tjänsten... Ni ska få en check i stället...»

Han sköt notan över till mig. Han hade ätit dyrare än jag, till och med börjat med kaviar. Jag hade närmare fem pund på mig. Det var allt jag ägde. Pengarna skulle räcka till den första nästa månad. Jag räknade ut att om jag betalade MacAdams nota skulle jag ha sex pence kvar.

Hovmästaren stod hotande över oss. Det började redan släckas. MacAdam sade:

»Säg, det kan ni väl göra... Det blir eljes ett sådant förbannat bråk...»

Hovmästaren trummade allt otåligare med fingrarna på bord-duken. Jag betalade MacAdams nota. Min sista sex pence gick till rockvaktmästaren. Nu hade jag inte en enda penny, inte en så mycket att jag kunde skriva hem och be om ögonblicklig förstärkning. Det enda jag ägde var en ask med fem cigaretter i. Det var allt. Jag skulle också nödgas hålla mig vid liv endast med frukost under de båda juldagarna. Det fanns ingenting annat att göra än att simulera sjuk de närmaste dagarna och hålla mig i säng för att inte känna hungern alltför svårt.

Jag följde MacAdam uppför trappan ut på den folktomma trottoaren. En pluton frälsningssoldater marscherade tysta förbi ute på gatan. Eljes låg den öde.

»Jag är ledsen», sade MacAdam. »Alldeles förbannat ledsen. Men vill ni gå med hem, ska ni få checken. Jag bor här intill, i Jermyn Street. Så kan vi dricka en grogg och prata en stund.»

Jag följde honom. Jag hyste inga stora förhoppningar om att få checken. Mannen var en bedragare, en uppklädd bondfångare. Men jag följde honom. Min nyfikenhet hade väckts. Vad var han? Hur levde han? Varifrån fick han pengar till kläder, till uteliv, till blomman i knapphålet och den ständigt nyputsade cylindern. Bara den senare utgiften kostade en shilling om dagen. Min nyfikenhet var så stor, att jag glömde min egen dystra belägenhet; jag betänkte inte ens vilka nya öden och komplikationer jag kastade mig in i genom att följa honom

hem. Vad ont kunde han för övrigt göra mig? I varje fall kunde han inte råna mig.

Han visade mig in i en salong två trappor upp i ett hus i Jermyn street. Möbleringen, tavlorna på väggarna, fotografierna av damer på buffén, den starka parfymdoften — allt talade ett språk alltför tydligt för att kunna missförstås. Här bodde inte en man utan en kvinna. Jag blev plötsligt rädd. Fanns hon i rummet bredvid? Och vad skulle hända nu?

Jag såg mot den stängda dörren. Han märkte det och sade: »Det finns ingen där för tillfället. Vi är ensamma. Sitt ner. Ta av er ytterrocken.»

Jag svarade att jag inte tänkte stanna länge.

MacAdam plockade fram en nästan tömd viskybutelj ur buf-fén och en sifon. Han höll upp buteljen mot gaslågan i taket.

»Ledsen», sade han, »att det inte finns mera kvar. Men det räcker till en grogg i alla fall.» Han hämtade från sovrummet en silverask med cigaretter. Det blev en lång tystnad, medan han gick omkring och stökade i rummet. Jag följde hans rörelser som en mus följer kattens. Till slut sade han:

»Säg mig en sak. Skulle ni vilja hjälpa mig. Skulle ni vilja ge mig tjugofem pund. Jag säger ge och inte låna.»

Jag stirrade på honom. Nu tyckte jag mig förstå. Här gällde det att ögonblickligen övertyga honom om att intet våld i världen kunde pressa en penny ur mig.

»Ni kan få kroppsvisitera mig, om ni vill. Och ni ska finna att jag i närvarande stund inte har en penny på mig.»

»Jag menar det inte heller så», sade han. »Jag ska förklara mig. Jag såg så snart ni kom in, att ni förstår hur det är fatt med mig. Jag har sjunkit så djupt som en man kan göra. Jag är ärlig och jag erkänner det. Hur det har kommit därhän hör inte hit. Men så är det. Jag talar uppriktigt till er. Jag fördöjer ingenting. Jag behöver ju inte säga er hur jag lever och på vem jag lever för tillfället.»

Jag nickade instämmande.

»Men nu är saken den, att en del män, som jag lärt känna på barerna, rika pojkar, har lovat hjälpa mig. Ni ska själv få se.»

Han tog ur jackettens innerficka fram ett papper och vecklade upp det.

»Se här», sade han.

Det var en lista, där en hel del personer tecknat sina namn för varierande belopp: fem pund, två pund, tre pund; en herre hade till och med tecknat sig för tio.

»Ser ni, alla dessa har lovat att satsa de här summorna om jag kan skaffa tillräckligt mycket av andra, så att jag kan komma härifrån. Jag har ett halvt löfte om att komma in i gendarmeriet i Malaystaterna. När summan är fulltecknad, betalar alla in vad de tecknat till mannen, som tecknat tio pund. Han köper biljett åt mig och följer mig till båten i Southampton. Ni ser det är inte något skoj. Nu fattas det bara tjugofem pund. Jag skulle kunna bli en hederlig människa igen. Jag skulle kunna bli räddad. Här går jag under. Har redan gått under. Kan ni inte hjälpa mig. Femton pund då?... Tio pund?... Fem pund?... Vad betyder fem pund för er?... Inte?...»

Han såg på mig med en hundblick och ett egendomligt leende, på samma gång smärtfyllt och hopplöst.

Jag skakade på huvudet.

»Inte?... Ni är ju officer. Jag är officer. Eller rättare har varit det. Jag har avsked. Varför hör inte hit.»

Jag reste mig upp:

»Jag är inte officer», sade jag. »Det var en osanning. Och ni får ursäkta mig, om jag inte tror att ni heller är det.»

Han såg på mig med samma hundblick. Men över hans hopp-lösa leende hade det kommit ett drag av hårdhet.

»Jag har inte ljugit för er. Jag har talat sanning. Vill ni se?»

Han försvann åter in i sovrummet och kom tillbaka med en massa fotografier: MacAdam i kakhii, MacAdam i de bengaliska lansierernas paraduniform, MacAdam i spetsen för sin tropp... »Ni ser. Jag ljuger inte. Skulle ni inte vilja skriva ert namn här. Bara för fem pund

Han gick tillbaka in i sovrummet med fotografierna. Jag rusade plötsligt mot dörren, ned för trapporna, ut på gatan. Jag sprang ända till dess jag kom fram till Piccadilly, gripen av en skräck jag själv inte kunde förklara...

Jag såg honom på avstånd några gånger senare. Så försvann han, vart vet jag inte. Kanske till Malaystaterna. Kanske till fängelset.

Men det är först nu, medan jag sitter och betraktar de lysande och spännande scenerna ur »The Lives of a Bengal Lancer» och med ens — efter många år — kommer att erinra mig MacAdam, som jag till fullo förstår djupet av hans fall.

Och medan löjtnant Forsythe i kahens fångelsehåla deklamerar Kiplings »England, my England», kommer jag att tänka på en annan strof av samma skald:

We have done with hope and honour,

We are lost to love and truth,

We are dropping down the ladder rung by rung...

Kaktusen blommar

Av SVEN LIDMAN

tåget norrut i Nässjö. Jag har köpt andra-klassbiljett och berett mig på att hitta en kupé med en ledig soffa att ligga vaken och vila på efter en veckas vedermödor och nervspänning.

Jag finner till slut en kupé med endast tre passagerare och bakre fönsterplatsen ledig efter en just i Nässjö avstigen. Jag sjunker missräknad och besviken ned i hörnet vid fönstret. Efter en stunds trött blundande

öppnar jag mina ögon för att taga en överblick av kupén och situationen. I borte hörnet på min bänk — av tidningar och böcker att döma — en resande holländare. Tyst, fet och stilla. Mellan honom och mig en spenslig och smalaxlad svensk notarie med portfölj, på väg till ting eller annan ämbetsförrättning. Han är insnörd i sin värdighet som i en alltför trång livrock, där den blyga tafatheten förskräckt tittar ut genom de spruckna knapphålen.

Min trötta blick kryper vidare till hyllorna över soffan mitt emot. Där lyser en rad resväskor och hattaskar av en verklig fulländad elegant utstyrsel. Jag har väl knappast någonsin sett deras likar i elegans och distinktion. Jag sänker blickarna för att titta på ägaren av all denna distingerade härlighet.

Ett ungt, blaserat, blekt kvinnoansikte stirrar mig till mötes — högdraget — kallt — spotskt — likgiltigt. Det är ett verklig vackert välformat ansikte, som inte haft ett spår behov av alla de moderna skönhetsmedel, som det varit utsatt för. De gråblå ögonen blänka ädelstenskallt. Det är en ton över hela ansiktet av »splendour and spleen» — av hjärteköld och högdragen likgiltighet.

Jag stirrar en stund ut genom fönstret, ut på det hederliga svenska bondlandskapet för att hämta vederkvickelse och vila från detta hemiska moderna modeansikte i tip-topform.

Och jag kände i mitt hjärta:

Detta är den vita rasens nya ansikte — det euro-amerikanska ansiktet — den fullkomligt rotlösa flyg-, fart- och sensationsmänniskans ansikte.

När jag efter en stunds funderingar åter såg på min motpart, var hon upptagen med ansiktsbehandling — ett litet underverk till konstnärligt fulländad handspegel — ett par små dosor av cessed elegans — och hennes kalla högmodiga ögon försjönko i ett intressant betraktande av henne själv i spegeln — sedan hon bråkdelan av en sekund låtit sin blick flyga över de tre herrarna på soffan mitt emot med ett uttryck av absolut likgiltighet. Och återgår sedan till lektyren av någon hyperlegant fransk vecko- eller månadspublicering, lämnande de tre herrarna på motsatta soffan helt åt sig själva.

Nej, tänker jag, här sitter jag inte en hel järnvägsresa och har denna eleganta markatta och hennes modekonster framför ögonen. Jag skall åtminstone sätta mig i hörnet nere vid kupédörren, på samma soffa som hon, så behöver jag inte se hennes egenkära ansikte och arroganta väsen. Tänk och gjort, och jag däsar snart bort i mitt hörn i halvsö vilva.

II.

Plötsligt stannar tåget. Mjölby. Den unge smalaxlade, smalbente notarien med portföljen reser sig för att stiga av och avfyra — förlåt uttrycket — vid kupédörren mot den sköna ett slags avskedsbugning, som i sin fullkomligt obeskrivliga blandning av inbillad världsvan överlägsenhet och vanlig hemmasvensk oskuldsfull förlägenhet och rädsla att ej verka korrekt, var värd

vedergällningen är en sällsam växt. Dess blommor underliga blommor. Det är ibland med den som med en sådan där gammal kaktus man kan ha stående i sitt hem. Den kan stå där i åratals — ful — stickig — dammig — inte ett livstecken ger den ifrån sig. Den körs kanske undan i en vrå eller vråks ut i ett skräpurn.

Men så en dag — mot all förväntan och till allmän förvåning — står den där och blommar!

Min vän, det är likadant i Guds värld med vedergällningen. När du minst väntar det, står där plötsligt en gärning eller ett ord ur ditt förflutna liv och blommor — mitt på ditt skrivbord och mitt i ditt liv — och inte bara till förvåning, utan till både förargelse och förskräckelse. Men det var väl inte rättvist — och det hade du inte väntat dig. Nej — nej — visst inte — men kaktusen hade väntat sig det och satt igång med att blomma just på den dagen och stunden som den bestämt sig för. Men vedergällningens blommor äro sällsamma blommor — de sticka mycket hårdare och mycket djupare än alla världens kaktustaggar.

Själv har jag bl. a. den fruktansvärda erfarenheten av dessa växters sätt att blomma — att när jag under någon predikan formulerat någon särskilt krävande och fordrande sanning, så provas jag genom någon yttre händelse under de närmaste dygnet, om jag själv personligen kan stå för och praktisera vad jag sagt. Min talkaktus får plötsligt en verklighetsblomma — en mycket taggig sådan.

I.

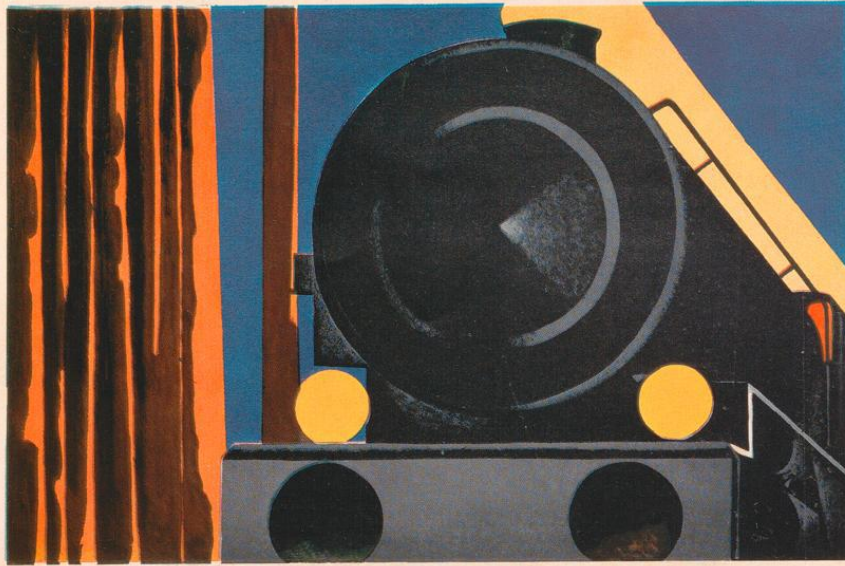
Jag hade för några år sedan varit i Jönköping, där jag talat om den kristne och den obehagliga slumpen. För en levande kristen finnes ej någon slump, hade jag sagt. Du kommer ut på gatan full av glädje och frid och salighet och möter med detsamma den elakaste, tarvligaste, gemenaste människan i hela din bekantskapskrets. Du tänker genast på att titta rakt in i butiksfönstret och smita förbi. Det är fel, min vän, ett förfärligt fel. Gud sände just den där elaka, gemen skvallerkärigen eller grälbrodern i din väg för att genom honom eller henne pröva halten och hållbarheten av din andliga glädje och frid och renhet och ro. En kristen kommer alltid in i Gud, när han kommer in i en obehaglig situation — förutsatt naturligtvis att det är på Guds vägar han vandrar.

Alles was wir Zufall nennen ist von Gott — säger Novalis — och allt oväntat och skenbart tillfälligt, som träffar oss i våra liv som kristna, kommer också från Gud.

Nu hade jag emellertid varit i Jönköping och klart förkunnat detta budskap: ingen situation du kommer i får du söka fly ur. Gud har just fört dig in i den situationen och tillsammans med den människan för att du skall lösa den efter hans vilja och plan.

Ja, min vän, här har du nu min lilla kaktus, som jag kastade ut, och fröet till allt som följde och varom jag nu skall berätta.

Efter Jönköping hade jag besökt ett par andra platser i norra Småland och stiger nu en morgon, trött och sliten, på dagsnäll-

biljettpriset för hela resan mellan Nässjö och Stockholm. Och så försvann han — kanske för att sitta ting och döma i mål om livets fruktansvärda verkligheter och avgöra människors livslånga lycka eller olycka. Men damen i fönstervrån besvarar hans bugning med en lätt blinkning på ögonlocken och några snabba vibrationer av näsvingarna.

En lång elegant äldre herre skymtar i korridoren och stannar i dörröppningen till vår kupé. Hans renodlat aristokratiska och trygga ansikte gömmer under den yttre hälsofernissan av friluftsliv, jakt, ritt och sport den riktiga åldern. Den skulle kunna tagas för femtio, men rösten inne i mitt hjärta säger mig att mannen trots all yttre styrka och sportsliga toppform måste vara närmare de sjuttio. Blixtnabbt infångar hans fallblick den lediga fönsterplatsen, och som en rovfågel i mjuk och lugn glidflykt slår han ner på den.

En resväska kastas lätt och ledigt upp på hyllan — hatten följer efter — ur en liten väska åker en mjuk basker fram, slungas på något obeskrivligt elegant och trollerimässigt sätt upp i luften och blir sittande på hans huvud — på något ytterst självvallet men mycket klädsamt sätt. Han sjunker bekvämt ned i sitt kupéhörn, kastar en blick ut genom kupéfönstret och tar upp en fransk roman ur rockfickan.

Jag har iakttagit mannen och njutit av det obeskrivligt lugna, obekymrade, naturligt lediga sätt, som är hans: rörelser — miner — allt är av en utsökt överlägsen på en gång ledighet och behärskning. En människa, fullkomligt herre över sig själv och varje situation han kommer i. Den som fått mycket sitta på tåg och titta på människor har väl alltid irriterats av de svenska herrarnas förfärliga plockande på deras egna kostymer. Vid varje minsta förändring av kroppsläge eller ställning hissas det i byxor och ryckes i rockslag och drages i västar och jämkas på kragar — ett helt gymnastikprogram, som oavlatligen bisseras och som varken är till fördel för kostymen eller dess tillfälliga ägare.

En svensk herre på resa tyckes alltid vara sysselsatt med att prova sina kläder framför en osynlig spegel — utan att någonsin bli hemma i kostymen. Men denne nykomne fulländat välklädd gentleman varken rör eller ser åt sina kläder, medan han vrider och vänder sig i soffhörnet eller kastar det ena smala ryttarbenet över det andra.

Han är fullkomligt hemma och fullkomligt ledig — i sin kropp — i sina kläder — i sin värld. Allt hos honom andas lugn, behärskning, harmoni, överlägsenhet, och han är artigt och förbindligt ointresserad av sitt resällskap i kupén. Han besvärar ingen och önskar ej besväras av någon. Han lever i sin värld: var god och lev ni i er värld!

Plötsligen får han syn på den unga, eleganta skönheten mitt emot sig. Hans ansikte förändras, föryngras och lever ytterligare upp. Det är en fulländad kavaljer, som med en lätt och mjuk bugning lutar sig en smula framåt och artigt och försynt och ödmjukt frågar, om den nådiga unga damen har något emot att han lägger sin franska roman på fönsterbordet emellan dem. Ett bord, som naturligtvis — det förstär man av hans vädjan — helt och hållet är hennes personliga tillhörighet och strängt taget endast bör vara upptaget av vad hon önskar lägga där.

En smula mer levande och leende ger den kyliga unga skönheten sitt nådiga bifall till hennes ringe tjänarens begäran.

Det fanns i min ungdom en allmänt berättad historia om en kavalleriofficer, som vid en manöverkritik försvarade sitt misslyckande med orden:

»Jag har endast en princip: när jag ser en fiende anfaller jag honom!»

Den gamle fine aristokraten framme vid fönsterbordet har tydligen endast en princip — när han ser en ung vacker kvinna så försöker han inleda ett samtal med henne.

III.

Samtalet mellan de båda fönsterpassagerarna är plötsligt som genom ett trolleri i full gång, och jag måste till min förvåning säga, att den infrusna unga skönheten var i besittning av en alldeles säregen kvick och levande maliciös intelligens. Replikerna foro mellan de

båda motspelarna med något av spänsten och snabbheten i ett intensivt spelat tennisparti mellan två verkliga världsmästare. De två människovarelserna tillhörde tydligen båda den socialt lediga och ekonomiskt oberoende överklass, som fritt rör sig och reser världen runt och som är lika hemma i de mondäna som förnäma miljöerna, i världens huvudstäder som på de modernaste badplagerna. Det var ej på någondera sidan någon ansträngd och självbelåtet paraderande förnämet och förnöjt uppvisande av vad och vem man var. Allt var leende och ironisk grace. Och Europas huvudstäder och lyxhotell, museer och teatrar, operor och konstsalonger virvlade med i replikerna som löv för vinden.

»Ja, det gamla Wien — ja, min nådiga skall inte tro, att er ringe tjänare är någon förnämigt, men jag har en del vänner som äro litet förnäma — och jag bodde några veckor hos en av dem i Wien, vintern före världskriget, och tack vare dem kom jag bl. a. med på en stor hovfest i Hofburg — mycket fint, mycket förnämt, mycket vackert, för all del — men inte tyckte jag det var så där överdrivet aristokratiskt och fulländat som det blir i tidningarna och romanerna. Nej, då tyckte jag egentligen det var förnämligare i Madrid.»

»Ja, Madrid är verkligen en fängslande stad om man kommer innanför fasaden», svarade köldblandningsdamen, som förresten skickar alla sin motspelares mera personligt färgade flirreplikbollar tillbaka med en snabbhet och grace, säkerhet och lugn väl vittnande om huru hemma hon är i den verkligen mondän och förnäma replikkonsts alla turer och kontraturer.

Jag förargar mig plötsligen över, att jag skall vara tvungen att en hel lång järnvägsresa sitta upptagen av dessa två ordspelares eleganta och oändliga replikserier. Jag undrar om jag kanske skulle kunna få tag i någon ledigare kupé annorstädes i tåget. Plötsligen står en konduktör i dörren:

Det har kommit en andraklassvagn till med kalmartåget i Nässjö — den är i slutet av tåget. Och där är mycket gott om plats.

Härligt! Dit skall jag flytta mig! Lika snabbt som min tanke far, stöter något till mitt hjärta, och en röst talar i lugn objektivitet därinne:

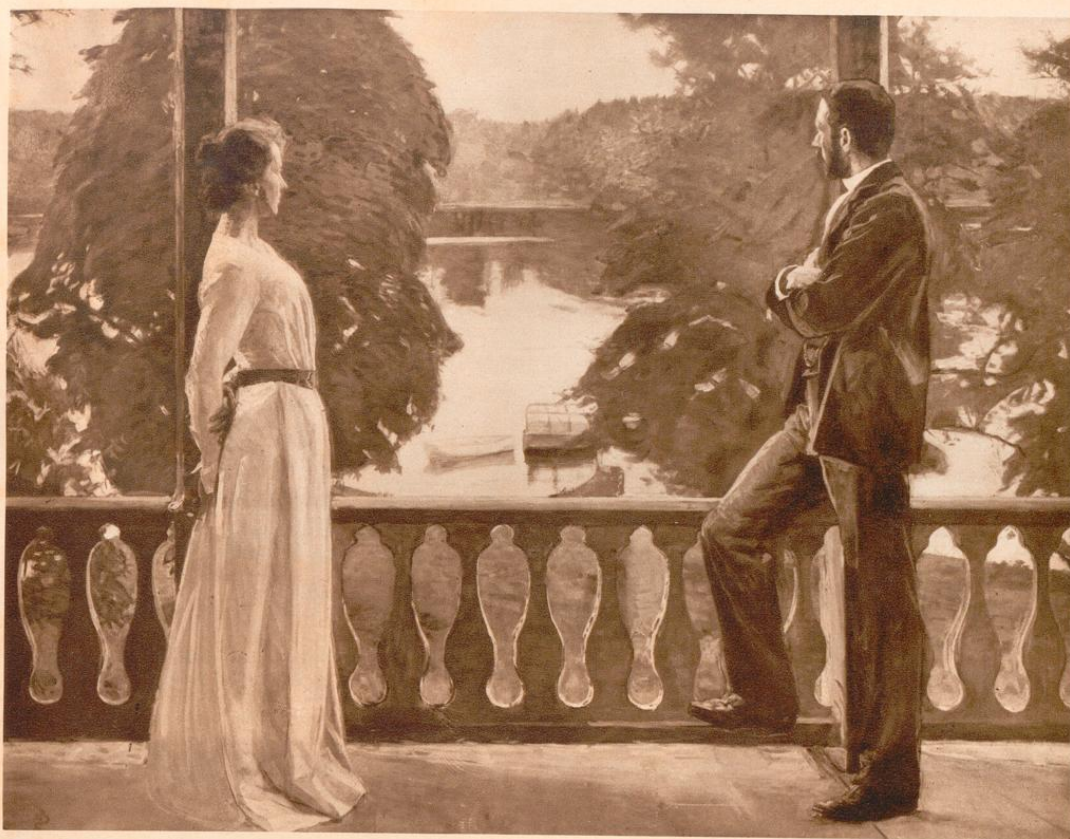
»Du sa ju uttryckligen i Jönköping att varje situation, i vilken en kristen försättes, är han satt i av Gud — hur obehaglig den än förefaller honom, får han inte fly ur den utan genom Guds bistånd söka få den löst.»

Ja, så gick den kaktusen i blom — och jag beslöt mig för att stanna och kanske få sticka in en tagg ifrån den som en replik i denna färgrika och skiftande pratsåppubbla.

Nu ha fönsterpassagerarna flugit till Monte Carlo.

»Det lustiga är att jag faktiskt har litet tur i spel och på lotteri — jag brukar köpa sådana där statens premieobligationer — och det går väl inte ett år, då jag ej tar in en tusen eller två — det är ju inte mycket pengar — men tusen kronor ä' trevligt att få då och då — det lättar upp litet i lynnet — och jag vinner faktiskt alltid i Monte Carlo — jag får nästan varje år dit för en vecka — eller två — i slutet av vintern — och jag vinner vanligen så mycket att hela resan är betalad — och det är väl

(Forts. på sid. 41.)

NORDISK SOMMARKVÄLL

OLJEMÅLNING AV RICHARD BERGH
GÖTEBORGS MUSEUM

DET SVENSKA LANDSKAPET I KONSTEN

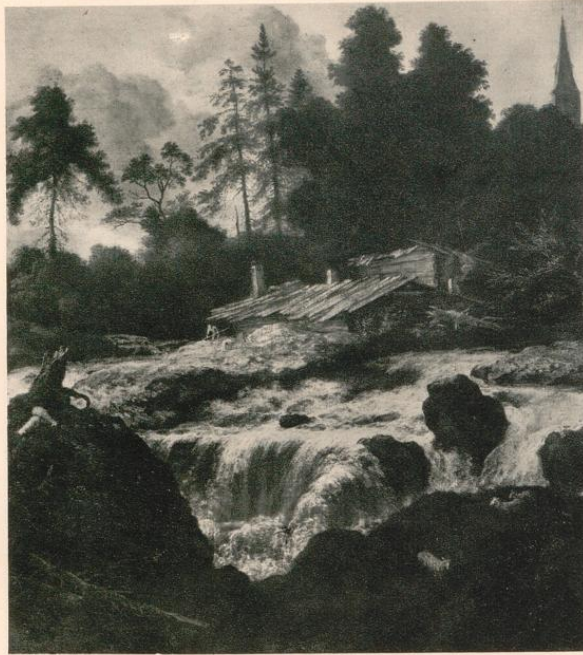
av *Georg Svensson*

Av målar Konstens olika grenar är landskapsmaleriet den yngsta jämte stillebenmaleriet. Att måla rätt och slätt natur, antingen landskapets levande eller stillebens »döda» natur, förutsatte att ett konstverk kunde betraktas rätt och slätt som ett konstverk, ett vackert ting utan annan mening än att uppenbara det sköna och uttrycksfulla hos naturen i hela dess mångfald. En dylik uppfattning gjorde sig jämförelsevis sent gällande i det kristna västerlandet, där konsten ända fram till 1500-talet så gott som helt stod i kyrkans tjänst, då den icke togs i anspråk för att föreviga de mäktiges drag och gestalter. Sin fulla utveckling nådde landskapsmaleriet först i 1600-talets Holland, vilket hade många orsaker, bl. a. den att det var här, i ett borgerligt betonat samhälle, som det blev skick och bruk att pryda även de anspråkslösa boningsrummen med målningar ur vardagens värld. Konst och verklighet ingingo här på allvar den förmålning, som plägar kallas realism.

Det är också en holländare, Allart van Everdingen, som vi ha att tacka för de första egentliga framställningarna av den

svenska naturen. Han uppehöll sig på 1640-talet vid Julita i Södermanland och målade här en serie landskap av kanske mera nordisk än direkt sörmländsk art: dystra skogar, vattenfall och klippor. Everdingen är den förste utlänning, som målat Sverige, och han har intill senaste tid inte haft många efterföljare. Medan svenska målare i formliga pilgrimsskaror sökt sig till främmande länder för att se och lära, ha utlänningar sällan funnit vägen hit. Man behöver inte grubbla över orsakerna härtill; under de knappa femtio år, som en resa till Sverige kunnat företagas utan alltför stor apparat, har konsten varit ensidigt upptagen av de rent konstnärliga problemen och haft föga intresse till övers åt motiv- och turistsynpunkter. Att de svenska målarna dragit söderut är å andra sidan helt naturligt: Italien var konstminnas land par préférence och Frankrike utbildningslandet, där alla nya konstriktningar på de sista hundra åren sett dagen. Men dessa våra målars utlandsvistelser lärde dem inte enbart måla efter högsta föredöme och avtvingade dem icke enbart förälskade skildringar av söders natur, de skapade hos dem också den hemlängtan, den återseendets häftiga kärlek, ur vilken de bästa svenska landskapsmålningarna sprungit fram. Det nationella draget är starkt

LANDSKAP MED
VATTENFALL

OLJEMÅLNING AV ALLART VAN EVERDINGEN
NATIONALMUSEUM

framträdande hos dem, och det behöver nog inte bara bero på att man är svensk, om man finner detta nationella drag mera prononcerat i den svenska landskapskonsten än i de flesta andra länders. Även de övriga nordiska ländernas landskapsmåleri röjer en kärlek till hemlandsnaturen, som sitter i hjärtat och ej enbart i ögat. Man kan under alla omständigheter ha lov att gissa, att detta beror på att nordiska konstnärer i högre grad än andra varit resenärer och med sinnet fullt av intryck från främmande länder klarare kunnat urskilja det egna landets särprägel.

Sedan van Everdingen lämnat Sverige skulle det dröja ganska länge innan de svenska furorna härnäst ansågos värda färger och pensel. D. v. s. de skymta än en gång under 1600-talet och det där man minst kunde ana det: i ett par av Ehrenstrahls målningar. Denne den svenska stormaktstidens målarfurste och furstemålare tog sig ibland en semester och målade högst opretentiösa djur- och genrestycken. Ett av dessa föreställer en tjäderlek, och skogsmiljön avviker där icke alltför mycket från den här reproducerade, mera berömda målningen av Bruno Liljefors.

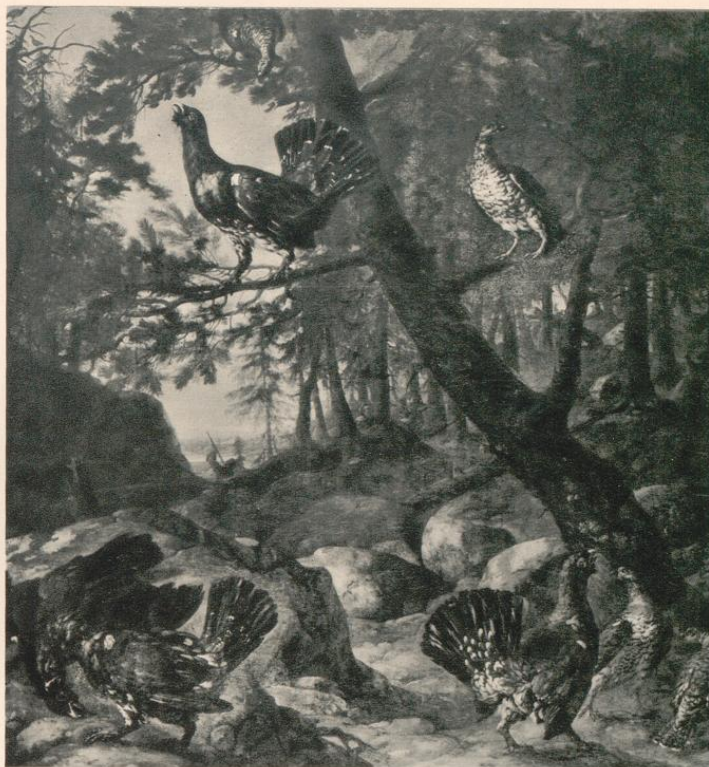
Rokokotiden har två stora naturskildrare, som kunna tillskriva sig äran av att ha upptäckt och skildrat det svenska landskapets speciella skönhet. Ingen av dem var emellertid målare. Den ene var Carl von Linné, vars resebeskrivningar från Lappland, Öland och Gotland, Västergötland och Bohuslän samt Skåne alltjämt äro oöverträffade genom sin förenig av saktighet och poesi. Den andre var Bellman, vars domän var Mälarlandskapet, lätt igenkännligt om också rokokons glada gudahov och sjöväsen tumla omkring däri.

VATTENFALL I SMÅLAND

OLJEMÅLNING AV MARKUS LARSSON
NATIONALMUSEUM

Men nu var den förste store, svenske landskapsmålaren icke långt borta. Elias Martin studerade efter tidens sed först i Paris hos Joseph Vernet, men sina bestämmande intryck fick han under ett par senare vistelser i England, där atmosfärens rikare skiftningar, landskapets större friskhet och människornas benägenhet för friluftsliv tidigare än i Frankrike utbildat ett omedelbart landskapsmåleri. Hemkommen upptäckte Martin det svenska landskapet med något av en uppenbarelse kraft. Ragnar Josephson har i sin studie över »Nationalism och humanism» givit en vacker karakteristik av Martins landskapskonst, som förtjänar att citeras: »Han är den förste svenske konstnär, som sett den nordiska luften, gryningens tinder över land och vatten, skymningens ljusfyllda blå, vinterdagens kristall och somrardagens opal. Mark och luft, hårt och mildt, sammanklinga i hans bild till ett ljust ackord . . . Allt det ljusaste svenska strömmar oss till mötes i dessa bilder, som väl aldrig blivit skapade utan England.» Elias Martin, vars verkliga upptäckare eljest är Ragnar Hoppe, är som kolorist oöverträffad i svensk konst, och hans likar äro lätt räknade. Att bläddra igenom hans akvareller, vilkas lätta färgessenser äro dömda att förflyktigas i varje reproduktion, är som att luta huvudet över ett fång svenska ängsblommor. Denna subtila kolorit utesluter inte en topografisk exakthet; hans penna

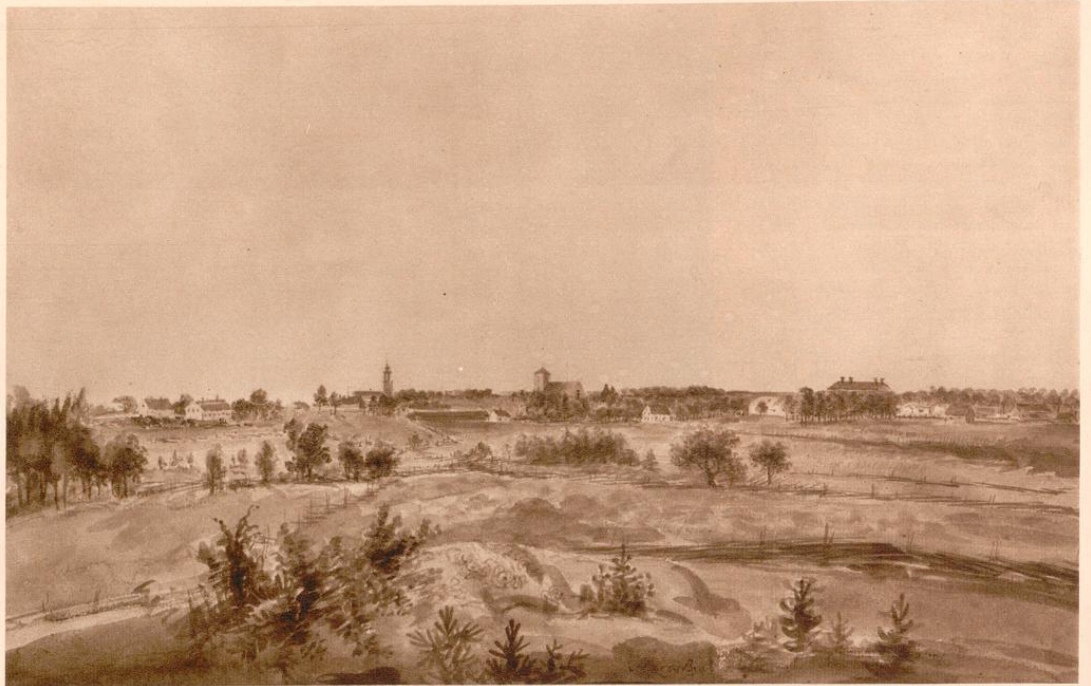
TJÄDERSPEL

OLJEMÅLNING AV D. K. EHRENSTRAHL
DROTTNINGHOLM

TJÄDERLEK

OLJEMÅLNING AV BRUNO LILJEFORS
GÖTEBORGS MUSEUM

HARGS BRUK

AKVARELL AV ELIAS MARTIN
NATIONALMUSEUM

och pensel broderade med utsökt finess ut landskapets och vegetationens former. Utom i de fall då han var tagen av sin starka panteistiska religiositet, ty då skapade han fritt ur sitt sinne romantiska stämmingslandskap, som det icke lönar sig att söka identifiera i verkligheten.

Elias Martin hade sina efterföljare, bl. a. brodern Johan Fredrik Martin, men han blir dock i kraft av sin självständighet

och genialitet en isolerad företeelse. Den naturalistiska linjen i hans landskapsmåleri togs inte upp, medan däremot det romantiska landskapet frodades i dunkel och mänsken under 1800-talets förra hälft. De mest kända av dessa landskapsmålare äro Carl Johan Fahlerantz, Nils Johan Blommér och Markus Larsson. Fahlerantz var alltför beroende av äldre utländska förebilder, närmast Claude Lorrain, för att rätt träffa den svenska

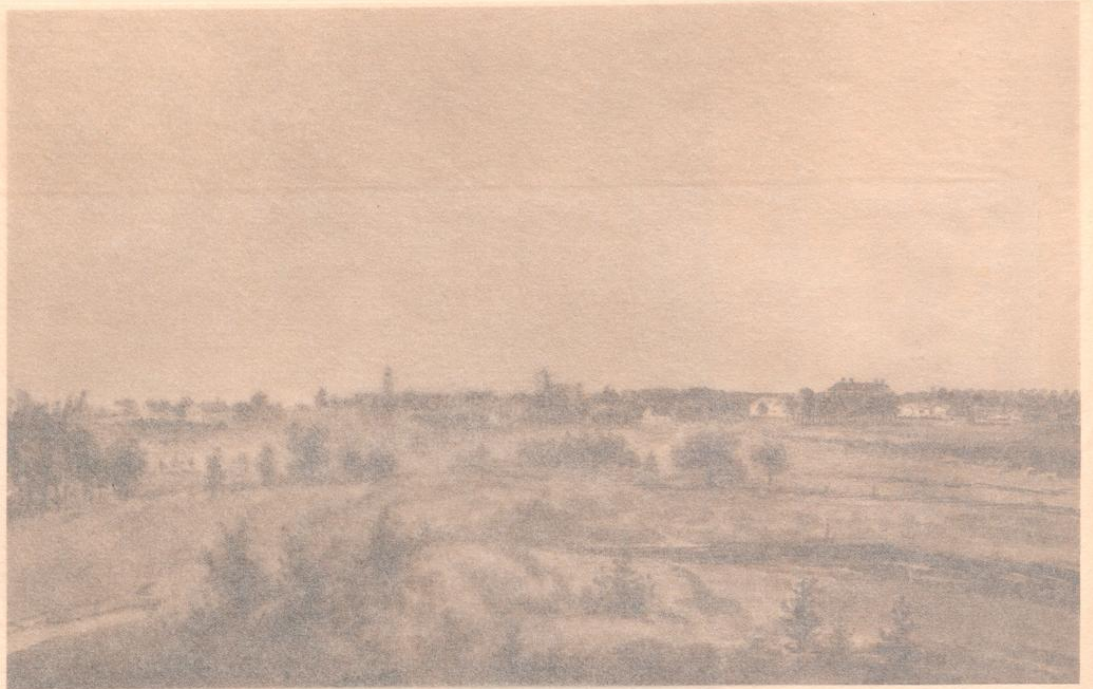

SKÅNSKT LANDSKAP

OLJEMÅLNING AV GUSTAF RYDBERG
GÖTEBORGS MUSEUM

Tillhör Fru M. Jonason, Stockholm

HARGS BRUK

AKVARELL AV ELIAS MARTIN
NATIONALMUSEUM

och pensel broderade med utsökt finess ut landskapets och vegetationens former. Utom i de fall då han var tagen av sin starka panteistiska religiositet, ty då skapade han fritt ur sitt sinne romantiska stämmingslandskap, som det icke lönar sig att söka identifiera i verkligheten.

Elias Martin hade sina efterföljare, bl. a. brodern Johan Fredrik Martin, men han blir dock i kraft av sin självständighet

och genialitet en isolerad företeelse. Den naturalistiska linjen i hans landskapsmåleri togs inte upp, medan däremot det romantiska landskapet frodades i dunkel och mänsken under 1800-talets förra hälft. De mest kända av dessa landskapsmålare äro Carl Johan Fahlerantz, Nils Johan Blommér och Markus Larsson. Fahlerantz var alltför beroende av äldre utländska förebilder, närmast Claude Lorrain, för att rätt träffa den svenska

SKÄNSKT LANDSKAP

OLJEMÅLNING AV GUSTAF RYDBERG
GÖTEBORGS MUSEUM

LEANDER ENGSTRÖM 1918. — Forellfiskare (Lappland)

Tillhör Fru M. Jonason, Stockholm

FRITZ KÄRVE 1915. Skåniskt landskap
Tilhör Fru Wärner Rydén Lidingsön

SKÅNSKT LANDSKAP

AKVARELL AV C. A. EHRENSVÄRD
NATIONALMUSEUM

SKÅNSKT SLÄTTLANDSKAP

OLJEMÅLNING AV JOHAN JOHANSSON
MALMÖ MUSEUM

Tilhör Fru Värner Rydén Lidingsön

A. Fredskop

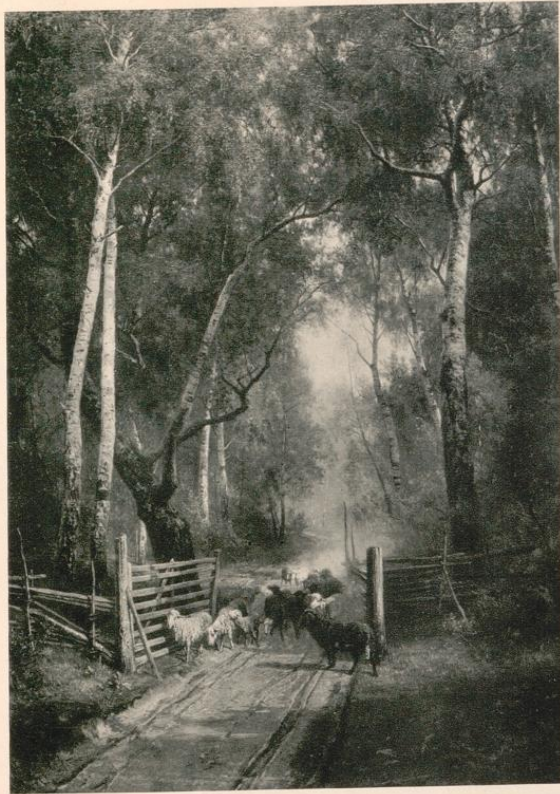
SKÅNSKT LANDSKAP

AKVARELL AV C. A. EHRENSVÄRD
NATIONALMUSEUM

SKÅNSKT SLÄTTLANDSKAP

OLJEMÅLNING AV JOHAN JOHANSSON
MALMÖ MUSEUM

VÄG GENOM BJÖRKHAGEN OLJEMÅLNING AV EDVARD BERGH
GÖTEBORGS MUSEUM

landskapskaraktären. Blommér — liksom hans efterföljare August Malmström — såg landskapet genom de romantiska skaldernas av huldor och älvor förtrollade ögon. Malmström målade dock med förvånande friskhet sina inofficiella akvareller, t. ex. den här återgivna kustbilden, som torde vara från trakten av Kullen. Markus Larsson slutligen var något av ett geni, en eldsjäl, som frossade i våldsamma naturskådespel. Hans målningar, som äro nordiska på ungefär samma sätt som Lings dikter, stå ibland på gränsen mellan det sublima och det löjliga men äro helt visst mera värda den beundran som samtiden ägnade dem än den kallsinnighet med vilken de senare betraktades. Han är vår förste store marinmålare och vildmarksmålare; även i den senare egenskapen fascinerades han av vattnet, närmare bestämt vattenfallet, som i dån och ånga störtar ned bland kullfallna furor och kringkastade klippblock.

Åskådaren av vare sig Fahlcrantz' eller Markus Larssons tavlor förnimmar mellan sig och duken en ramp, en fantasiens barriär, som man inte ens genom ett tankeexperiment kan överskrida. Helt annorlunda förtrogen och hemmastadd känner man sig inför Edvard Berghs strax efter 1800-talets mitt målade mellansvenska landskap. Visserligen kunna hans björkhagar ibland ha ett betänkligt tycke av forna fotografers landskapsbakgrunder, de ge oss dock för första gången den leende sidan av svensk natur med riktiga gräsmattor, gärdsgårdar och insjövikar precis som man minns det från sommarlov och smultronplockningar.

Edvard Berghs björkhagslandskap voro en avgjord landvinning i målarnas erövring av den svenska naturen. Ungefär samtidigt upptäcktes Lappland och norrlandsnaturen av den dock huvudsakligen som figurmålare verkssamme J. F. Höckert samt av den föga kände men duktige målaren P. D. A. Holm, vars här avbildade skörde-scen rymmer ett alldeles ypperligt nordsvenskt älv- och skogslandskap.

Utvecklingen från Fahlcrantz till Edvard Bergh hade alltså gått mot större och större naturtrohet. Konstnären komponerade alltjämt sina landskap på ateljén, men han

BOKSKOG I SKÅNE

OLJEMÅLNING AV ALFRED WAHLBERG
GÖTEBORGS MUSEUM

MOTIV FRÅN LUND

OLJEMÅLNING AV CARL FREDRIK HILL
MALMÖ MUSEUM

rådfrågade allt oftare naturen och icke blott de gamla mästarnas verk. Men ännu var han ensidigt upptagen av att studera de enskilda naturformerna, som återgävos med stor vederhäftighet. Luften, dagern, som förenade de olika delarna till en

sammanhängande helhet, hade han däremot ännu ej lärt sig fånga. Han var mera botaniker och mineralsamlare än målare i ordets egentliga bemärkelse.

Men till samma generation som Edvard Bergh hörde ett par

MOTIV FRÅN VIBYHOLM

OLJEMÅLNING AV ALFRED WAHLBERG
TILLHÖR KANSLIRÅDET A. WAHLIN

BJÖRKHAGE OM VÄREN

AKVARELL AV A. T. GELLERSTEDT
NATIONALMUSEUM

konstnärer, som förde landskapsmåleriet ett gott stycke närmare friluftsmåleriet, nämligen Alfred Wahlberg och Gustaf Rydberg. De voro båda utbildade i ateljémåleriets förnämsta lärostad, Düsseldorf, men nådde på 1860-talet fram till en självständigare, målerisk stil. Wahlberg fick sin stora impuls i Paris, där han påverkades av Corot och den landskapsskola, som uppkallats efter byn Barbizon. Wahlberg målade alla sidor av syd- och mellansvensk natur och föredrog stämningbetonade motiv och belysningar. Sentimental eller litterärt romantisk blev han dock aldrig utan höll sig målmedvetet till de rent konstnärliga problemen. I sina bästa saker ter han sig alltså som en ytterst fin, nästan raffinerad målare.

En så renodlad målare som Wahlberg blir aldrig provinsiell, knappast ens nationell. Provinsiell är däremot Gustaf Rydberg, som genom ett nästan hundraårigt liv med oförtröttad flit och kärlek målade sin skånska hembygd, dess slätter, dess pillaréer, bondgårdar, sjöar och kuster. Det är ingen stor skala han spänner över vare sig i fråga om motiv eller behandling men han spelar sin enkla melodi med stor fulländning och märkvärdigt nog utan att bli virtuosmässig och mekaniserad. En annan i sin begränsning utsökt målare av något yngre årgång var Reinhold Norstedt, som i små format målade sömländsk parknatur och stockholmsbilder. I motsats till den solige och förnöjde Rydberg var Norstedt även i sina målningar en försynt melankoliker med smak för dämpade, kräsna färger och belysningar.

Detta släktled ägde även andra goda målare, som togo del i Sveriges konstnärliga kartläggning. Dalkarlen Olof Arborelius målade sitt landskap och Bergslagen med daggrisk grönska, blå himmel och speglande vatten. A. T. Gellerstedt hemförde från sina strövtåg land och rike omkring akvareller, som äga en intagande friskhet och omedelbarhet. Victor Forssell, en enstöring i sitt liv och ännu efter sin död underligt förbisedd, målade nästan alla sidor av svensk natur med äkta

MARSKVÄLL

OLJEMÅLNING AV EDVARD ROSENBERG
NATIONALMUSEUM

Swensk Landskap (Hörsmanland)
Nationalmuseum

BJÖRKHAGE OM VÄREN

AKVARELL AV A. T. GELLERSTEDT
NATIONALMUSEUM

konstnärer, som förde landskapsmåleriet ett gott stycke närmare friluftsmåleriet, nämligen Alfred Wahlberg och Gustaf Rydberg. De voro båda utbildade i ateljémaleriets förnämsta lärostad, Düsseldorf, men nådde på 1860-talet fram till en självständigare, målerisk stil. Wahlberg fick sin stora impuls i Paris, där han påverkades av Corot och den landskapsskola, som uppkallats efter byn Barbizon. Wahlberg målade alla sidor av syd- och mellansvensk natur och föredrog stämningbetonade motiv och belysningar. Sentimental eller litterärt romantisk blev han dock aldrig utan höll sig målmedvetet till de rent konstnärliga problemen. I sina bästa saker ter han sig alltså som en ytterst fin, nästan raffinerad målare.

En så renodlad målare som Wahlberg blir aldrig provinsiell, knappast ens nationell. Provinciell är däremot Gustaf Rydberg, som genom ett nästan hundraårigt liv med oförtröttad flit och kärlek målade sin skånska hembygd, dess slätter, dess pillaréer, bondgårdar, sjöar och kuster. Det är ingen stor skala han spänner över vare sig i fråga om motiv eller behandling men han spelar sin enkla melodi med stor fulländning och märkvärdigt nog utan att bli virtuomässig och mekaniserad. En annan i sin begränsning utsökt målare av något yngre årgång var Reinhold Norstedt, som i små format målade sörmändsk parknatur och stockholmsbilder. I motsats till den solige och förnöjde Rydberg var Norstedt även i sina målningar en försynt melankoliker med smak för dämpade, kräsna färger och belysningar.

Detta släktled ägde även andra goda målare, som togo del i Sveriges konstnärliga kartläggning. Dalkarlen Olof Arborelius målade sitt landskap och Bergslagen med dagfrisk grönska, blå himmel och speglade vatten. A. T. Gellerstedt hemförde från sina strövtåg land och rike omkring akvareller, som äga en intagande friskhet och omedelbarhet. Victor Forssell, en enstöring i sitt liv och ännu efter sin död underligt förbisedd, målade nästan alla sidor av svensk natur med äkta

MARSKVÄLL

OLJEMÅLNING AV EDVARD ROSENBERG
NATIONALMUSEUM

OLOF ARBORELIUS 1893. — Svensk björkhage (Västmanland)

Nationalmuseum

GOTTFRID KALLSTENIUS 1901 — Småland
Malmö Museum

naturkänsla och förfinad kultur. Wilhelm v. Geijer slutligen reste mycket utomlands men fann senare sitt eget lilla område i Sverige — Hallands Väderö.

Under 1870-talet blevo de svenska målarnas förbindelser med Frankrike allt livligare, och under 1880-talet vistades praktiskt taget varje svensk målare av betydelse någon tid i Frankrike. »Vid Seinens stränder» hette betecknande nog den förnämsta konstutställningen i Stockholm på åttiotalet. Vad som lockade var det franska friluftsmåleriet, vilket drevs till sin spets i impressionismen. Det motiviska, som hittills spelat en så stor roll, kastades nu över bord, och målaren var nöjd med att få slå sig ner framför »ett hörn av naturen» och lösa dess konstnärliga problem. En obeskrivlig målarglädje talar i allmänhet ur dessa inbördes så besläktade målningar från 1880-talet: penseln leker med trädens grenar och markens flora, solen lyser, det gröna är så grönt och det vita så läckert gräddvitt. Men om något *svenskt* landskapsmåleri från denna tid kan man knappast tala. De landskap, som målades av C. F. Hill — kanske den finaste landskapsmålare Sverige någonsin haft — Carl Skånberg, Hugo Salmson, Johan Ericson, Carl Trägårdh, Georg Arsenius och många andra goda konstnärer voro på lätt räknade undantag när franska, liksom de, som utfördes under 1880-talet av Carl Larsson och Karl Nordström i Grez och av Per Ekström, som redan då var suggererad av solskivan och det i ljus halvt upplösta landskapet. Detta måleri, till vilket också måste räknas Axel Lindmans bilder från Stockholms inlopp, Anders

VID ÅKANTEN

OLJEMÅLNING AV HERMAN NORRMAN
GÖTEBORGS MUSEUM

MOTIV FRÅN DROTTNINGHOLM

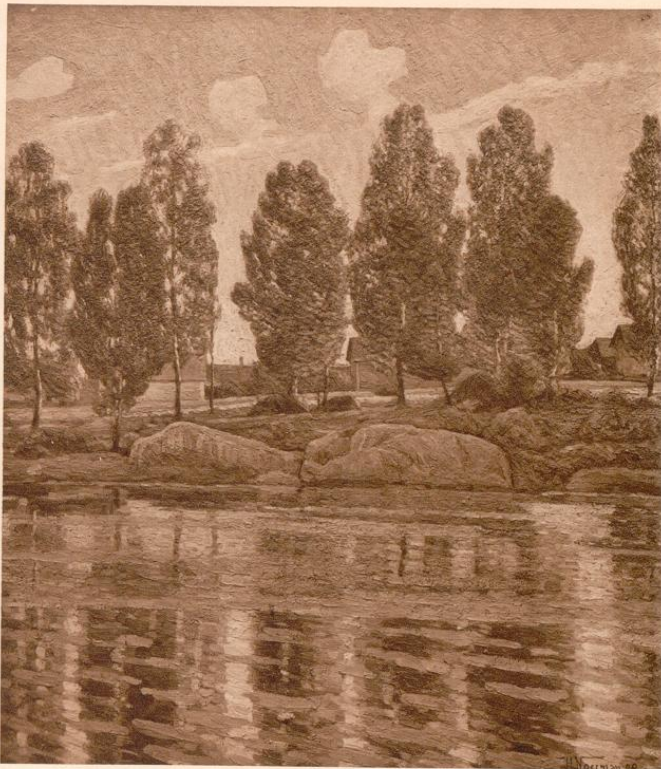
OLJEMÅLNING AV REINHOLD NORSTEDT
NATIONALMUSEUM

Malmö Museum

naturkänsla och förfinad kultur. Wilhelm v. Gegerfelt slutligen reste mycket utomlands men fann senare sitt eget lilla område i Sverige — Hallands Väderö.

Under 1870-talet blevo de svenska målarnas förbindelser med Frankrike allt livligare, och under 1880-talet vistades praktiskt taget varje svensk målare av betydelse någon tid i Frankrike. »Vid Seinens stränder» hette betecknande nog den förnämsta konstutställningen i Stockholm på åttiotalet. Vad som lockade var det franska friluftsmåleriet, vilket drevs till sin spets i impressionismen. Det motiviska, som hittills spelat en så stor roll, kastades nu över bord, och målaren var nöjd med att få slå sig ner framför »ett hörn av naturen» och lösa dess konstnärliga problem. En obeskrivlig målarglädje talar i allmänhet ur dessa inbördes så besläktade målningar från 1880-talet: penseln leker med trädens grenar och markens flora, solen lyser, det gröna är så grönt och det vita så läckert gräddvitt. Men om något *svenskt* landskapsmåleri från denna tid kan man knappast tala. De landskap, som målades av C. F. Hill — kanske den finaste landskapsmålare Sverige någonsin haft — Carl Skånberg, Hugo Salmson, Johan Ericson, Carl Trägårdh, Georg Arsenius och många andra goda konstnärer voro på lätt räknade undantag när franska, liksom de, som utfördes under 1880-talet av Carl Larsson och Karl Nordström i Grez och av Per Ekström, som redan då var suggererad av solskivan och det i ljus halvt upplösta landskapet. Detta måleri, till vilket också måste räknas Axel Lindmans bilder från Stockholms inlopp, Anders

VID ÅKANTEN

OLJEMÅLNING AV HERMAN NORRMAN
GÖTEBORGS MUSEUM

MOTIV FRÅN DROTTNINGHOLM

OLJEMÅLNING AV REINHOLD NORSTEDT
NATIONALMUSEUM

LANDSKAP

OLJEMÅLNING AV P. D. A. HOLM
GÖTEBORGS MUSEUM

Zorns akvareller från Dalarö och Bruno Liljefors' med en japansk mästares virtuositet utförda närbilder av djur och vegetation, har först på sistone blivit rättvist uppskattat för sin mycket höga målarkultur och sin charm.

Att konsten liksom kulturen i sin helhet går fram i mer eller mindre klart avgränsade perioder, en evig böljegång, belyses med alldeles ovanlig tydlighet genom en jämförelse mellan det svenska åttiotalet och nittiotalet. Under åttiotalet var den svenska konsten mera kosmopolitisk än den varit sedan 1700-talets dagar, med nittiotalets ingång blev den genom en av dessa till sitt ursprung så gåtfulla massreaktioner plötsligt

nationell. Liksom om de förnummit en lystringssignal packade målarna, i likhet med sina bröder skalderna, ihop sina grejor och flyttade hem. Av den naturalistiska utbildningen behöll de visserligen både kunnandet och den säkra uppfattningen, men sinnelaget blev i och med konfrontationen med det karga hemlandet ett helt annat. De forna färggourmeterna, som förtjust läppjat på raffinerade färgeffekter och gonat sig i solskenet, blevo drömmande och allvarliga på gränsen till det religiösa. Dukarna gingo upp i formatet, och i anslutning härtill komponerade man motiven till dekorativ, monumental verkan. Det var framför allt typiskt nordiska motiv och stämningar, som

VÅRT LAND

OLJEMÅLNING AV OTTO HESSELBOM
NATIONALMUSEUM

ÅRESKUTAN FRÅN KALL

OLJEMÅLNING AV ANTON GENBERG
ÖSTERSUNDS MUSEUM

målades: den karga västkusten, Ölands Alvar, Värmlands och Dalarnas blånande, av älvar och stilla vatten sönderdelade skogsvidder, Mellansveriges skärgårds- och insjönatur från samlande utsiktspunkter, mäktiga ekdungar och den historiska marken kring gamla borgar och herresäten. Dikt och måleri klingade samman i ett ackompanjement av aldrig vare sig förr eller senare förnummen renhet. Oscar Björcks porträtt av Verner v. Heidenstam mot bakgrunden av ett skymningslandskap från skärgården kan i det avseendet stå som ett monument över hela skedet. »Den ljusa natten» heter en av Prins Eugens mest kända tavlor, men samma titel kunde stå över många andra av nittioalets berömda landskapsmålningar. Den långsamma övergången mellan den nordiska sommarens dag och natt, skymningen och gryningens oändlighets-

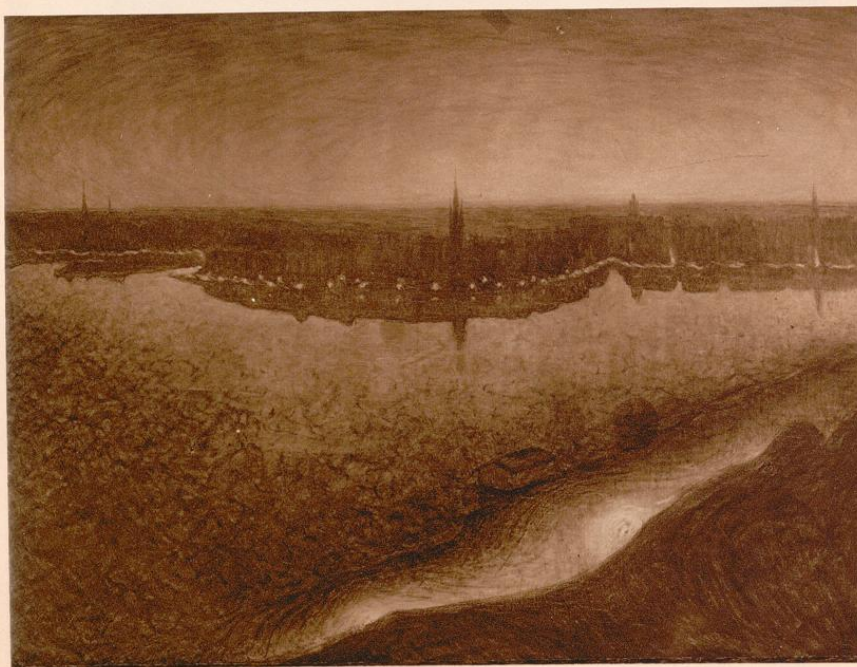
FLODLANDSKAP. ÅNGERMANLAND

OLJEMÅLNING AV HELMER OSSLUND
MALMÖ MUSEUM

DET LUGNA VATTNET

OLJEMÅLNING AV PRINS EUGEN
NATIONALMUSEUM

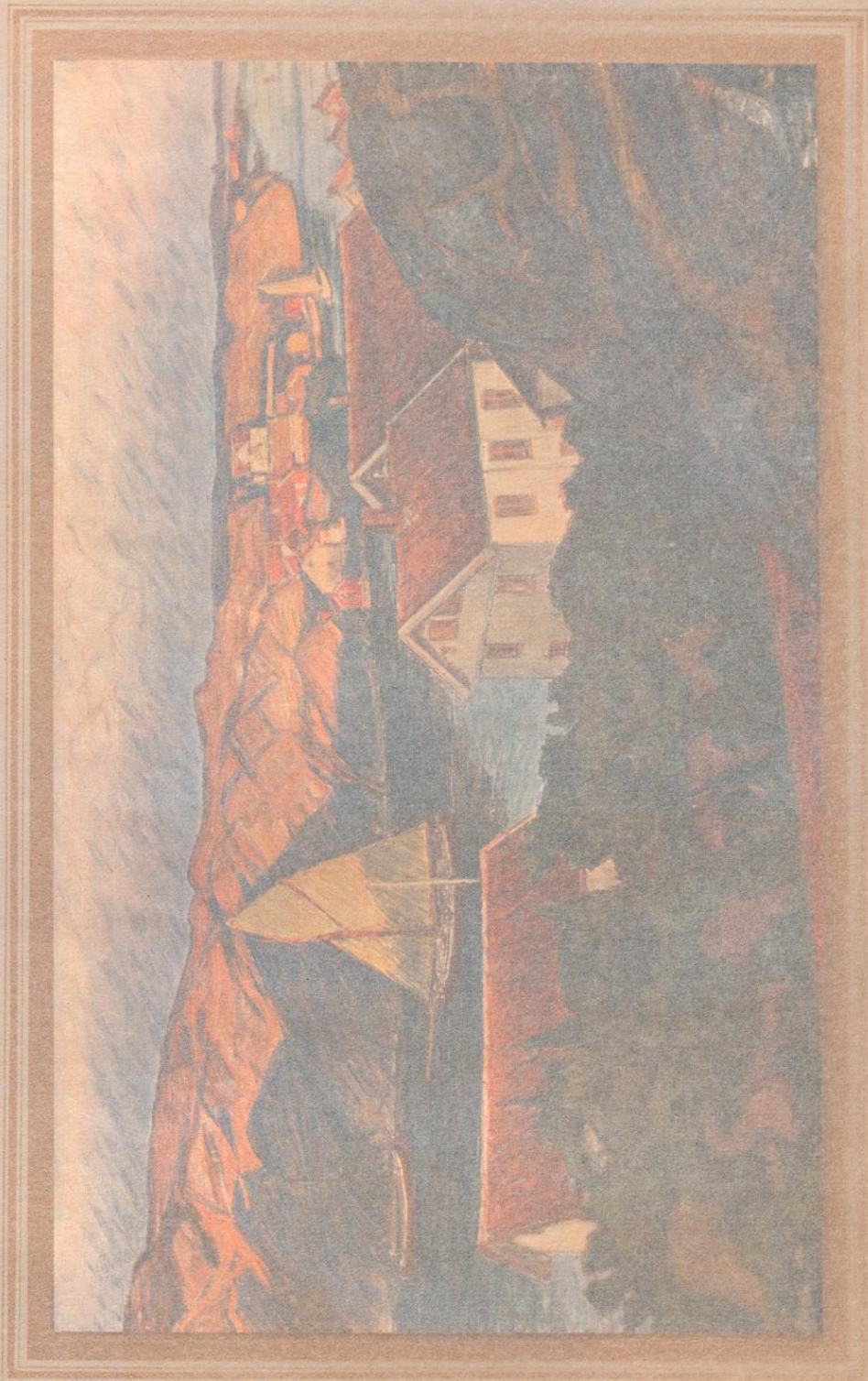
RIDDARHOLMEN

OLJEMÅLNING AV EUGÈNE JANSSON
PRINS EUGENS GALLERI

stämning blev målar-
nas förnämsta inspi-
rationskälla.

Detta nittiotalsmä-
leri har blivit oss så
kärt och välkänt —
är det icke med dess
ögon vi uppfostrats
att se vårt land? —
att vi här inte behö-
va ge det någon ut-
förligare presentation.

Fosterlandskärleken
binder det samman
till en enhet, men lik-
som de nationella
skalderna från samma
tid voro nittioalets
målare samtidigt pro-
vinsiellt betonade.
Karl Nordström må-
lade Bohuslän och
Halland med kraftiga
grepp om landskapens
karga, skulpturala for-
mer och i en metall-
iskt klingande, djup
och dekorativt förenk-
lad kolorit. Nils
Kreuger valde också
västkusten och kom-
pletterade senare sin
motivkrets med den

DET LUGNA VATTNET

OLJEMÅLNING AV PRINS EUGEN
NATIONALMUSEUM

RIDDARHOLMEN

OLJEMÅLNING AV EUGÈNE JANSSON
PRINS EUGENS GALLERI

stämning blev målar-
nas förnämsta inspi-
rationskälla.

Detta nittiotalsmå-
leri har blivit oss så
kärt och välkänt —
är det icke med dess
ögon vi uppfostrats
att se vårt land? —
att vi här inte behö-
va ge det någon ut-
förligare presentation.

Fosterlandskärleken
binder det samman
till en enhet, men lik-
som de nationella
skalderna från samma
tid voro nittioalets
målare samtidigt pro-
vinsliellt betonade.
Karl Nordström må-
lade Bohuslän och
Halland med kraftiga
grepp om landskapens
karga, skulpturala for-
mer och i en metall-
iskt klingande, djup
och dekorativt förenk-
lad kolorit. Nils
Kreuger valde också
västkusten och kom-
pletterade senare sin
motivkrets med den

KARL NORDSTRÖM 1914. — En handelsplats i skärgården (Bohuslän)

Tillhör Dir. A. Lublin Stockholm

CARL WILHELMSSON 1902 — Juniäfran (Värmland)
Göteborgs Museum

HARTIPPEN PÅ TJÖRN

OLJEMÅLNING AV KARL NORDSTRÖM
GÖTEBORGS MUSEUM

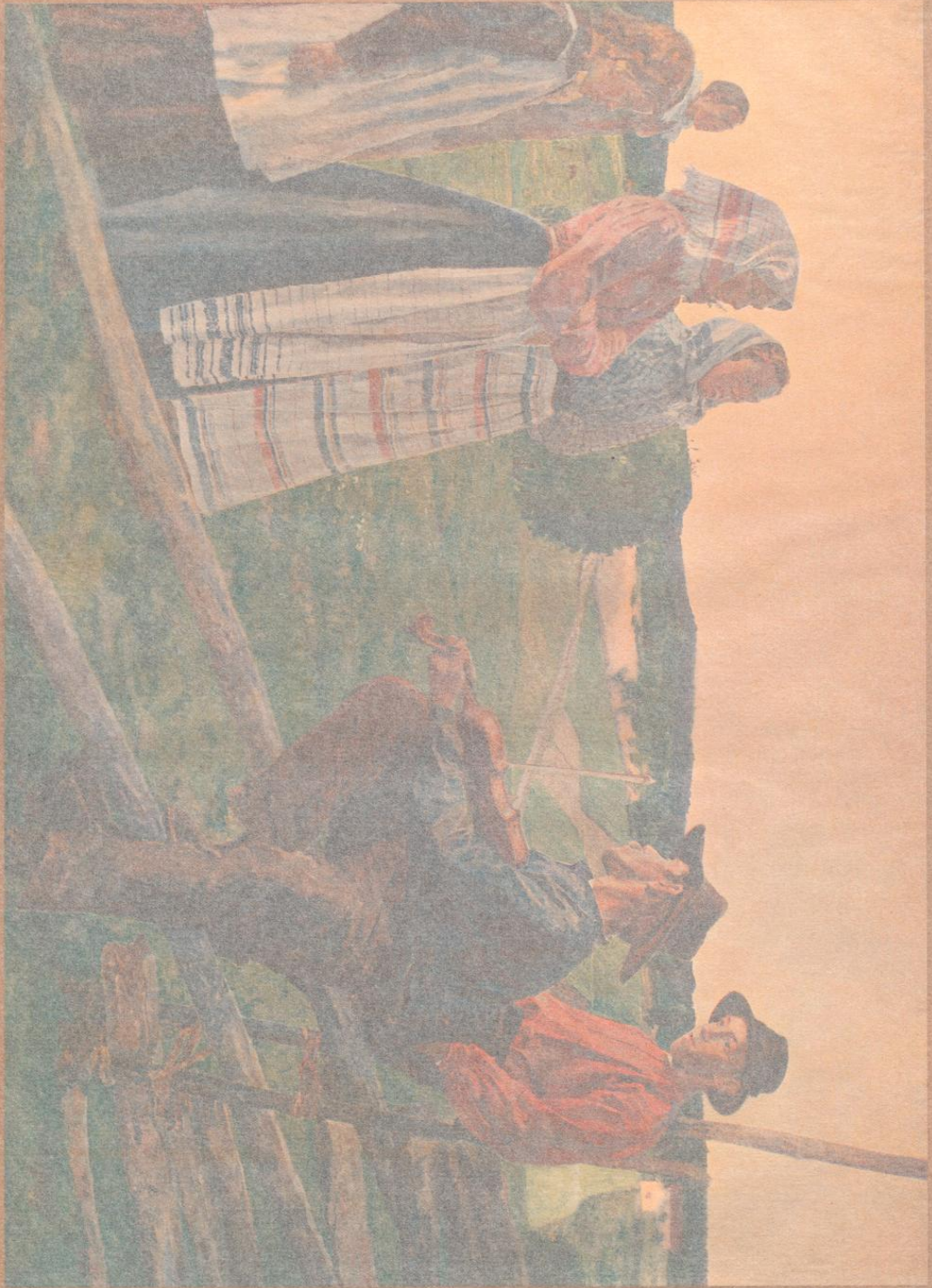
likartade Ölandsnaturen. Landskapsstrukturen är även i Kreugers tavlor klart utformad och understruken genom konstnärns speciella punkt- och streckmaner. Det rytmiskt spänstiga eller lugnt vilande i landskapets linjer låter han nästan alltid symboliseras genom inkomponerade grupper av hästar och kor. Prins Eugens landskapskonst har ett blidare lynne och växer fram dels i Stockholmsnaturen, dels i gamla kulturbygder som Östergötland och Skåne. Eugène Jansson var den blå nattens målarpoet och gick sällan utanför Stockholms stadsgräns. Carl

Wilhelmson målade Fiskebäckskils klippor och den värmländska åkerbygden; han återger helst människor och natur i förening och har med helt realistiska medel nått fram till en fördjupad tolkning av svenskt folklynne och naturkänsla. Det på en gång kärva och veka, inbundna och längtande i det svenska lynnet har aldrig skildrats sannare och kärleksfullare än i hans här i färg avbildade »Juniafton», där den spröda fiollåten går ut i den kristallklara luften över magra tegar och blyga björkdungar. Herman Norrman målade Småland i härligt ljudande

MOTTIV FRÅN VÄSTERGÖTLAND

OLJEMÅLNING AV PRINS EUGEN
PRINS EUGENS GALLERI

CARL WILHELMSSON. *En grön äng* (Värmland)
Göteborgs Museum

HARTIPPEN PÅ TJÖRN

OLJEMÅLNING AV KARL NORDSTRÖM
GÖTEBORGS MUSEUM

likartade Ölandsnaturen. Landskapsstrukturen är även i Kreugers tavlor klart utformad och understruken genom konstnärns speciella punkt- och streckmaner. Det rytmiskt spänstiga eller lugnt vilande i landskapets linjer låter han nästan alltid symboliseras genom inkomponerade grupper av hästar och kor. Prins Eugens landskapskonst har ett blidare lynne och växer fram dels i Stockholmsnaturen, dels i gamla kulturbygder som Östergötland och Skåne. Eugène Jansson var den blå nattens målarpoet och gick sällan utanför Stockholms stadsgräns. Carl

Wilhelmson målade Fiskebäckskils klippor och den värmländska åkerbygden; han återger helst människor och natur i förenig och har med helt realistiska medel nått fram till en fördjupad tolkning av svenskt folklynne och naturkänsla. Det på en gång kärva och veka, inbundna och längtande i det svenska lynnet har aldrig skildrats sannare och kärleksfullare än i hans här i färg avbildade »Juniafton», där den spröda fiollåten går ut i den kristallklara luften över magra tegar och blyga björkdungar. Herman Norrman målade Småland i härligt ljudande

MOTIV FRÅN VÄSTERGÖTLAND

OLJEMÅLNING AV PRINS EUGEN
PRINS EUGENS GALLERI

EN SOLGLIMT. MOTIV FRÅN BÅSTAD

OLJEMÅLNING AV NILS KREUGER
GÖTEBORGS MUSEUM

köpparfärger, Gottfrid Kallstenius har målat storskogen i samma landskap och de tallbevuxna klipporna i Östergötlands och Stockholms skärgårdar. Bruno Liljefors har i sina djurmålningar givit mästerliga skildringar av barrskogarnas inre och havsbandets kobbar och skär. Den främste skildraren av Stockholms skärgård är eljest Axel Sjöberg, om man inte på rent artistiska grunder vill reservera denna hedersbenämning åt Anders Zorn, vars nakenbilder ofta äro lika överdådiga även som landskapsmåleri, eller åt Albert Engström, som i varje

fall på ett oöverträffat sätt skildrat ett stycke egenartad svensk natur, Gotska Sandön. Den tredje av våra populäraste moderna målare jämte Liljefors och Zorn, Carl Larsson, har slutligen med sprudlande humör och festlig linjefantasi målat landskapet kring sin världsberömda gård i dalabyen Sundborn.

Till Konstnärskörbundet — nittiotalsmålarnas ledande samslutning — eller dess riktning höra ytterligare en rad duktiga landskapsmålare, de flesta alljämt verksamma och upprätthållande den nationella och — om man så får säga — na-

GRANNGÅRDARNA. MOTIV FRÅN HALLAND

OLJEMÅLNING AV KARL NORDSTRÖM
NATIONALMUSEUM

turtrogna linjen i vårt landskapsmåleri. Man erinrar sig norrlandsmålarna Helmer Osslund — en stark dekorativ begåvning — och Carl Johansson, Skånemålaren Fritz Kärfve, snömalarna Anshelm, Schultzberg och Gustaf Fjæstad, Jämtlandsmålaren Anton Genberg, vidare Oscar Hullgren, Alfred Bergström, Edvard Rosenberg och — något äldre än de andra — Otto Hesselbom, som med »Vårt land» skapade en av de mest uppskattade svenska landskapsmålningarna.

Konstnärsförbundets män gingo i spetsen för utvecklingen till 1909, då nästa tvära omslag i vårt måleri äger rum. Det är det moderna, eller som det populärt heter, modernistiska måleriet, som då sätter in. Frankrike drog ånyo våra målare till sig, färg- och formproblemen sköto motiv och innehåll åt sidan. Därmed var det slut på det nationella, stämningsbetonade landskapsmåleriet, vars renässans vi ännu ej fått uppleva men möjligen så smått kunna ana. Det förefaller, som om våra målare på senare år blivit mera bofasta i Sverige, och det finns ingenting i själva tidsmentaliteten, som utesluter ett nationellt uppvaknande, snarare tvärtom. Och för de målare, som vilja gå på upptäcktsfärd i Sverige, finnas ännu rika möjligheter till fynd. För att icke tala om att de konstnärer, som skolats i modernismen, ha möjligheter att visa oss ett Sverige lika friskt och nytt uppfattat som det Sverige nittiotalsmåleriet gav oss.

Härmed vare icke sagt, att de svenska konstnärer, som framträtt efter 1909, skulle ha helt förbigått det svenska landskapet. Även om vi bortse från alla renodlat artistiska lösningar av landskapsmotiv, kvarstå som självständiga men ändå träffande tolkningar av särpräglad svensk natur Leander Engströms färgstrålände, i dekorativa ytor uppdelade Lapplandsbilder, Gösta Sandels' och Birger Simonssons västkustbilder, Martin Åbergs och Vera Nilssons expressiva Ölandslandskap, Hilding Linquists målningar

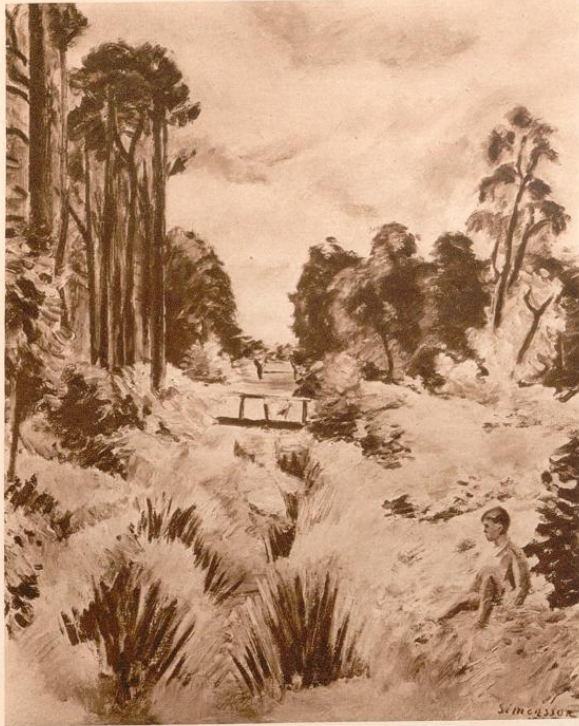
KUSTBILD

AKVARELL AV AUGUST MALMSTRÖM
NATIONALMUSEUM

VÄRNVINTER

OLJEMÅLNING AV AXEL SJÖBERG
GÖTEBORGS MUSEUM

SOMMAR

OLJEMÅLNING AV BIRGER SIMONSSON
TILLHÖR DR SUNE ALMKVIST

LANDSKAP MED LOKOMOTIV

OLJEMÅLNING AV
VERA NILSSON

från Hovs Hallar, Johan Johanssons skånska slättbilder och många andra.

Vårt landskapsmåleri visar alltså tendenser till en förnyelse i nationell anda. Under de senaste två decennierna har också det svenska folket i gemen på allvar upptäckt sitt land, icke minst tack vare Svenska Turistföreningens hängivna verksamhet. När denna förening skulle celebrera sitt femtioårsjubileum detta år skedde det genom en utställning av svenskt landskapsmåleri. Allting tyder sålunda på att banden mellan den svenska konsten, den svenska naturen och det svenska folket hålla på att knytas fastare.

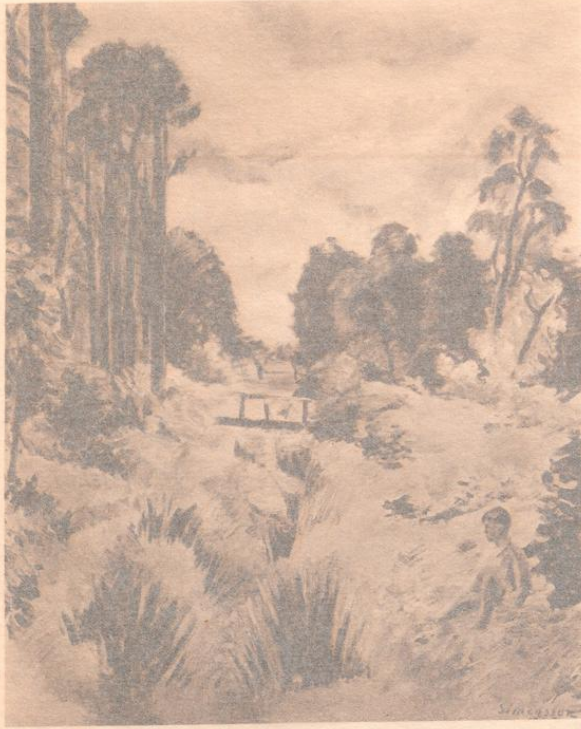

LAPPLAND

OLJEMÅLNING AV MARTIN ÅBERG
NATIONALMUSEUM

Carl Spitzweg
1845

SOMMAR

OLJEMÅLNING AV BIRGER SIMONSSON
TILLHÖR DR SUNE ALMKVIST

LANDSKAP MED LOKOMOTIV

OLJEMÅLNING AV
VERA NILSSON

från Hovs Hallar, Johan Johanssons skånska slättbilder och många andra.

Vårt landskapsmåleri visar alltså tendenser till en förnyelse i nationell anda. Under de senaste två decennierna har också det svenska folket i gemen på allvar upptäckt sitt land, icke minst tack vare Svenska Turistföreningens hängivna verksamhet. När denna förening skulle celebrera sitt femtioårsjubileum detta år skedde det genom en utställning av svenskt landskapsmåleri. Allting tyder sålunda på att banden mellan den svenska konsten, den svenska naturen och det svenska folket hålla på att knytas fastare.

LAPPLAND

OLJEMÅLNING AV MARTIN ÅBERG
NATIONALMUSEUM

NILS KREUGER. 1894. Vår i Holland

Nationalmuseum

ANTON GENBERG. *Vinterafion (Janthland)*

Nationalmuseum

bra behagligt i alla fall — och däri ingår då några dagar i Paris med operan och Théâtre Français. Men det skall ju inte vara bra att ha tur i spel — eller hur min herre, och han fryrar av sin boll mitt i huvudet på mig. Han har kanske funnit mig vara en alltför närgången lyssnare.

Jag besvarar hans replik med att berättat en liten episod från en min resa mellan Nizza och Avignon — ett fattigt mänskligt försök att visa mig behärska tonerna och turerna i den mondäne balsalongen. Jag är kanske i det ögonblicket — utan att ana det — så lik min olycklige och okände vän med portföljen, han som steg av i Mjölby — så lik som ett litet svenskt smultron-kart är likt det andra, när det söker spela jämlike med persikor och ananas. När jag slutat mitt inlägg förargar jag mig mångdubbelt över min andliga oförmåga att säga något väsentligt och verkligt i denna luftiga och lätta teatervärld. Jag suckar till Gud och grämer mig i mitt hjärta över min egen oandlighet.

Fiasko — Lidman — fiasko — men låt inte ditt eget fiasko gå ut i förskott över andra.

Den gamle replikören, charmören, vivören är nu på älgjakt med konungens jaktklubb. Han kommer just därifrån. Det är på av honom arrenderade marker som älgjakten ägt rum. Och i morgon skall han ut och jaga på Adelsö. Han kommer in på några flyktiga funderingar om mannen som den grymme jägaren. För mannen är tillvaron jakt. Hela livet är en enda stor jakt — une grande chasse — och mannen-jägaren jagar kvinnan-villebrådet — grymt — girigt — hänsynslöst.

Och han lyfter skämtsamt — ironiskt — flirtande — förtroligt — fingret till varning mot sin vackra motpart.

»Mannen — min nådiga — de äro grymma och elaka varelser — det finns ingen försökning och barnhärtighet hos dem — akta er för dem — undvik dem — var alltid på er vakt mot dem — o, vilka vidriga bestar de äro!»

Har han kanske irriterats av mitt ansiktsuttryck? — Har mitt lyssnande varit alltför påtagligt och ohysat närgången? Han smäller plötsligen en replik »mitt i planeten på mig — med ungefär samma gest som man viftar undan en efterhängsen fluga:

»Eller hur, min herre — det är väl också er uppfattning?»

IV.

I detta ögonblick händer det något — i bråkdelars bråkdel av en sekund. Det är oerhört sällsamt, att ett så orimligt kort tidsmoment kan rymma så mycket medvetet händelse-liv.

En stor, djup, lugn, sällsam kraft fyller i detta ögonblick stilla men blivtsnabbt varje fiber i min varelse — hela mitt väsen. Jag har plötsligt makt. Maktens tar mig i besittning. En gudlig klarhet på en gång fyller och immeslater mig. Jag är i bråk-delen av en sekund — idel klarhet — idel ljus — idel makt — idel lugn överlägsenhet. Jag svarar — i det yttre så lätt och leende och anspråkslöst och tillfälligt — orden falla så oavsiktligt och menlösa över mina läppar. Och samtidigt känner jag att nu sätter jag in en värstöt, som skall gå rakt genom denne gamle världsmans hjärta och låta alla dessa skimrande såpbubblerepliker blivtsnabbt och plötsligt bliva idel tomhet.

»Ja, vet min herre, jag kom en gång till samma livsresultat — det har för mig bäst formulerats i Fredrik den stores bekanta *plus je connais l'homme, plus j'aime le chien* — ju mer jag lär känna människan, dess mer älskar jag hunden. Men nu har jag genom Guds nåd kommit till en mycket högre altpopp av kunskap, så nu säger jag så här:

Ju mer jag lär känna människorna, dessmera älskar jag Jesus.»

Jag har aldrig varit med på någon sådan där världsherömd och världsdiskuterad boxningsmatch, där en berömd och firad världsmästare plötsligen alldeles oväntat slås ut av en förut fullkomligt okänd och obekant liten ringkämpe. Slaget har varit ett fullkomligt knock-outslag, och nu står världsmästaren vid reppet — och på fallreppet — han har tagit räkning — groggy — vimmelkattig — förlorad — medan ringdomaren under en outbärdlig spänning bland publiken räknar sekunderna. Men jag förstår nu att just på detta sätt upplevs den psykiska atmosfären kring en sådan match.

Den överlägsne och mångkunnige medeltidens aristokraten-kasören i bortte-fönsterhörnet har blivit en gammal villrådlig herre. Hans ögon stirra döda, frågande och hjälplösa på mig. Hans underkäke har faktiskt fallit ned — den hänger — glappar. Och han får lyfta den krampaktigt en fem, sex gånger innan han lyckas sluta och forma munnen till en svarsreplik:

»Ja — jaa — jaa — det kan man ju säga.»

Och som replik betraktad kunde den icke betyda mer för den osynlige ringdomaren än en treprocentsutdelning till prioriterade fordringsägare ur ett miljonkonkursbo.

Men den slöma damen i andra fönsterhörnet — hon hade lute tappat underkäken. Hon hade gjort någonting helt annat. Jag har aldrig upplevt detta varken förr eller senare i mitt liv. Hon hade helt enkelt tagit av sig masken och mötte nu mig och min blick med sitt verkliga ansikte.

KAKTUSEN BLOMMAR

(Forts. från sid. 16.)

nu stod på livets tröskel och lyssnade ut i det stora mörkret framför sig — med en fråga och en spänning av utsågligt allvar:

»Är det sanning du vill möta mig med?»

V.

I Johannesevangeliet's första kapitel, tolfte och trettonde verser läsa vi: Men åt alla dem som togo emot honom (Jesus) gav Han makt att bli va Guds barn, åt dem som tro på Hans namn; och de hava blivit födda — icke av blod — ej heller av köttslig vilja — ej heller av någon mans vilja — utan av Gud.

Det var just detta som jag nu upplevde och erför sanningen av — vad jag många gånger förkunnat och sagt, på möten och till enskilda: Frälsning det innebär makt, medan världslivet innebär svannakt. Lev därför så att Guds makt kan fylla och begagna dig. I dessa ögonblick vederfors mig denna obegripliga, gudomliga nåd. Makt fyllde min varelse. — Jag var ej längre född av blod — eller av köttslig vilja — eller av någon människas vilja. — Jag var i denna stund född och fylld av Gud — av honom, som har allt makt i himmelen och på jorden. Och de båda människorna framme vid kupéfönstret voro av Gud givna i mina händer — maktlösa — motståndslösa — hjälplösa människovarelser, väsen av kött och blod, av människodröft och människovilja.

Om jag skall begagna en mänsklig bild som på något sätt en smula uttrycker huru situationen förvandlats, och vad jag upplevde, så hade jag genom andens makt fått lägga tom och betsel på dessa två bängstyryga vilda hästar, och för återstående delen av resan körde jag dem tryggt i tandem, och de kunde inte ett ögonblick kasta mitt ödes lilla gigg i vänstra diket eller högra — eller kasta mig ur vagnen. Ty med mig var Han, som var starkare än dem, och efter sin vilja förde Han oss alla.

Den förvandlade unga damen framme vid kupéfönstret behöll för återstående delen av resan sitt stora och altvarliga, sköna och själfulla ansikte. Hennes ögon lyste av liv och uppriktighet. Hemligheten med hennes resa på detta tåg var snart berättad. I Berlin hade hon i går nåtts av ett telegram om att hennes fader hade insjuknat och därför genast hemkallats. Kanske var han död innan hon hunnit fram. I Stockholm skulle hon fortsätta med ett snälltåg norrut — till en viss station — sedan återstod heme ännu ett tiotal mils bilfärd i natten innan hon nått hemmet.

Den gamle aristokraten hade det svårare att reda sig i den nya situationen. Han var tydligen alldeles ovan att köras i tandem och tvingas att följa en annas vilja i en längre, sammanhängande allvarlig diskussion. Då och då vrenskades han till och sökte skera från allsammans. Men med oss var den som var starkare än oss alla. Och jag minns hur jag vid ett sådant tillfälle lika skämtsamt och leende, som han förr lyft sitt finger mot och varnat sin unga, vackra motpart för de elaka männen, lyfte — ty allt går igen, min vän — ett varnande pek-finger mot honom och sade leende:

»Nu skall min herre inte försöka att cyckla — det är inte rätt — för jag vet, att i detta nu sitter det ett litet ängsligt barn längst inne i ort eget hjärta och gråter.»

Och den gamle ädlingen såg på mig med ett par rådvilla ögon och ett hjälplöst ansiktsuttryck och svarade endast:

»Ja, det kan man kanske säga.»

Och medan vi samtalade om de osedda tingen och de andliga verkliheterna, försvann så småningom hela den gamla invanda masken av världsmannaöverlägsen, medeltidens herremän från hans ansikte. När vårt tåg mot skymningen körde in på Stockholms central, satt därborta i kupébörnet en gammal trött människosjal och gjorde upp ett bokst för sig själv.

Jag fick en sådan känsla av hans mänskliga hjälplöshet, att jag skyndade mig bistå honom vid tillkallandet av stadsbad för rensbadet. Vi lutade oss båda två samtidigt genom det breda öppnade korridorlöslöset. Och när han nu vände sitt renskade, aristokratiska lädringsansikte mot mig, var det faktiskt mest likt en gammal sorgens gunna. Hans ögon voro tråda, och hans läppar skälvde hjälplöst, när han sade:

»Ja, jag ville bara säga min herre, att jag är inte på något sätt motståndare till kristendomen. Min egen mor var, som jag sa, from och levande kristen, men jag har i mitt eget liv blivit så betrogen av människor, att jag inte kan tro på någonting.»

Och så sköt ur denna taggiga, tillsnoppa, dammiga, gamla skrupnpa människokaktus, i dagens och livarens dubbla solnedgång en långtans och saknadens, en den djupa självkynskapens och hjälplöshetens barnabla blomma plötsligt mot höjden. Vem hade för några timmar sedan kunnat ana dess existens? Kanske var den i grunden en ännu större överraskning för honom än för mig, som ju dock vet att över oss alla väver sig en himmel, från vilken blickar av kärlek och barmhärtighet se ned på de hjälplösa människoplantornas små spåda blomsmär.

Det var ett strängt allvarigt och frågande ansikte.

ALFRED GIBBELER

1891

Walden (Sondland)

bra behagligt i alla fall — och däri ingår då några dagar i Paris med operan och Théâtre Français. Men det skall ju inte vara bra att ha tur i spel — eller hur min herres, och han fyra av sin boll mitt i huvudet på mig. Han har kanske funnit mig vara en alltför närgående lyssnare.

Jag besvarar hans replik med att berätta en liten episod från en min resa mellan Nizza och Avignon — ett fattigt mänskligt försök att visa mig behärska tonerna och turerna i den mondäne balsalongen. Jag är kanske i det ögonblicket — utan att ana det — så lik min olycklige och okände vän med portföljen, han som steg av i Mjölby — så lik som ett litet svenskt smultron-kart är likt det andra, när det söker spela jämlike med persikor och ananas.

När jag slutat mitt inlägg förargar jag mig mångdubbelt över min andliga oförmåga att säga något väsentligt och verkligt i denna luftiga och lätta teatervärld. Jag suckar till Gud och grämer mig i mitt hjärta över min egen oandlighet.

Flasko — Lidman — flasko — men låt inte ditt eget flasko gå ut i för-akt över andra.

Den gamle replikören, charmören, vivören är nu på ålgjakt med konungens jaktklubb. Han kommer just därifrån. Det är på av honom arrenderade marker som ålgjakten ägt rum. Och i morgon skall han ut och jaga på Adelsö. Han kommer in på några flyktiga funderingar om mannen som den grymme jägaren. För mannen är tillvaron jakt. Hela livet är en enda stor jakt — une grande chasse — och mannen-jägaren jagar kvinnan-villebrådet — grymt — girigt — hänsynslöst.

Och han lyfter skämtsamt — ironiskt — flirtande — förtroligt — fingret till varning mot sin vackra motpart.

»Männen — min nädiga — de äro grymma och elaka varelser — det finns ingen förskoning och barmhärtighet hos dem — akta er för dem — undvik dem — var alltid på er vakt mot dem — o, vilka vidriga består de äro.»

Har han kanske irriterats av mitt ansiktsuttryck? — Har mitt lyssnande varit alltför påtagligt och ohörsamt närgående? Han smäller plötsligen en replik »mitt i planeten» på mig — med ungefär samma gest som man vitfar undan en efterhängsen fluga:

»Eller hur, min herre — det är väl också er uppfattning?»

IV.

I detta ögonblick händer det något — i bråkdelars bråkdel av en sekund. Det är oerhört sällsamt, att ett så orimligt kort tidsmoment kan rymma så mycket medvetet händelse-liv.

En stor, djup, lugn, sällsam kraft fyller i detta ögonblick ställa men blixtnabbt varje fiber i min varelse — hela mitt väsen. Jag har plötsligt makt. Makten tar mig i besittning. En andlig klarhet på en gång fyller och innesluter mig. Jag är i bråkdel av en sekund — idel klarhet — idel ljus — idel makt — idel lugn överlägenhet. Jag svarar — i det yttre så lätt och leende och anspråkslöst och tillfälligt — orden falla så oavsiktligt och menlös över mina läppar. Och samtidigt känner jag att nu sätter jag in en värstöt, som skall gå rakt genom denne gamle världsmans hjärta och låta alla dessa skimrande såpbubblerepliker blixtnabbt och plötsligt bli idel tomhet.

»Ja, vet min herre, jag kom en gång till samma livsresultat — det har för mig bäst formulerats i Fredrik den stores bekanta 'plus je connais l'homme, plus j'aime le chien' — ju mer jag lär känna människan, dess mer älskar jag hunden. Men nu har jag genom Guds nåd kommit till en mycket högre åltopp av kunskap, så nu säger jag så här:

Ju mer jag lär känna människorna, dessmera älskar jag Jesus.»

Jag har aldrig varit med på någon sådan där världsberömd och världsdiskuterad boxningsmatch, där en berömd och firad världsmästare plötsligen aldeles oväntat slås ut av en förut fullkomligt okänd och obekant liten ringkämp. Slaget har varit ett fullkomligt knock-outslag, och nu står världsmästaren vid repet — och på fallrepet — han har tagit räkning — groggy — vimmelkantig — förlorad — medan ringdomaren under en outhärdlig spänning bland publiken räknar sekunderna. Men jag förstår nu att just på detta sätt upplevs den psykiska atmosfären kring en sådan match.

Den överlägsne och mångkunnige medelålders aristokraten-kåseren i borte fönsterhörnet har blivit en gammal villrådlig herre. Hans ögon stirra döda, frågande och hjälplösa på mig. Hans underkäke har faktiskt fallit ned — den hänger — glappar. Och han får lyfta den krampaktigt en fem, sex gånger innan han lyckas sluta och forma munnen till en svarsreplik:

»Jaa — jaa — jaa — det kan man ju säga.»

Och som replik betraktad kunde den icke betyda mer för den osynlige ringdomaren än en treprocentsutdelning till prioriterade fordringsägare ur ett miljonkonkursbo.

Men den sköna damen i andra fönsterhörnet — hon hade inte tappat underkäken. Hon hade gjort någonting helt annat. Jag har aldrig upplevt detta varken förr eller senare i mitt liv. Hon hade helt enkelt tagit av sig masken och mötte nu mig och min blick med sitt verkliga ansikte.

KAKTUSEN BLOMMAR

(Forts. från sid. 16.)

nu stod på livets tröskel och lyssnade ut i det stora mörkret framför sig — med en fråga och en spänning av utsägligt allvar: Är det sanning du vill möta mig med?

V.

I Johannes-evangeliet första kapitel, tolfte och trettonde verser läsa vi: Men åt alla dem som togo emot honom (Jesus) gav han makt att bli Guds barn, åt dem som tro på hans namn; och de hava blivit födda — icke av blod — ej heller av köttslig vilja — ej heller av någon mans vilja — utan av Gud.

Det var just detta som jag nu upplevde och erfor sanningen av — vad jag många gånger förkunnat och sagt, på möten och till enskilda: Frälsning det innebär makt, medan världslivet innebär *vannakt*. Lev därför så att Guds makt kan fylla och begagna dig. I dessa ögonblick vedervors mig denna obegripliga, gudomliga nåd. Makt fyllde min varelse. — Jag var ej längre född av blod — eller av köttslig vilja — eller av någon människas vilja. — Jag var i denna stund född och fylld av Gud — av honom, som har allt makt i himmelen och på jorden. Och de båda människorna framme vid kupéfönstret voro av Gud givna i mina händer — maktlösa — motståndslösa — hjälplösa människovarelser, väsen av kött och blod, av människodrift och människovilja.

Om jag skall begagna en mänsklig bild som på något sätt en smula uttrycker huru situationen förvandlats, och vad jag upplevde, så hade jag genom andens makt fått lägga tön och betsel på dessa två hängslyriga vilda hästar, och för återstående delen av resan körde jag dem tryggt i tandem, och de kunde inte ett ögonblick kasta mitt ödes lilla gigg i vänstra diket eller högra — eller kasta mig ur vagnen. Ty med mig var han, som var starkare än dem, och efter sin vilja förde han oss alla.

Den förvandlade unga damen framme vid kupéfönstret behöll för återstående delen av resan sitt stora och allvarliga, sköna och själfulla ansikte. Hennes ögon lyste av liv och uppriktighet. Hemligheten med hennes resa på detta tåg var snart berättad. I Berlin hade hon i går nåtts av ett telegram om att hennes fader hade insjuknat och därför genast hemkallats. Kanske var han död innan hon hunnit fram. I Stockholm skulle hon fortsätta med ett snalltåg norrut — till en viss station — sedan återstod henne ännu ett tiotal mils bilfärd i natten, innan hon nått hemmet.

Den gamle aristokraten hade det svårare att reda sig i den nya situationen. Han var tydligen aldeles ovan att köras i tandem och tvingas att följa en annas vilja i en längre, sammanhängande allvarlig diskussion. Då och då vrenskades han till och sökte skena från allsammans. Men med oss var den som var starkare än oss alla. Och jag minns hur jag vid ett sådant tillfälle lika skämtsamt och leende, som han förut lyft sitt finger mot och varnat sin unga, vackra motpart för de elaka männen, lyfte — ty allt går igen, min vän — ett varnande pekfinger mot honom och sade leende:

»Nu skall min herre inte försöka att gyckla — det är inte rätt — för jag vet, att i detta nu sitter det ett litet ängsligt barn längst inne i ert eget hjärta och gråter.»

Och den gamle ädlingen såg på mig med ett par rådvilla ögon och ett hjälplöst ansiktsuttryck och svarade endast:

»Ja, det kan man kanske säga.»

Och medan vi samtalade om de osedda tingen och de andliga verkligheterna, försvann så småningom hela den gamla invanda masken av världsmannaöverlägsen, medelålders herremän från hans ansikte. När vårt tåg mot skymningen körde in på Stockholms central, satt därborta i kupéhörnet en gammal trött människosjäl och gjorde upp ett bokslut för sig själv.

Jag fick en sådan känsla av hans mänskliga hjälplöshet, att jag skyndade mig bistå honom vid tillkallandet av stadsbud för resgodset. Vi lutade oss båda två samtidigt genom det breda öppnade korridorifönstret. Och när han nu vände sitt renakade, aristokratiska åldringsansikte mot mig, var det faktiskt mest likt en gammal sorgens gummas. Hans ögon voro tårade, och hans läppar skälvde hjälplöst, när han sade:

»Ja, jag ville bara säga min herre, att jag är inte på något sätt motståndare till kristendomen. Min egen mor var, som jag sa, from och levande kristen, men jag har i mitt eget liv blivit så bedragen av människor, att jag inte kan tro på någonting.»

Och så sköt ur denna taggiga, tillknäppta, dammiga, gamla skruppna människokaktus, i dagens och livsresans dubbla solnedgång en längtans och saknadens, en den djupa självkumskapsens och hjälplöshetens barnablä blomna plötsligt mot höjden. Vem hade för några timmar sedan kunnat ana dess existens? Kanske var den i grunden en ännu större överraskning för honom än för mig, som ju dock vet att över oss alla väver sig en himmel, från vilken blickar av kärlek och barmhärtighet se ned på de hjälplösa människoplantornas små späda blomsjälar.

Det var ett strängt allvarligt och frågande ansikte.

Albert Engström

KONSTNÄRSFOLK

KÅSERI I ÖSTGÖTA NATION I UPSALA

AV ALBERT ENGSTRÖM

Då jag blivit student måste jag nästan genast söka plats som informator och ödet förde mig till en officersfamilj i södra Västergötland. Efter ett par månaders flitigt arbete belönades jag och mina elever med hela 70 kronor för en fotvandring till Kinnekulle. Vi voro verkligen lyckliga. Tre veckor skulle turen räcka och hur jag löste det ekonomiska problemet är mig ännu en gåta, särskilt som vi efter ett par dagars marsch fingo i sällskap en man, som delade vår enkla kost och vårt billiga logi i hölador och i prekära fall i någon gästgivargård. Men där visades vårt sällskap ut i ladugården, ty han kunde icke has i rum. Han var nämligen luffare.

Vi sutto en dag på en dikeskant och åto vår matsäck, då vi plötsligt hörde musik i fjärran. Den närmade sig och snart dök i vägkröken upp en gråhårsman klädd i trasor, barfota och spelande fiol. Vi hälsade — ty på den tiden hälsade man på landet även på obekanta. Men han besvarade icke hälsningen, såg icke ens åt oss. Vi kände ett visst obehag över hans brist på folkvett. Han försvann fortfarande spelande. Men om några minuter kom han tillbaka, slog sig ned hos oss, lade ifrån sig fiolen och grep en smörgås i det han sade: »I bjur la på mat, pojka!»

Jag vågade icke annat än bjuda. Vi befunno oss i en skogs-trakt, fjärran från människoboningar och han var en storväxt karl, skäggig och vild att skåda. Men hans ögon skall jag aldrig glömma. De glödde som stjärnor, som goda och vackra stjärnor. När han ätit upp all vår mat, satte han fiolen under hakan och

började spela igen. Min rädsla försvann och min fantasi började kläda honom i romantik. Jag tyckte att hans spel var underbart. Han blev en sagofigur, en vandrande riddare på dekadans.

Nå — slutligen måste vi gå och han följde med ömsom spelande och ömsom berättande. Och vad han kunde berätta! Underliga historier från ett liv av vandring mellan Skåne och Lapp-land, äventyr, praktfulla lögner om en ungdom som tillbragts i ett slott. Hans far hade varit omätligt rik, men spelat bort allt på en enda natt. Han hade till och med spelat bort hans mor, en underskön kvinna, klädd i spetsar och siden och med guldringar på alla fingrarna.

Tre dagar följde han oss spelande och berättande.

Han kunde icke tänka sig ett lyckligare liv än det han förde. — »Inte behöver man pengar. Den som inte har pengar är rikare än de rika. Jag får allt jag ber om — jag behöver inte be förresten!»

Stundom föll han in i ett språk som jag icke förstod utan måste be honom översätta.

»Då *månsing*, pojke, då måste du lära dej. Då dä riktiga knalle-språket, som förstås över hela världen av såna rika knösar som jag!»

Och han skrattade.

Sista dagen han var med oss hunno vi på kvällen till en liten by, där vi fingo nattkvarter hos en bonde. Mina båda elever voro trötta och gingo till sängs tidigt. Men luffaren och jag gingo och pratade i skymningen. Han kände väl till trakten. »Därbortas», sade han, och pekade på en avsides liggande gård, »bor en rik och

snål bonde. Änkling är han och sparar väl åt fan. Vad skall han med pengar till, fast han är rik som ett troll och inte nämns han en piga en gång. Men gå och lägg dig du, pojke, jag ska gå och fundera för mej själv innan jag går in i lagårn.»

Jag hade väl sovit ett par timmar då jag hörde en stilla knackning på mitt fönster. Jag rusade upp. Mina båda pojkar sovo som stockar. Utanför rutorna stod sommarnatten blå och skön och tyst. Luffarens silhuet förmörkade undre fönsterhalvan. Jag gick sakta ut i bara skjortan.

Den romantiske luffaren föreslog att vi tillsammans skulle göra inbrott hos den rike mannen, som var bortrest. Gården låg öde. Jag som var smal och vig skulle gå in i stugan genom ett vindsfönster. Luffaren skulle resa upp brandstegen och sen fick jag sköta mig själv. Där inne fanns en hel kista full av sedlar och silverpengar.

Jag lät en fruktansvärd hemmalärd småländsk svordom susa ut över mina barnläppar och bad honom dra så många mil in i helvetet som det finns hår på hästar i sju konungariket. Jag skulle väcka min värd jag skulle — ja, vad skulle jag inte allt!

Innan mitt romantiska ideal sprang sin väg, lovade han att skära halsen av både mig och herrskapsynglet jag drog omkring med, om jag sade ett ord om hans förslag till någon. Han skulle passa mig och pojkarna innan vi hunnit fram till Hällekis. Och i något slags raseri slet han av en stor gren från det körsbärsträd som växte vid stugnknuten och var fullt av frukt, och tog det med sig, antagligen till frukost. Och sedan försvann han i dunklet.

Om jag säger att något brast i min unga själ den natten, talar jag nästan sanning. Jag somnade med bittra tårar på kinderna. Borta var romantikens tjusning och borta min barnsliga föresats att en gång skriva en stor roman i tre delar om en ädel vandringsman som spelade bättre än näcken i än hemma vid Hults järnvägsstation och var en stor skald, vars hjärta fått ett oläskligt sår därför att en sagolikt skön grevedotter bedragit honom med en löjtmant vid Smålands husarer.

Ty jag ville hämnas på min oförstående lektor i svenska vid Norrköpings högre allmänna elementarläroverk, som en gång givit mig B — på en kria med allmänt ämne, som jag serverat i novelletform och fått avhånad inför klassen. Jag skulle visa lektor Eklund, jag, en gång! Vänta bara! Men nu var jag återkallad till en verklighet i svart, en fattig studentpojke med en informators årslön på 300 kronor, varav nästan hälften redan var förslösad på fina kläder, värdiga mitt hjärtas dams höga samhällsställning.

Men jag hade haft förmånen att träffa en verklig bohémien, kanske en senfödd äventyrare av François Villons art, en lyckoriddare på ont och gott. En gång för många år sedan då Erik Axel Karlfeldt och jag gjorde en fotvandring genom Dalarna, berättade jag om detta mitt första möte med bohemen. Han blev förtjust i typen. Vi togo av oss skorna och traskade bortåt två mil i landsvägsdammet barfota och sjungande vilda lantliga sånger. Jag ville att vi skulle göra vår entré hos Zorn i Mora på detta luffarvis, men skorna kommo på igen och som två tämligen soignerade gentleman läto vi några dagars kultur avkyla vår vildhet, vilken verkligen fanns innerst i våra själar liggande på farlig lur.

Varje bohémien jag träffat har för övrigt alltid på något sätt desillusionerat mig, vilket väl beror på min härstamning från bönder och präster. Jag har nämligen så länge jag minns känt arbetet som den enda verkligt givande glädjekällan, om också mitt umgänge med bohémier stundom kommit mig att känna mig som en av dem. Detta måste dock ha varit ganska ytligt, ja, kanske rent av tillgjort. Men jag känner mitt ämne, jag är verkligt expert och groddblad av sympati för kasten skjuta ännu då och då upp ur min själs mylla.

Då jag i dag står på helig ostrogothisk mark måste jag, innan jag ingående beskriver ett par bohemtyper som stått mig nära, förtälja om en östgöte som nära nog uppfyllde alla rimliga anspråk på fordringar i den vägen. Det var Fredrik Rääf i Småland, salig i äminnelse. Han var sonson till Ydredrotten, Leonard Fredrik Rääf och bror till kammarherre Henrik Rääf. Jag har en gång i vittness närvaro fått rättighet att skriva om honom. Han sade till och med att ingenting skulle glädja honom mera, till och med om han vore död, och han försåg mig med stoff under de två dagar hans bror ansåg honom lämplig som umgänge. Han var en strålande humorist och fullständigt asocial, obändig, äventyrlig, kvick, replikens man. Det är underligt att den gamle Ydredrotten, detta konservatismens urbegrepp, conservateur jusqu'à la manie, som i riksdagen motarbetade anläggandet av järnvägar och hyste misstro till folkskolor, sparsam, värdig, hövding till naturen, lärd och vetenskapsman av valör, fick en sådan sonson, en man utan förstälse för tradition, samhälle, släktförpliktelser, men med lysande gott huvud. Som bekant lät Ydredrotten mura en grav åt sig, där han ligger i en järnkista och med trygg skepsis väntar på uppståndelsen. Sonsonen kammarherrn, min nära vän, lät bygga ett mausoleum åt sig. När det invigdes med stor högtidlighet och man efter festmiddagen i det vackra mänskenet beundrade skapelsen från några roddbåtar och Henrik tyckte sig märka en fläkt av sentimentalitet trycka ned stämningen, ropade han ut i sommarnatten:

»Hör nu mitt herrskap, ska vi inte vältä den här historien i sjön och göra ett abborrgrund av hela surven?»

Detta klang nog underligt i mångas öron, men var dock ett äkta uttryck för Henrik Rääfs filosofi, som säkert kulminerade i begreppet *Vanitas, Vanitatum vanitas!* Då jag kort därefter frågade brodern Fredrik om inte han också skulle bygga sig ett mausoleum, svarade han:

»Vet du inte att jag har förstört alla mina pengar? Nej, jag tänker köpa mig en ståplats på Lunds kyrkogård ... det blir billigare.»

Fredrik var en av vårt lands första, bästa och stundom dumdrigaste bilister. Men icke alla kunna leva på att åka bil. Hans pengar hade gått all världens väg, men han gav sig icke för det. Han började fiska pärlor i Svartån och tillsammans med en likasinnad försökte han fiska i stor stil, rationellt och efter moderna principer. Det gick bra och Fredrik reste ibland upp till Stockholm för att omsätta fångsten i konanter, vilka han omedelbart förslösade. Så småningom blev han av familjen placerad på en liten gård under Forsnäs säteri och stugan där inrättade han efter högst egna rättensnören. Då han en gång levte flott en tid i Stockholm på inkomsten av pärlfisket inbjöd han en del teaterfolk att komma och tillbringa sin semester hos honom. Detta med eller utan skäl bortskämda sällskap hade ingen aning om Fredriks levnadsständ. De väntade sig en gammaldags, förnäm herrgård av aristokratisk typ, med egyptiska köttgrjor, och kommo.

Värden hade flera rum och åtskilliga sängar, men inga sängkläder i vanlig mening. I stället för madrasser, lakan, kuddar och täcken hade han otaliga gamla årgångar av Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Gästerna behövde bara ta bort några årgångar, lägga sig och breda några årgångar över sig. Maten var riklig, men icke precis efter Brillat Savarins smak. Den bestod av i kaggar saltade grävlingar och kråkor. Men han kunde bjuda på den mest raffinerade toalettinrättning som Östergötland någonsin skadat. I ett litet avsides liggande Cerestempel hade han inmonterat en gammal järnspis och genom att ta bort lock och en eller flera ringar kunde besökaren inrätta sig efter volym och godtycke.

Hans gäster stannade aldrig länge och voro i grund och botten aldrig riktigt välkomna, ty värden höll på att utbilda sig till cynisk filosof i Diogenes' stil.

Jag besökte honom sista året han levde. Han hade nyss följt med ett band kringresande tattare några dagar för att studera deras vanor. Han blev glad då jag kom, ty vi hade alltid trivts tillsammans, då han gästade sin bror kammarherren på Forsnäs.

Nu ville han att jag skulle bo hos honom. Sängtidningarna funnos icke längre. Blandande vita kuddar och vackra filtar lyste från bäddarna. Han hade till och med inrättat ett rum till salong och bibliotek. En god vän kinesade hos honom ibland, en f. d. överste i indisk tjänst.

»Den skall du få bo tillsammans med — han är en väldigt intressant figur, som har sett det mesta av denna världen. Ni får det trevligt ihop, ska du få se!»

»Ja, men jag ligger ogärna i samma rum som en obekant.»

»Ni har en fin skärm mellan sängarna och blir fullkomligt ogenrade av varandra, kom in och titta!»

Ja, det såg verkligen trevligt ut i gästrummet. En stor skärm stod hopfädd i ett hörn. Den var fullklitrad med färglagda gubbar ur gamla engelska jultidningar. Men den såg litet konstigt ut, svartprickig och åtskilligt trasig på sina håll. Jag gick närmare. De svarta prickarna voro hål.

»Vad är det där för hål?»

»Asch, det skall du inte fästa dig vid. Det är översten som vaknar ibland om nätterna ur någon dröm. Han tror att han är med i något uppror i Indien, och då skjuter han. Ligger alltid med revolver under kudden. Så där kan han ligga och skjuta långa stunder ibland, ladda om och skjuta. Det beror bara på visky, men inte bryr du dig om såna småsaker.»

Nej, det gjorde jag ju inte förstås, men jag hade verkligen inte tid att stanna. Jag bodde ju på Forsnäs hos Henrik.

»Nå, men så roligt att du har skaffat dig ett bibliotek!»

Jag gick fram och läste på bokryggarna, upptäckte en volym som intresserade mig och ville ta ned den — hela hyllan följde med. Där fanns bara bokryggar — ingenting bakom.

»Ja, ser du Albert, de här hyllorna är bara till för att imponera på skollärare och bönder — de tar aldrig ner en bok.»

Men Henriks bil väntade och jag måste resa. Jag skulle verkligen ha velat stanna och lära, avlyssna Fredriks strålande galghumor, göra anteckningar, men ...

»Nå, har du någon bil nu för tiden eller har du slutat åka?»

»Nej, bil har jag inte, men jag åker med andras — förra veckan fick jag plikta inne i Eksjö för forkörning på trottoar. Dryga böter — värre än på gatan.»

Något i den stilen var Fredrik Rääf i Småland. Ett geni som icke passade här i världen.

Men nu måste jag övergå till det slags bohem som jag är specialist på.

Nouveau Larousse definierar ordet så här: Nom donné, par

comparaison avec la vie errante et vagabonde des Bohémiens, à une classe de jeunes littérateurs ou artistes parisiens, qui vivent au jour le jour du produit précaire de leur intelligence. Nordisk Familjeboks definition är något bättre: Beteckning för en krets sorglös och oregebundet levande personer, t. ex. artister, litteratör- och studentkottierier.

Här i Upsala lärde jag känna åtskilliga bohémier av överligtgattyp, människor som levde snart sagt på ingenting och andra som levde högt eller åtminstone människovärdigt på vigg. Mina jämnåriga erinra sig nog en student med smeknamnet Jupiter, som han fick därför att han var fruktansvärd genom sin vigg. Vi komma ihåg Leo, djurens konung, vilken titel han med en viss rätt bar. Vi har känt lärda bohémier, tentamensrädda original och vi ha träffat studenter som levde på växlar. Det fanns typer som måste omsätta minst en växel om dagen och som förunderligt nog klarade sig genom sin pedantiska ordentlighet. Men det fanns inga bilar på den tiden och deras skosulor voro ofta halvt obefintliga relikter av något som varit djurhud. Jag kände en man, en lärd klassiker som så småningom blev journalist i Stockholm och levde på detta åtminstone i början enerterande sätt. Han var en hedersman och fick hjälp överallt. Då ålderdomen var farligt nära, blev han kär och hans kärlek besvarades. Fästmons familj redde ut och gjorde upp hans affärer, han var på grön kvist och började bli smått korulent. Några månader efter hans bröllop mötte jag honom i journalistkvarteret. Han såg dystert ut.

»Hör du gamle gosse, kläm fram det du har på njurtalgen, vad är det med dig?»

»Tja, livet är trist, jag har ju ingenting att göra — nå tidningen naturligtvis, men den saken går automatiskt — säg, ska vi inte göra en växel tillsammans?»

»Växel? Men du är ju klar med dina affärer.»

»Ja, visst är jag det, men det är så tråkigt med ett stillasittande liv!»

Jag tror att han dog i förväg därför att han måste undvara den goda vigör som medföljer ett dagligt springande staden runt för att få namn på växlar.

Emellertid var det här i närheten av Upsala jag träffade den första artistbohemien. Bruno Liljefors hade just bosatt sig på Kvarnbo. Det var år 1890. Han hade en ateljéfest därute. Självtod jag då och väjde mellan klassiciteten och artistiet. Det var en hemsk tid av schizofreni. Men Liljefors uppmanade mig att sluta med latin och grekiska och ägna mig åt detta underbara: att bli konstnär.

Hos Liljefors fanns en konstnär, Olof Sager-Nelson, som varit Brunos elev i Göteborg. Han hade tagit en genväg över Upsala från Göteborg till Nässjö, där han skulle måla rullgardinsmönster. I den tidiga morgonstunden gingo vi hem till staden och Olle Nelson anförtrodde mig att han icke ägde ett öre och inte visste var han skulle bo. Naturligtvis fick han bo i min lya vid Järnbrogatan och äta på mitt mathål *Glufset* på min räkning. Han bodde hos mig en månad.

Jag var klubbmästare i denna nation och hade en kredit, ovanlig för mina år. Jag införde Olle i mina kretsar, som han ögonblickligen erövrade med en säkerhet utan gräns. Han blev min gäst vid en nationsfest, där jag presenterade honom för min gamle gode inspektör Frithiof Holmgren. Farbror Frithiof hade aldrig träffat en så fräckt erövrare personlighet och om ett par minuter hade han fått professors tillåtelse att få måla i likkällaren under Asis, där det fanns många fina lik den tiden. Olle hade redan då intuitivt den makabra blick på liv och människor som sedan blev hans specialitet. Han ville måla förruttelse, stinkande gröngula as, ty vi ska ju alla en gång bli sådana, försäkrade han gubben Frithiof. Jag fick i uppdrag att dagen efter festen ledsaga honom till likkällarn. Han förfärad professorskan med sin lillgamla filosofi om död och intighet och då professorn avlägsnade sig från balen — ja, det var bal — tog han mig avsides och sade med sin mörka röst: »Hör du Albert, akte dej för den där, han ä inte fresk!»

Dagen därpå gingo vi till Asis och ned i källarn. Olle belönade mina omsorger genom att låsa in mig där i sällskap med 5 gamla lik. I mer än 3 timmar fick jag sitta där och endast genom att slå sönder en av de två små fönsterrutor, som sutto i nivå med källarns tak lyckades jag kalla en förbigående s. k. bracka till hjälp och blev utsläppt. När jag kom ut och gick till Flustret, där vi skulle ha ätit frukost, satt han där och förde ordet i ett mycket upprymt studentsällskap. Han hade glömt min existens, sade han. Han belönade mig ytterligare genom att *stada* i mitt rum innan han reste från stan. När jag på kvällen öppnade dörren, ramlade *allt*, jag säger *allt* i rummet, ihop på golvet, kakelugn, byrå, bord, toalettförhållanden, bokhylla, klädska, med ett ord allt. Vattenkaraff, hink, handkanna utspydde forsar och vätte mina skjortor, kragar och kalsonger. Det var ett elände. Han hade viggat upp pengar och rest. Jag kunde icke mörda honom. Men från den tiden har jag den lömskhet i min blick som torde ha stört många.

Vi träffades sedermera i Göteborg under Carl Larssons egid på Valand. Han fick kinesa hos mig och två kamrater i det kök

vi utvalt till hemvist. Han gjorde intet av konst, mien hjälpte oss att äta upp den sill jag genom försäljande av vykort anskaffade till gemensam näring. Han var kvar i Göteborg då jag lämnade staden för att föra ett års hemsk tillvaro i Stockholm. Där fick jag ett brev från den store mecenaten Pontus Fürstenberg, i vilket han frågade, om Olle Nelson var värd att hjälpas. Jag svarade obetingat ja och försäkrade att han var på väg att bli en stor konstnär. Gubben Pontus hade mött honom på gatan en dag och sagt på sitt halvt fränstötande sätt:

»Jaså, herrn går fortfarande och slarvar här i stan! Vad ska det bli av herrn?»

»Av mej?» svarade Olle. »Det går bra för mej. Jag reser förresten till Paris i kväll.»

»Såå, det var gentilt! Men varifrån får herrn pengar till det?»

»Dom får jag av herr Fürstenberg!»

Och han fick dem.

När jag ett par år efteråt som nygift kom från Italien med min unga hustru och stannade tio dagar i Paris uppsöktes jag genast av Olle. Man såg på honom att han var märkt av döden. Han bodde tillsammans med Ivan Aguéli och en modell utanför Paris och reste varje dag in till stan för att viggja till det gemensamma hushållet. Var kväll fick han en louisdor av mig och försvann omedelbart. Dagen innan jag skulle resa hem kom han till mitt hotell tidigare än vanligt. Han ville göra upp med mig, sade han.

»Hör du Albert, jag vill bara säga att jag inte tycker om ditt jämlika bondsätt att låna mig pengar. Du ger som om du skulle vara en miljonär, överlägset och fräckt — alldeles som om jag vore en tiggare. Det tål jag inte och nu får det vara slut med umgänget oss emellan.»

»Hör du Olle», sade jag. »Jag känner dig ganska bra och vet absolut säkert att du kommer till Gare du Nord i morgon kväll och tigger en louisdor till.»

Han kom och fick två louisdorer. Men han älskade mig på något sätt och jag kunde absolut icke bli rasande på honom. Han reste kort därpå till Biskra och dog i lungsot. Hans brev till mig därifrån äro rörande och andas konst och vänskap. Sit ei terra levis!

Men nu kommer jag äntligen till målet för mina bohemiska funderingar, vännen Otto. Låt mig kalla honom så. Han är död för mer än femton år sedan och om han kan höra denna min dödsruna i sin himmel, kan jag gott inbilla mig att han småmysande säger åt någon annan artistängel: »Ja, fyfan, jag var en förlorad son, fyfan! Har du någe ylons?» Den språkärde åhöraren anar med rätta att han med detta ord menar pilsnär.

Han var son till en hantverkare i Göteborg, var en liten rundskuren, rödblommig karl med rätt feta kinder, rödgula, snitsigt uppvridda mustascher och knollrigt hår av samma färg. Hans ögon spelade. Han var en Bellmanstyp och kände för övrigt icke till någon annan skald än Bellman. Men honom kunde han utan till. Han uppbar 150 kr. i månaden av Pontus Fürstenberg för att kunna göra studier till de väggmålningar i Valands trappuppgång som han aldrig gjorde. Han bodde hos sina föräldrar, åt vilka han betalade 30 kronor i månaden för logi och mat, men han var ytterst sällan hemma, ty han bodde i vårt träpalats ute vid Örgrytevägen, svalt med oss, festade med oss och gjorde intet, annat än mycket undantagsvis. Men allt han rörde vid, blev konst. Gud, sådan konstnär! Ingen svensk målare har kunnat teckna en kvinnokropp som han! Det blev musik i linjerna, mäktigt i formen, skönt att skåda, men intet blev färdigt, avslutat. Det han gjorde var en vägvisare in i Guds härlighet, en glad bön om skönhet, men en avbruten bön, som slutade i ett stammande.

Men han kunde också teckna s. k. busar, han var expert på sådana och kände enligt sin egen försäkran de mest förfallna individer vid hamnen och i Masthugget. »Höru, jag var i sällskap med en verkligt stilig buse i natt och drack förskräckligt mycket ylons med honom. Han hade ingen näsa, där fanns bara en grop i snoken på honom och så hade han två tummar på vardera handen, han var Guds vackraste busdröm. Han påstod att han hade sex tår på vardera foten och ville visa det, om han fick ett par ylons till; men jag hade inga mera pengar. Så det fick vara. Den skulle Bellman ha träffat. Han hade gjort många epistlar om honom.»

Jag kom till Göteborg med 2,50 på fickan, anmälde mig hos Carl Larsson, som lovat mig friplatt vid hans målarskola och fick följande avis: »Kom nu ihåg att det inte är lätt att bli konstnär, om man också är född till det. Nu skall kandidaten — ty jag ägde ingen annan huvudbonad än min studentmössa — genast gå upp på Valand och bli bekant med kamraterna, för de äro alltid ens bästa kritiker. Allt lärarskap är onödigt för den som ändå skall bli konstnär. Det är Gud själv, ser kandidaten, som är lärare och han tål nog inga under sig. Han vill tala till ens själ direkt utan mellanhänder. Här finns åtskilliga bra pojkar, men mest är det små söta flickgryn, gubbevars, som har rika föräldrar, men de är bra ibland ändå. De ska ha något att göra, innan någon karlsök kommer och tar hand om dom. Ja, ajöss då och kom ihåg framför allt: Var kamrat! Det är ett tjugigt jobb. Det är vackert.»

Jag har också haft bra kamrater, men dom dör, ynckryggarna, och nu har jag, låt mig se, ja 3, 4, nej 5 har jag kvar, som kan något. Se detta att kunna — är det inte saligt att känna det ibland i benådade stunder? Det gör en märkvärdigt nog ödmjuk och inte högfärdstokig. Är det inte konstigt, va? Har kandidaten några pengar? Inte, nå det var då för innerligt väl, så slipper jag låna av kandidaten. Gå nu upp på skolan och se, se, se *jävligt!*»

Jag gick till skolan. Jag var icke alls någon stolt man, det fanns intet av akademisk värdighet hos mig trots studentmössan. Men jag var naturligtvis förlovad och högst maskulin, stark och kärnsund. Men i vilken ända av konstens rike skulle jag börja min erövring?

Jag kom in i ateljén, ett stort rum med röda väggar. Jag såg ryggarna av en mängd unga damer i vita målarblusar, en kompakt vägg av ryggtaflor, bakom vilka modellen dolde sig. Här fanns tydligen intet att göra för en man som sig ej eldigt framtränger, som frälsningsvisan låter.

Två man gingo emot mig. Den ene var Otto, den andre en trygg bonde från Lindome, vars specialitet var porträtt av underofficerare vid Göta artilleri, som det sedermera visade sig.

Otto sade: »Otto!» Jag sade »Engström, jag ska börja på skolan här.»

»Herr Engström har brev, ja vi visste nog att herr Engström skulle komma. Här ligger två brev, varsågod!»

Det var två brev från min fästmo.

»Ja, här är ingenting att göra, fy fan», sade Otto. »Förresten är det bäst att vi blir bröder med detsamma. Ylons, va ä då? skål!»

Jag stirrade något frågande på talaren. »Vet du inte vad ylons är? Öl förstår du, pilsener, en dryck, bryggd på hurra och humle och malt, förstår du nu? Har du pengar?»

»Två och femti!»

»Träd fram du nattens Gud! Han har pengar! Då går vi.» Och vi gingo.

Jag har skrivit om mitt liv i Göteborg och förbigår dess detaljer. Men jag vill tala om Otto. När jag såg honom teckna, ramlade mitt hjärta ned i byxorna. Gud, vad han kunde! Han tycktes leka fram linjerna, en stark känsla förde hans kolbit över det trasiga omslagspapper, som han skaffat sig i någon kryddbod. Han visslade och sjöng, medan han arbetade, men stundom blev blicken hård och hans veka mun blev fast och brutal.

Jag började snart arbeta och sälja småsaker åt många håll. Vi hade etablerat oss i vårt kök, Olle Nelson kom dit och åt upp vår sill. Men i all rättfärdighets namn måste jag erkänna att han skaffade öl. Han hade ormtjusat en flicka som var servitris på ett 5-te klassens kafé.

Otto, som borde ha bött i sitt hem, flyttade till oss. Men med hans kamratlighet var det så och så. Då han den 1:sta i varje månad uppburit sina hundrafemti kronor av Fürstenberg, försvann han regelbundet under två eller tre dagar och kom tillbaka till oss utan ett öre, sönderslagen, blåslagen och med kläder som sågo fruktansvärda ut, röda av blod och bruna av porter.

»Fy fan, jag är en förlorad son, fy fan! Har ni ylons?»

Carl Larsson förstod absolut, hur det stod till med Otto, men hoppades att han skulle komma på bättre vägar. C. L. höll den tiden på att illustrera Schillers Kabale und Liebe åt ett tyskt förlag och Otto fick tillfälle att förtjäna en extra slant genom att stå modell i tidsenliga kostym tillsammans med fru Karin en timme om dagen.

Vid ett tillfälle glömde Otto sitt löfte att stå modell. Och C. L. kunde icke teckna det han ämnat. Dagen därpå var det den första i någon månad och Otto glömde under tre följande dagar sitt löfte.

»Fy fan, Albert, jag är en förlorad son, gå till C. L. och säg att jag har lunginflammation eller böldpest eller döden i grytan. Jag är en förlorad son, fy fan! Måste hålla mig hemma minst fjorton dar, innan jag törs visa mig.»

Men jag hade blivit så god vän med Carl Larsson att jag kunde tala med honom om vad som helst och berättade sanningen om Otto mot löfte att C. L. skulle förlåta honom. Han gjorde det och Otto inställde sig som en högst slokörad botgörare hos Larsson en morgon. Han grät ruelsens bittra tårar och C. L. grät med och de togo varandra i famn.

»Men nu kommer väl herr Otto på middagen i min ateljé! Nu är jag säker på det. Låt nu ingenting stå oss emellan. Låt oss vara vänner.»

Men den som glömde sitt löfte för fjärde gången var Otto. Han hade träffat någon verkligt stilig buse med tre tummar på vardera handen och druckit ylons med honom.

Då blev Calle Larsson arg på allvar. Han sprutade gnistor och sade: »Herr Otto blir aldrig färdig. Ni slutar som kolsjåare i Stadsgården i Stockholm.» Detta var ju ett förfärligt ord, och i Ottos naiva hjärna växte ett hat till C. L., som varade så länge han levde. Å, dessa tosigas konstnärssjälur — ligger det inte någon feminin svaghet bakom alla deras affekter?

Nåväl! Otto kom till Stockholm och blev medarbetare i Strix — 20 kronor per teckning. Han anade en annalkande rikedom och

reste till Frankrike på en lastångare. På 20 kronor i veckan skulle han ju kunna leva som en nabob i Paris. Jag garanterade honom denna betalning. Efter en månad fick jag ett underligt paket, ett kolpapper ombundet med ett gult band från en cigarrlåda. Jag vecklade upp eländet — det hade varit en kolteckning, men han hade glömt att fixera den. Nu för tiden skulle den kanske ha varit acceptabel, ty där fanns intet som kunde förstås av människor. Det var en röra av sot. Jag skrev till honom och klagade. Men under ett par månader fortsatte han med samma trafik och ett brev kom, där han påstod att jag var en falsk vän som narrat honom ut i främmande land, och nu irrade han omkring vansinnig och utan kläder, prisgiven åt en brutal poliscorps som inte förstår begreppet ylons. Otto var en olycklig person.

Då fick Nathan Söderblom tag i honom, fattade ögonblickligen fallet Otto och förde honom till Calais, där han fick måla en altartavla i Svenska Sjömanskyrkan. Och Nathan övervakade att den verkligen blev målåd. Otto återvände till Paris, där han troligen icke kunnat existera utan Nathans hjälp. Och Nathan tog oftast av sitt eget och gav med glädje. Hans minne välsignas ännu av många konstnärer, som han bragt på fötter efter nog så allvarliga och långvariga débaucher.

Jag blev en gång bjuden på en lyxresa till Berlin, Paris och London av boktryckare Gustaf Palmquist, som gjort några lyckade husaffärer och blivit miljonär. Under resan i vår sidentapeterade kupé på lyxkurirtåget Berlin—Paris — jag nämner detta för en viss kontrastverkans skull — berättade jag om Otto och bad Palmquist hjälpa honom på något sätt, t. ex. genom en beställning, vilket han lovade. Min första åtgärd efter framkomsten blev att ta reda på Otto, som bodde i en underbar lya långt uppe på Montmartre. Jag klev in i hans rum under takåsen. Dörren stod öppen, men Otto var borta. Där fanns för övrigt ingenting att stjäla, vilket i någon mån förklarar lättheten att komma in. De enda möbler, som funnos i rummet, var en kappsäck, vilken hyresgästen använde som ritbord, en trasig madrass fylld med något som liknade torvströ, men som varit halm, en pot de chambre och en vacker mugg av Bretagniskt porslin, som innehöll fläskflott. Ingen stol, inget bord. Jag slog mig ned på kappsäcken och tecknade av det för övrigt pittoreska rummet. Conciergen hade sagt att monsieur Otto säkert skulle komma under dagens lopp, en tämligen nedslående upplysning.

Men efter någon timme hördes snabba steg i trappan och muntert visslande steg Otto in. Han såg åtskilligt fantastisk ut. Han var iklädd en f. d. vit flanelkostym, sliten av strider och fläckar av orgier. Han blev icke överraskad att finna mig där. Det var som om vi hade skilts för några timmar sedan. Jag berättade om Palmquist och förespeglade Otto en eventuell beställning. Jag hade bett Palmquist ge honom ett par hundra francs i förskott. Otto skulle bli vår ciceron i stan, vilket han icke hade något emot. Men han ville först veta om Palmquist var bracka. Jag beskrev den blivande mecenaten som en ovanligt älskvärd person, som han gärna kunde vara litet hövlig emot. Det finnes verkligen annat hyggligt folk än konstnärer, något som Otto hade svårt att tro. Men först måste Otto klädas upp. Vi gingo tillsammans till en konfektionsaffär där jag köpte nytt åt honom från topp till tå. Men vit måste kostymen vara, det såg flottast ut, tyckte Otto, ty det var ju mitt i sommaren och mycket varmt. Jag måste även köpa gula handskar och ett spanskt rör — för att han icke skulle bryta av för mycket mot miljonären. Palmquist skulle bjuda på middag på en vanlig Duval-restaurang, ty jag vågade icke riskera något uppträde på Grand Hotell, där vi bodde, eller på Ritz.

Jag presenterade de båda herrarna för varandra, vi togo ett bord och Palmquist överlämnade matsedeln åt Otto samt bad honom ordna en liten trevlig och god middag.

Men Otto kunde icke tala franska, trots halvtannat års vistelse i La ville lumière.

Jag häpnade.

»Jäkla betjäning! De idioterna begriper ingenting!» sade Otto. Jag måste överta matsedeln och göra beställningen på min enkla skolfranska, som Palmquist behärskade ungefär lika bra som jag. Middagen blev icke så glad som jag väntat, ty Palmquist hade aldrig hört en sådan konversation som Ottos och vice versa. De två betraktade varandra som ett par djur av absolut olika slag — exempelvis en giraff och en bacill. Otto var naturligtvis giraffen. Mot slutet av middagen vågade Palmquist komma med sin beställning. Han talade ytterligt cirkrat.

»Förlåt, herr Otto, men Albert har talat om er konst som något mycket bra. Skulle ni vilja måla en liten tavla åt mig — eller göra en liten teckning, men den skall vara vacker — ja, jag misstänker att vi ha något olika uppfattning om begreppet skönhet, men måla något som ni tror skulle passa åt en man som folket är mest, en verkligt borgerlig vardagsmänniska. En vacker kvinna till exempel.»

»När skall tavlan vara färdig?» frågade Otto.

»När herr Otto behagar. Ni kan ju skicka den till min adress i Stockholm. Och — förlåt nu om jag på något sätt skulle förefalla påträngande — har herr Otto något principiellt emot att jag lämnar ett par hundra francs i förskott?»

av grubbsjuk. Maria tyckte det var konstigt, att han hade så mycket bekymmer med ett arbete han inte ens börjat.

Och så kom fredagen, när Bylin skulle hämta Karin för att ta ut lysning — en fin dag med sol och hög, klar luft. Bylin skulle naturligtvis bli inom ett slag först och dricka kaffe, så Maria för runt och dukade, ställde fram nybakat och slätade ut duken. Jäkla slätande, tyckte Oscar.

Han gick ut för att få en nypa luft, tvärstannade på förstubrön. Bosseldalarn satt på trappan.

»Va i helskottas», sa Oskar, »sitter du här! Du skulle ju... du skulle ju inte få det.»

Bosseldalarn sa ingenting.

»Du måste ge dig av», fortsatte Oscar häftigt. »Bort härifrån tvärt på skivan. Bylin kommer hit för att hämta Karin. Han kommer vilket ögonblick som helst. Hör du inte, ditt döva skrälle? Ryk åt helsicke, sa jag! Annars snyter jag till dig, så du åker över norska gränsen med en gång. Bossel... hör du...!»

Oscar stod och neg i vammäktigt vrede. Bära hand på Bosseldalarn kunde han ju ändå inte. Men inte kunde han låta honom sitta kvar heller. Hur skulle det se ut, när Bylin kom?

»Lvg med dig!» skrek han. »Du gör mig olycklig, karl. Jag blir vild och galen.»

Oscar tog ett skutt och stampade till med bägge fötterna så det sjöng i bron. Då spottade Bosseldalarn en stråle, vände sig maktigt och sa:

»Har du varsnat värdet i dag, Oscar?»

Och Oscar stod stum och förtvivlad i solskenet och drog efter andan.

Och när i backen kom Bylins bil. Det var lerigt och brant, den sladdade litet, och det skorrade i växellådan, när tvåan åkte in med ett argt läte.

Oscar smet in, han sjönk ned på en stol, satt med händerna i knät och bara glodde.

Bylin såg konstig ut, när han stod i köksdörren. Fin och uppsträckt och gudsändelig förstas, men sträng och förmanade. Han hostade litet, så sa han:

»Han Bosseldalarn sitter här utanför.»

»Ja, sa Oscar grumligt.

»Vad betyder egentligen det?»

»Betyder... betyder...» Oscar sneglade på honom. »Han sitter där förstås.»

»Det hade jag inte trott om dig, Oscar», sa Bylin med värdighet.

»Trott! Vad i helvete nu! Vad menar du med det?»

»Att du skulle ge dig i lag med Bosseldalarn igen, fast du lovat...»

»Då stack Maria in: »Oscar körde iväg honom, men han gick inte.»

»Tyst du!» skrek Oscar Rosenlund plötsligt och reste sig upp i sin fulla se-niga längd. »Vad är det för fel med Bosseldalarn, kan du säga det, Bylin?»

Bylin kröp liksom ihop litet, där han alltjämt stod kvar borta i dörren.

»Det vet du väl», sa han, »att Bosseldalarn är en dålig människa, en tjuv-stryker och en syndare inför vår Herre...»

»Det är just vad han inte är», röt Oscar, och de andra stirrade på honom.

»Han är tusan så mycket bättre än du, din skenheliga fjölfabrikör! Nu är det sagt, och jag står förl.»

»Han är galen», stänkade Maria.

»Herren förlåte honom», suckade Bylin frott.

Men i Oscar Rosenlunds bruna ögon glimmade det till, han slängde med huvudet så att det mörka, knollriga håret guppade, och han sa:

»Nu ska du ut, snickare, och du kommer inte igen!»

Bylin suckade tungt ett par gånger — förlåtandets plikt var svår — så svarade han:

»Jag skall försöka glömma dina ord, Oscar. Och i varje fall har din dotter och jag kommit överens att...»

»Nä! Så slut det var.» Det låg triumf i Oscar Rosenlunds röst. »Fråga

OSCAR ROSENLUNDS FRESTELSE (Forts. från sid. 7.)

henne du själv en gång till för säkerhets skull. Vad säger du, Karin? Vill du ha honom Bylin, när du tänker närmare efter?» Och Oscar kastade sin tumme över axeln med obeskrivligt förakt och monumental överlägenhet. Alla såg på Karin. Hon stod tyst en stund bakom kaffebordet, så sa hon med eftertryck:

»Näe!..»

»Där hör du», tjöt Oscar i ljusaste falssett. »Där hör du. Du vill tvinga en flickstackare att gifta sig med dig, fast hon inte vill ha dig. Och inte förs du fria själv utan ska ha andra som bönar för dig. Och liksom lägga ut bete för fattigt folk. Komma lockandes med disponent, va! Din uschla fabrik kan jag öppna en själv vilken dag jag vill, men jag vill inte. Nä! Jag ska inte konkurrera ut dig, för det är synd om dig! Du får tjälja karamejllinnor ensam. Men chikanera inte hederligt folk en annan gång. Komma här till mig och väsnas om älg... Till mig! Precis som jag skulle... som jag... Eller Bosseldalarn... Gör inte om det, sa jag! Och nu tror jag att du hört nog...»

Det hade Esaia Bylin. Utan ett ord försvann han ut genom dörren.

Motorn på hans bil ville inte starta, det väste och väste innan den kom igång. Till slut rullade bilen i alla fall ut från gårdsplanen och nerför backen. Allt blev så förunderligt tyst och stilla.

Maria satt stum, hon fann inga ord för sin bestörtning. Karin stod och såg på sin far, och hennes ögon var varma av tacksamhet och beundran.

Oscar själv drog djupt efter andan. Det låg en märkvärdig glans över hans seniga, magra ansikte, som visst alltid skulle förbli en pojkes.

Så gick han med hastiga steg ut på trappan, där Bosseldalarn lugnt satt kvar. Oscar slog sig ned bredvid honom, poade litet med munnen och kysade i solskenet. Ingen talade på en lång stund. Så sa Bosseldalarn:

»Det är bra nog långt till Övermyr.»

»Jaa.»

»Men fem stycken såg jag där. Fem... Och en stor tjej.»

»Mycket stor?»

»Stor, stor... Bossel rökte sin pipa. Alting var stilla omkring dem. Bara en kvist knäppte till inne i skogen.

»Så jag mentes», sa Bosseldalarn, »att om vi gav oss iväg som i morron bitti...»

»I morron bitti! Varför ska vi vänta så länge? Vi går nu. Nu är det just lagom.»

Och Oscar flög upp, in i stugan, slängde ut med armarna.

»Maria, kan du lägga ner en matbit! Ordentligt med kaffe, vi blir kanske borta ett bra tag.»

Maria Rosenlund suckade djupt, hon satt kvar en stund, men så reste hon sig och började stöka omkring, medan mannen bytte kläder.

»Sno dig», sa han. »Tåget går snart.» Han vislade en lång signal, tasade sen runt i strumplåsten och poade. Han drog på sig sina kängor, slängde ranseln över axeln, tog bössan från vägen. Han drog ut lådan där patro-nerna fanns, stod och plockade ett slag och skrattade så till, högt och rungande. Han höll en liten blå anteckningsbok i handen, visade den ett ögonblick för de andra och slängde den sen tvärs över rummet in i den öppna spisen. Boken flaxade iväg, föll som en vingskjuten fågel.

»Ja, ajö då», sa Oscar. »Jag tänkte ta liksom en liten promenad.»

Och han log, log samma unga, glada leende som för tjugo år sen.

Solen sken — fina, raka strålar med mellan granarnas och tallarnas grenar. Det blåste nästan ingenting. Luften stod stilla av hög och höstlig klarhet.

»Tyckte du, att det var långt till Övermyr?» sa Oscar. »Om det inte vore så rart att gå, skulle jag hoppa dit med en gång.»

Bosseldalarn svarade ingenting. Han bara skrattade helt sakta sitt underliga, låga skratt.

»Nä, varsågo, då kan ni ju få göra om ni vill.»

Palmquist räckte Otto ett par 100-francs-sedar över bordet. Otto stoppade dem likgiltigt i västfickan. Han sade icke tack.

Men då blev jag tvärarg. Jag kunde inte låta bli att säga: »Du kan åtminstone tacka.»

»Tacka! Varför skulle jag tacka? Det är väl han som skall tacka för att han får äran att hjälpa en konstnär som håller på att gå under!»

Jag förstär numera inte hur Gustaf Palmquist och jag kunde behålla vårt lugn, men vi lyckades. Otto tog mycket snart avsked.

»Den du!» utbrusto vi samtidigt.

Dagen därpå sökte jag Otto för att hålla en liten föreläsning för honom, men han hade icke varit hemma på natten. Nästa dag fann jag honom äntligen. Han hade inte ett öre kvar och hans kostym var icke längre vit. Kragen var försvunnen. Jag gav honom 20 francs och tog avsked av honom, sedan jag sagt några väl valda ord.

Vi träffades i Stockholm efter något år. Han kom till mitt hem och var alldeles ursinnig, därför att han på gatan träffat en annan kamrat som jag också klätt upp från huvud till fot.

»Hur fan kan du ge den där kläder? Se på mig! Se hur jag ser ut! Vad sa du nu då?»

Han fick ett par alldeles nya byxor, men som han var mycket kortare till växten än jag, måste han vika upp dem ned till åtminstone halvannan decimeter. »Du kan ju klippa av dem och låta någon fälla dem!» föreslog jag.

Han gick med byxorna tills de uppvikta delarna föll av benen som ett par manschetter av för stora mått.

En längre tid kinesade han i ett vindrum i det hus bredvid Grand Hotel, som sedermera blev bostad för danske ministern. Huset skulle rivras och byggas om. Otto bodde där och flyttade en våning lägre ned allt efter som huset revs. Han slutade faktiskt i källaren.

Men jag måste sluta med Otto nu. Jag skulle kunna hålla på ett par geologiska perioder med historier om honom, men så länge vägar jag knappt ta det ärade auditoriets uppmärksamhet i anspråk. Han höll just på att bli ett rätt bekant stockholmsoriginal, klädd som han gick både vinter och sommar i storm och kavaj utan överrock. Hans valspråk var och förblev: Ylons, va ä då? Jag är en förlorad son, fy fan! Just då han äntligen började förstå begreppet *arbetets ära* och lyckats göra några få utmärkte ting, fick han lunginflammation, kom på sjukhus och dog.

Men jag känner att jag blir för långträdig. Senex natura loquacior, heter det. Gubbar äro av naturen pratsjuka, översätter jag till ledning för dem som i olikhet med mig icke ha latinets goda smak i munnen.

Men jag måste avsluta med en liten historia av bohemiskt kynne.

Bruno Liljefors, den man som här i livet betytt mest för mig, berättade en gång att han och två andra akademielever i ungdomens vår reste ut på landet någonstans utanför Upsala för att lösa den ekonomiska sidan av livets problem genom att ha eget hushåll. Besvärigheterna skulle fördelas rättvist. De inköpte något utskottsporslin och behövliga tillhyggen. En skulle laga maten en vecka i sträck, en annan diska, den tredje städa och bädda.

Det gick utmärkt tre veckor, men den som sedan fick diskningen som uppgift förbannade sin födelsedag efter gammalt gott bibliskt recept. De båda andra medgävo att diskningen var livets skuggsida. De började slarva med den och diskade till slut icke alls.

Länge åto de ur tallrikarna som vanliga civiliserade människor, men måste om någon tid börja äta från tallrikskanterna. När dessa utnyttjats, åto de från tallrikarnas baksidor, och när dessa av lätt begripliga skäl icke längre motsvarade de enklaste hygieniska fordringar, köpte de ny servis.

Så enkelt var det. Och sådana äro vi konstnärer — d. v. s. de alla bästa av oss.

Jag tackar för er vänliga uppmärksamhet.

MORALKAKEFÅNI

Av KNUT STANGENBERG

Mänskan är ett syndigt väsen;
detta visar exegezen.

Hur det tillgick när hon blev 'et
många gånger är beskrevet,
— i mitt tycke allt för gles;
se — vår hybris kan ej kväst
bli nog ofta och nog grundligt,
ty den mallar upp sig grundligt.

Nå! I Eden under apeln
katastrofen gick 'av stapeln.
Eva Adam bjöd av pallek,
kräket åt — och syndafallet
faktum blev. — Med påföljd, ack!
Att Lycksaligheten sprack,
synden paret gick i blodet,
ärvdes idligt — och på modet
är sen dess. Var kotte bär den
inombords. Ja, synden är den
enda arvsloft, som är viss.
Just ett skönt fideikommiss!

Tvivelar nån på denna trista
ärfvilighetsutredningslista,
för dess riktighet jag äger
ett belägg, som jätteväger.
— Ja, tänk efter! Av vad art
är vår första synd? Jo, kart
vi i grannens täppa fnalla
hart så snart vi lärt oss kralla.

Varav kommer sån robust
lust till nästans Hampus just?
Svaret är korvspad-truistiskt:
»Äppelknäckningsatavistiskt
är vårt psyke sen den dan

Vojla några levnadsregler
efter vilka man sig vägle'r
mellanfolkligt och privat:
»Vill du ha nånting, så ta't,
— äst du starkare än ägarn.
Den mest fördomsfrie jägarn
bytet tillhör. Var och en
över egna stackaren
spelar herre.» — Om det kniper
vet jag fler den slags principer.

Det begrips, att när en slik
— kan man kalla det etik?
är i ropet — syndigheten
icke följt nativiteten
i dess dystra nedåt-kurva,
— som förresten kanske tur va' —

den förbjudna astrakan
Adam uti Eden tjacka'.»
Sen blev som bekant att packa
hop pinalerna och gå
ut på klotet, ännu då
nytt och fint med ro arkadisk.
Denna ro blev hemskt sporadisk,
sedan Adam blivit pater
genom sonen Kains dater.
På den stackars Abel dö
togs av detta jubelfrö.
Hiskligt dess mentalitet
å la svavelsyra bet
sen sig in i långa banor
genom myriader anor.
— Thy är lätt förstå varför
det går till här som det gör.

utan tvärt om tycks bli värre,
fastän syndarne bli färre.

Klart ju är: föds ingen, synda
kan ju ingen. Men att skynda
att på så vis ondskan kväva,
vore ju att barnet häva
ut med vattnet, — vilket gällt
städse högst irrationellt.

Nej, mitt herrskap. Själsförbättring
vill det till, om uppätklättring
skall bli av i högre mening.
Kunde ej i skön förening
de sju tusen excellenser
på de tusen konferenser
leva upp det glömda slävet:
»Visa andra samma få-vett,
som du vill skall visas dig't!»
Därmed sattes stopp för krig.

Rätta vi så in vår vandel
efter det — liksom vår handel,
vore än ett tuffjät taget.
— Men! Har ej paroll'n en svaghet?
Vore icke mer uppbyggligt
att helt enkelt leva hyggligt
av en själens renhetsträngtan
— utan väntan eller längtan
att bli reciprokt bemött?
Nog jag saken stött och blött
och nu finis gör oryggligt
för att börja leva hyggligt.

Gack och sammanledes gör!
Passa på vid jul, när mör
du i själ'n plår vara. — Sen
är det nog förkyllt igen!

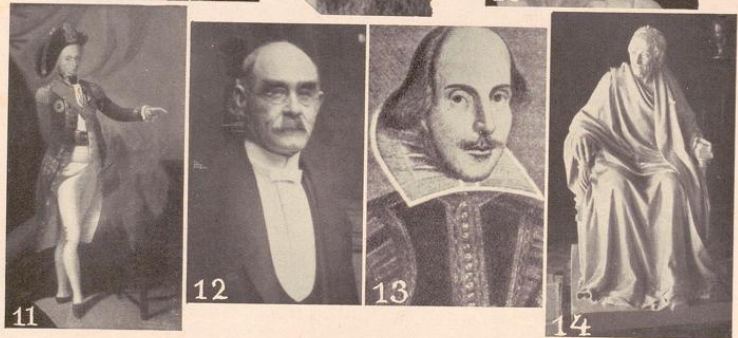
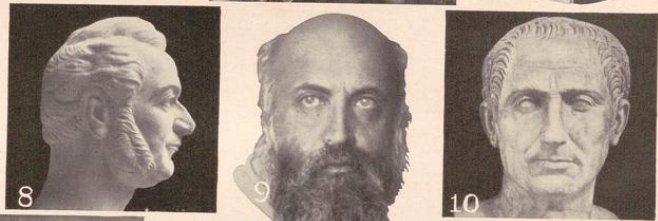
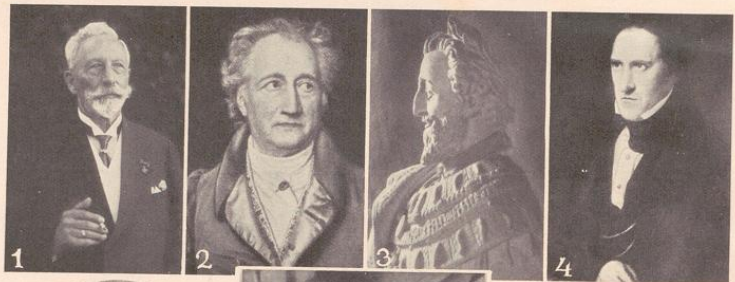
VAD HAR VEM SAGT?

VÅR STORA JULPRISTÄVLING
5.000 kronor utdelas i pris

Med vår stora julpristävling sätta vi på prov den kännedom våra läsare ha om bevingade ord och vilka som skrivit eller sagt dem. Vi ha utvalt ett antal bevingade ord och bokstavsbetecknat dem från A till P samt införa namnlösa bilder av de per-

soner som fällt dem. Personerna äro inte så många som de bevingade orden, varav följer, att ett par av personerna fällt mer än ett av yttrandena.

- A** Man äger ej snille för det man är galen
- B** Du klagar, men du klagar dumt
- C** Ljus, mera ljus
- D** Även du, min Brutus
- E** England väntar att var man gör sin plikt
- F** Bröderna fara väl vilse ibland
- G** Krukans går så länge till vatten, tills hon brister
- H** Jag kom, jag såg, jag segrade
- I** Den pansrade näven
- J** Öst är öst och väst är väst och aldrig mötas de två
- K** Att vara eller icke vara, det är frågan
- L** Paris är väl värt en mässa
- M** Det går an
- N** Krossa den skändliga
- O** Det är skönt för skalden att få sova
- P** Drick ur ditt glas — se döden på dig väntar

Lösningen uppställs på det sättet, att för varje sammanföring skrives först personens namn och nummer samt därefter bokstäverna för det eller de bevingade ord, som hänföra sig till denne. Listan undertecknas med namn och adress och insändes till *Red. av Julstämning, Sveavägen 53, Stockholm.*

Sista dagen för lösningarnas mottagande är den 1 febr. 1936. Utom adressen förses kuvertet eller brevkortet med påskriften *Pristävling*. Resultatet av tävlingen tillkännages senare i Vårt Hem, Vecko-Journalen och Husmodern.

Som prissumma har anslagits icke mindre än **5.000 kronor kontant** och priserna fördelas på detta sätt:
1 pris på 1.000 kr. 2 pris på 500 kr. vardera. 20 pris på 50 kr. vardera. 80 pris på 25 kr. vardera

JULSTÄMNING
1935

GRAVYRUPPLAGA

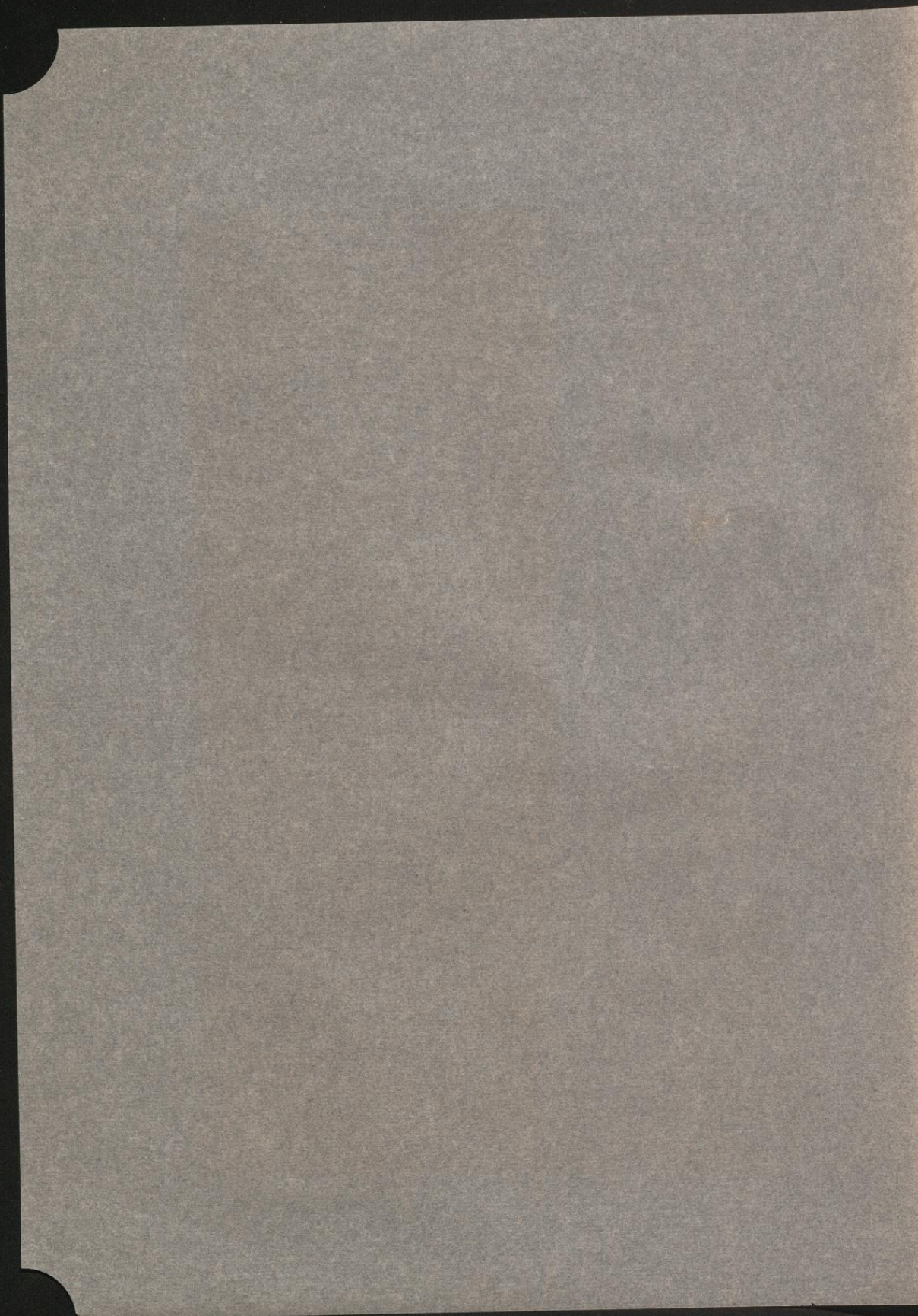
PRIS Kr. 3:75

ÅHLÉN & ÅKERLUNDS FÖRLAG
ALBERT BONNIER
STOCKHOLM

ÅHLÉN & ÅKERLUNDS OFFSETTRYCKERI, STOCKHOLM 1935.

A. T. Gellerstedt
Vid Sickle/sjö Narke

A. T. Gellerstedt
Vid Sickelsjö. Närke

A. T. Gellerstedt
Leksand

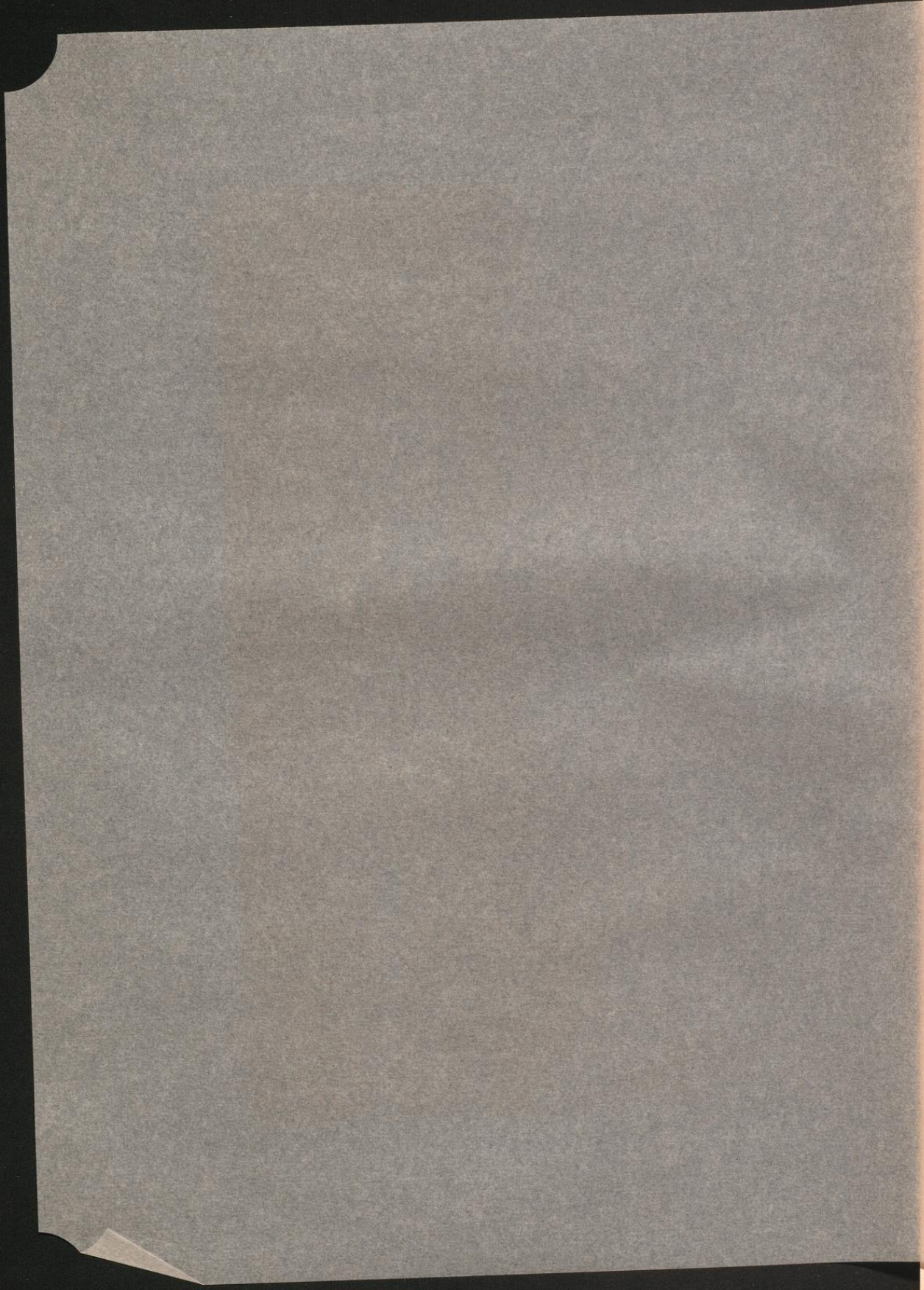

A. T. Gellerstedt

Leksand

A. T. Gellerstedt
Stockholm från Karlberg

A. T. Gellerstedt
Stockholm från Karlberg

